

T.C.
MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İNSAN HAKLARI ANABİLİM DALI

İNSAN HAKLARINI
BELİRLEME SORUNU VE
“BARIŞ HAKKI”

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İnci ÇAKIR

131128107

Danışman Öğretim Üyesi: Doç. Dr. Muttalip ÖZCAN

İstanbul, Eylül 2017

T.C.
MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İNSAN HAKLARI ANABİLİM DALI

İNSAN HAKLARINI BELİRLEME SORUNU VE
“BARIŞ HAKKI”

YÜKSEK LİSANS TEZİ
İnci ÇAKIR

131128107

Danışman Öğretim Üyesi: Doç. Dr. Muttalip ÖZCAN

İstanbul, Eylül 2017

Bu çalışmadaki bütün bilgileri akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak elde edip sunduğumu, çalışmada bana ait olmayan tüm veri ve sonuçların kaynağını gösterdiğimi beyan ederim.

İnci ÇAKIR

T.C. Maltepe Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

06.09.2017 tarihinde tezinin savunmasını yapan İnci ÇAKIR'a ait "İnsan Haklarını Belirleme Sorunu ve "Barış Hakkı" başlıklı çalışma, Jürimiz tarafından Sosyal Bilimler Enstitüsü İnsan Hakları Anabilim Dalı İnsan Hakları Tezli Yüksek Lisans Programında Yüksek Lisans Tezi Olarak **Oy Birliğiyle /Oy Çoğunluğuyla** kabul edilmiştir.

Prof. Dr. İoanna KUÇURADI
(Başkan)

Doç. Dr. Muttalip ÖZCAN
Üye - Danışman

Doç. Dr. Kurtul GÜLENC
(Üye)

İNSAN HAKLARINI BELİRLEME SORUNU VE “BARIŞ HAKKI”

ÖZET

İnsan haklarının temelde insanların insansal olanaklarını gerçekleştirebilmeleri için gerekli koşullar olduğu düşünülürken, savaşlarla, açlıkla ve yoksullukla çevrelenmiş günümüz dünyasında çoğunluğun bu olanakları gerçekleştiremediği aşikârdır. Dünya genelinde insan hakları alanında yaşanan sorunların büyük bir kısmının nedeni yerel ve uluslararası savaşlardır. Savaşların olmadığı durumun adı ise “barış”tır; ama bu anlamıyla “barış” eksik bir kavramsallaştırmaya karşılık gelir. Çünkü ulusal ve uluslararası alanda gerçek barışın sağlanabilmesinin ön koşulu, herkesin insan haklarının tam olarak korunduğu bir dünya durumunun oluşturulmasıdır.

Bu çalışmada, farklı düşünürlerin görüşleri "insan hakkı" ve "bir durum" ayırımından hareketle karşılaştırılmış ve barışın temel insan haklarından birisi olup olmadığı araştırılmıştır.

Yapılan değerlendirme sonucunda barışın bir insan hakkı olmadığı, insan hakları dediğimiz evrensel etik ilkelerin, insanların değerli eylemlerde bulunabilmeleri için gerekli koşulların -tüm insanlar için ve yeterince- hayata geçirilmiş olduğu durumun adı olduğu yargısına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Barış, Savaş, İnsan Hakları, İnsanın Değeri, Etik, Barış Hakkı

THE PROBLEM OF DETERMINING HUMAN RIGHTS AND "THE RIGHT TO PEACE"

ABSTRACT

Considering that human rights are essential conditions for developing the human opportunities of the human beings, it is a clear that the majority is deprived of this opportunities in today`s world which is surrounded by wars, hunger and poverty. The main reasons of the problems experienced across the world in the issue of human rights are local and international wars. The case when there is no war is called `peace`, however; with this meaning, the word of `peace` corresponds to an incomplete conceptualization. The prerequisite for ensuring local and international peace is to create a world in which human rights are completely safeguarded.

In this study, thoughts of various thinkers on these subjects have been compared and contrasted from the starting point of distinction between “a human right” and “a situation”, and whether peace is one of the fundemantal human rights has been discussed.

As a result of this evaluation, it has been concluded that peace is not a human right, but just the name of a situation in which human rights, as universal ethical principles, have been adequately put into practice as the necessary conditions of performing valuable action for all human being.

Key Words: peace, war, civil rights, the value of the human being, ethics, the right to peace.

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın her aşamasında sabırla benden hiçbir yardımı esirgemeyen, tüm eksikliklerime ve hatalarıma rağmen bana inanan değerli danışman hocam Doç. Dr. Muttalip ÖZCAN'a teşekkürü borç bilirim. Başta Felsefe ve İnsan Hakları bilimlerine yaptığı katkılarından faydalanmamıza olanak tanıyan kıymetli Anabilim Dalı başkanımız ve hocam Prof. Dr. İoanna KUÇURADİ olmak üzere eğitim hayatım boyunca üzerimde emeği olan tüm hocalarıma, bu çalışmayı bitirebilmemde maddi/manevi hiçbir desteği esirgemeyen, bu bölümün bana kazandırdığı kıymetli kardeşlerim Huriye YILDIZ ve Selçuk POLAT'a, arkadaşlarım Sevim ZIRIH'a, Pırıl MENGİ'ye, Yasemin BAYAR'a, Feyza TOPÇU'ya, Günsu BÜYÜKHELLAÇ'a, Şeyda YILMAZ'a, derslerime devam edebilmeme imkân tanıyan kıymetli ağabeyim ve şefim İhsan SUIÇMEZ'e ve değerli ofis arkadaşlarıma, doğduğum günden bu yana tüm başarılarımda ve tüm başarısızlıklarımda yanımda olan, bana inanan, beni koşulsuz seven ve desteklerini hep arkamda hissettiğim babam Sebahitdin ÇELİK'e, annem Fatma ÇELİK'e, babaannem Fatma ÇELİK'e, küçük bir köyde yaşamış olmasına rağmen nasıl bu kadar ileri görüşlü bir adam olduğuna her daim hayret ettiğim, ufkumu genişleten rahmetli büyükbabam, koca çınarım Galip ÇELİK'e, kardeşlerim Nuğman Çelik ve Fatih ÇELİK'e;

Son olarak, bu çalışmanın her aşamasında yanımda olan, çıkmaza düştüğüm zamanlarda dahi bu çalışmayı tamamlayacağıma olan inancımı diri tutan, her anlamda maddi ve manevi desteğini esirgemeyen kıymetli eşim Yavuz ÇAKIR'a en kalbi teşekkürlerimle...

İnci ÇAKIR

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	III
ÖZET.....	IV
ABSTRACT.....	V
TEŞEKKÜR.....	VI
KISALTMALAR LİSTESİ.....	IX
EKLER LİSTESİ.....	X
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM: BARIŞIN KAVRAMSALLAŞTIRILMASI VE BARIŞ FİKRİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ	
1.1.Barışın Savaştan Hareketle Kavramsallaştırılması.....	7
1.2. Hugo Grotius'ta Barış Kavramı.....	11
1.3. İmmanuel Kant'ta Barış Kavramı.....	14
1.3.1. Dünya Vatandaşlığı Kavramı.....	18
1.4. Eric Fromm'da Barış Kavramı.....	19
1.5. İoanna Kuçuradi'de Barış Kavramı, Tesisi ve İnsan Hakları Çerçevesindeki Yeri	22

İKİNCİ BÖLÜM: BARIŞIN ETİK VE İNSAN HAKLARI İLE OLAN BAĞI

2.1. Etik ve İnsan Hakları.....26

2.2. Hak Kavramı ve Temel Hakları Belirleme Sorunu.....31

2.3. İnsan Onuru, İnsan Hakları ve Barış İlişkisi.....37

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: BARIŞI KORUMAYA YÖNELİK ULUSLARARASI MEKANİZMALAR

3.1. Dünyada Barışın Tesisine Yönelik Atılmış İlk Adımlar.....46

3.2. Uluslararası Bir Gereklik Olarak Barışın Korunması.....48

3.3. Barışın Tesisi İçin Çalışan Uluslararası Kuruluşlar52

3.3.1. Birleşmiş Milletler ve Barışın Koruma Girişimleri53

3.3.2. Birleşmiş Milletler Barış Gücü.....56

3.3.3. NATO ve Barış İçin Ortaklık Projesi59

3.3.4. Avrupa Birliği, AIHS ve Barış Kavramı.....61

3.4. Barışı Tehdit Eden Sorunlara İnsancıl Müdahale Yöntemi63

TARTIŞMA VE SONUÇ.....68

KAYNAKLAR77

EKLER84

ÖZGEÇMİŞ85

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AİHS: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

AİHM: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

BİO: Barış İçin Ortaklık Projesi

BM: Birleşmiş Milletler

NATO: North Atlantic Treaty Organization

UNESCO: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

STK: Sivil Toplum Kuruluşları

DHA: Doğan Haber Ajansı

EKLER LİSTESİ

Ek 1: Napalm Girl

GİRİŞ

Çağımızda ortaya çıkan şiddet, terör ve savaşların milyonlarca insanın ölümüne, zorunlu olarak yer değiştirmesine ve insanlık dışı ortamlarda yaşamak zorunda kalmasına sebep olduğu kaba bir olgu olarak karşımıza dikildiğinde, barışın dünya için ne kadar önemli olduğu görülmektedir.

İnsanların barış içinde, mutluluk ve huzurla yaşaması birçok insanın sözünü ettiği bir şeydir. Fakat bu söylemin her zaman toplumda, hayatın içerisinde ya da yapıp etmelerimizde karşılığını bulamadığı durumlar olabilmektedir. Diğer taraftan, barış kavramı, günümüzde üstünde çokça düşünülen ve tartışılan bir kavram haline gelmiş olmakla birlikte, dünya üzerinde barışın tesis edilebilmesi için tek tek insanlara büyük görevler düştüğü gibi, topluma, kuruluşlara, devletlere de hala büyük görevler düşmektedir. Bunlardan biri de barışın ne olduğunun ve ne olmadığını doğru tespitiyle ilgilidir. Barışın ne olduğunun, kavramın içeriğinin doğru anlaşılması dünya toplumlarında barışın koşulsuz yerleşebilmesinin koşullarından birisi olarak görülmektedir.

İnsanlararası ilişkileri olduğu kadar toplumlararası ilişkileri de etkileyen bir kavram olarak "barış", Türkçede uyum içinde yaşama, barış gibi anlamlara gelmektedir; Webster sözlükde ise barış: "Sivil karışıklıktan uzak bir sükûnet, dinginlik durumu ya da bir topluluk içinde hukukun veya geleneklerin sağladığı güvenlik veya düzen" olarak açıklanmaktadır. Bununla yetinmeyip "rahatsız edici ya da bastırıcı düşünce veya duygulardan uzak olma, kişisel ilişkilerinde uyum içinde olma" durumu olarak da anlaşılabilir (Webster'dan aktaran: Alpkaya, 2002, s. 29). Bu tanımlamalar ışığında barış, insanların başka insanlarla çatışma içinde olmadıkları, hiçbir baskıyla karşı karşıya gelmedikleri ve güvenliklerinin temin edilmiş olduğu bir durum olarak anlaşılmaktadır.

Toplumdaki kişilerin kendi çevrelerinde huzur ve uyumu bulmaları barışın bir tanımı olabildiği gibi, bir başka açıdan, bir ülkedeki yasalar, kurum ve kuruluşlar o ülkede yaşayan bütün yurttaşların temel haklarını eşit ve onurlu olarak koruduğunda ve bunun sürekliliğini sağladığında oluşan durum da barış olarak tanımlanabilmektedir (Kuçuradi, 2011, s. 181). Sözlük tanımına göre barış basit bir

biçimde karşımıza çıkarken, felsefî anlamda barış belirli koşulların yerine getirilmesi ön koşuluyla ve daha karmaşık olarak oluşan ama her halükarda bir "durum" olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bir durum olarak "barış" bir toplumda karşıtı olan savaş veya şiddetin yokluğu ve bu durumun sürekliliğinin sağlanmış olması savından hareketle tartışılabilir; fakat kavramsal düzeyde savaşın görelî bir kavramı olsa da onun tersi olan bir durum olarak görülmemelidir (Kuçuradi, 2011, s. 180). Barış üzerine çalışmış düşünürlerden Eric Fromm, barışı yalnızca savaş olmama durumu olarak tanımlamaktan ziyade, olumlu ve olumsuz olarak ikiye ayırarak tanımlamayı uygun bulmaktadır. Bu düşünürün görüşlerine göre olumsuz tanımda savaşın yokluğu, olumlu tanımda ise her türlü şiddetin yokluğu barışın sağlanabilmesi için koşul olarak sunulmaktadır.

Realiteye baktığımızda ise dünyada barışı sağlayabilmiş çok az toplum bulunduğu görülmekte, insanlık son iki yüz yıldır bitmek tükenmek bilmeyen bir karmaşanın içerisinde sürüklenmektedir. Bütün bunlara rağmen, bir ideal olarak barış Kant'ın bundan yaklaşık 200 yıl önce kaleme aldığı *Ebedî Barış Üzerine Felsefî Bir Deneme* adlı eserinde belirttiği gibi insanlığın özlediği bir durum olarak tespit edilmektedir. Bugün, asırlar geçmiş olmasına rağmen, bu durumun oluşması için gereken ortam ne yazık ki hala hazırlanamamıştır. Bu eksikliğin giderilebilmesi için yapılması gerekenlerden biri de barışın ne olduğunun doğru bir şekilde saptanmasıdır.

Kant, savaşın ve şiddetin yokluğu dışında, barışı, hukuk düzeni ve barış kültürü ile bağlantısında ele almak gerektiğine işaret etmektedir. Bu amaçla, Kant, hem kişiler hem de uluslararası düzeyde bir barış kültürünün gerekli olduğunu savunmaktadır. Hem kişiler arasında hem de uluslararası düzende bir barış kültürü oluşturma konusunda girişimlerde bulunmuştur. Evrensel düzeyde bir hukuk düzeni kurmak ve barış kültürünü yaygınlaştırmak için çaba gösteren Kant'ın, bu düşüncelerinin en mühim dayanağı onun insan doğasına ilişkin düşünceleridir. Bu düşüncelerini ise hukuk düzenini kurmak için çaba gösteren ve barış kültürünü, yani barışın gerekliliğini "neden" ve "ne için"leriyle birlikte düşünsel düzeyde benimsemiş bir insan doğasına dayandırmaktadır (Kuçuradi, 2013, s. 57). İnsan doğasının barış kültürü ile ilişkili olması bizi insanın antropolojik temellerini ve onun

anlam ve değer dñnyasını sorgulamaya sevk etmektedir. Bu sorgulamalar barışın doğru kavramsallaştırılması ve barışın gerektirdiklerinin doğru anlaşılabilmesi için gerekli gibi görünmektedir.

İnsanın antropolojik açıdan incelenmesi için tek tek insanlara ve “ birey veya kişilerin kendi yaşamları ve bu yaşamda yapıp ettiklerine” bakmak gerekmektedir (Özcan, 2016, s. 363). Bu yapıp etmeler sonucu insanı tarihselliğinde izleyebilmek için, tek tek insanların kendi aralarındaki ilişkilerine, toplum ile olan ilişkilerine ve toplumların da kendi aralarındaki ilişkilerine değinmek gerekmektedir (Özcan, 2016, s. 359).

İnsan toplumsal bir varlıktır; yapısı gereği bir çevrede değil dünyada yaşadığı için belirli bir düzen kurmaya ve bu düzeni koruyacak kuralları ortaya koymaya ihtiyaç duymaktadır (Mengüşoğlu, 1988, s. 271). Bir arada yaşamının getireceği anlaşmazlıkların ve olası savaş durumlarının engellenebilmesi, ortaya çıkmış olanların bitirilebilmesi ve barış ortamının sağlanması isteği, kamu düzenine duyulan ihtiyacı beraberinde getirmektedir.

Kamu düzenin sağlanması, dolayısıyla toplumun kendi içinde çatışmasız bir durumda kalması bizim üzerinde durduğumuz barış için yeterli görülmemektedir. Bununla bağlantılı olarak barış kavramı üzerine çalışmalar yürütmüş olan Fromm, barışın bu çatışmasızlık durumunda olan şeklinin yalnızca olumsuz barışı tanımladığını ve barışın olumlu olarak adlandırılan ikinci anlamının bundan daha fazla şarta bağlı olduğunu belirtmektedir.

Barış üzerine çalışmalar yürüten bir diğer düşünür olan Galtung ise Erich Fromm'un olumlu ve olumsuz diye ikiye ayırdığı barış'a benzer olarak barışı negatif ve pozitif olarak ikiye ayırmaktadır. Savaşın saldırıda bulunan ve kendini müdafaa eden olmak üzere iki tarafının olduğu düşünülür, oysa Galtung, savaşın bundan daha fazlası olduğunu öne sürmüştür. Bu anlamıyla savaşı oluşturan şiddete yeni bir terminoloji kazandırmıştır. Galtung, barışı savaşın yokluğunun yanında insanın yaşam sürdüğü her alanda şiddetin yokluğu olarak kavramsallaştırmaktadır (Yücel, 2011, s. 15).

Kant, Fromm ve Galtung gibi düşünürlerle birlikte gelişmeye ve evirilmeye başlayan barış kavramı, savaştan uzak olma olarak tanımlayabileceğimiz negatif barış fikrini aşmış ve pozitif anlamını –savaşın yokluğundan fazlası olduğunu- kazanmaya başlamış ve başlı başına bir araştırma alanı haline gelmiştir. Zamanla ise konusu, içeriği, sağlanması için gerekenler ve güvence mekanizmaları bakımından bir bütün olarak görülmeye başlanmıştır ve bu bakış açısı da barışın pozitif içeriğini oluşturmuş, barışın korunmaya değer bir şey olarak yeniden kavramsallaştırılması gerekliliğinin önünü açmıştır (Yücel, 2011, s. 57).

Dünya Savaşlarına kadar barış istemi birçok kez dile getirilmiş olsa da, bu zamana kadar barışı tesis etmeye yönelik kurumsal bir yapıdan söz etmek biraz zordur. Nitekim Birinci Dünya Savaşının ardından 1922'de Milletler Cemiyeti'nin kurulmasıyla birlikte bu durum değişmiştir. Milletler Cemiyeti 2. Dünya Savaşını engelleyememiş ve insanlık tarihi kötü bir tecrübeden geçmiş olsa da, bu, barışın tesis edilmesini amaçlayan ilk uluslararası kurumsal girişim olmuştur (Yücel, 2011, s. 49).

İkinci Dünya Savaşının ardından bu büyük yıkımın da tetiklemesi ile barışın tesisi için neler yapılması gerektiği üzerine düşünülmüş ve insan hakları fikri geliştirilmiştir; insan haklarının ihlal edilmemesi için alınan önlemler arttırılmıştır. İnsan haklarını ve barışı korumak adına uluslararası kuruluşlar oluşturulmuş ve devletler bu konudaki hassasiyetlerini -görünürde- arttırmışlardır. Bu gelişmelerin en önemlilerinden biri de İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde (İHEB) barışın gerekliliğinin vurgulanması olmuştur.

Devamında 1978 yılında UNESCO'nun düzenlediği "İnsan Hakları, İnsan İhtiyaçları ve Yeni Bir Uluslararası Toplumun Kurulması İçin Uzmanlar Toplantısı"nda yine barış bir hak olarak yer almıştır (Yücel, 2011, s. 70). Bunun yanında 1981 yılında Afrika devletleri arasında imzalanan "Afrika İnsan ve Halklar Hakları Şartı"nın 23. maddesinde tüm halkların ulusal ve uluslararası düzeyde barış ve güvenlik içinde yaşama hakkının olduğu belirtilmiştir. Ne var ki, Birleşmiş Milletler Anlaşması'nda üstü kapalı olarak ifade edilen, Afrika Birliği Örgütüncü teyit edilen dayanışma ve dostça ilişkiler ilkesine ve bunlar gibi birçok bildirilere, anlaşmalara rağmen, insan hakkı ihlalleri ve bunun doğal bir sonucu olan barışın

yerini çatışmalara bıraktığı durumlar bugün de azımsanamayacak çoklukta devam etmektedir (Ardal, 2007, s. 4).

Buraya kadar anlatılanlardan rahatlıkla çıkarılabileceği gibi, barışın ne olduğu konusunda iki farklı görüş karşımıza çıkmaktadır. Kıvılcım Turanlı Yücel'in savunduğu barış anlayışına göre, barış bir insan hakkıdır; İoanna Kuçuradi'nin görüşüne göre ise barış bir hak değil insan haklarının korunduğu bir durumun adıdır.

Bu bağlamda bir şeyin insan hakkı olabilmesi için gerekli ölçütlerin neler olduğunun tespit edilmesi, barışın ya da barış hakkının bir insan hakkı olup olmadığının ortaya konulabilmesi için büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle öncelikle insan hakları fikrinin dayandığı felsefi temelleri ortaya koymak ve sonra da insan hakları ile arzu edilen bir durum olarak barış arasındaki bağı kurmak büyük önem taşımaktadır. Nitekim İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 1. maddesi de insan hakları ve barış ilişkisinin kurulmasına yardımcı olmasının yanında, barışın tesis edilmesinin ön koşullarıyla da ilişkilendirilebilir. Bu maddeye göre, "bütün insanlar onur ve haklar bakımından eşittirler; çünkü akılla ve vicdanla donatılmışlardır; akıl ve vicdanla donatılmış oldukları için de birbirlerine kardeşçe davranmalıdırlar" (Tepe, 2011, s. 71).

Bu maddeden de anlaşılacağı üzere insan hakları insan onurunun pratikteki getirdikleri olarak kabul edilmekte ve kardeşçe davranılması da barışın tesis edilmesi anlamında kullanılmaktadır.

İnsan onuru, insanın nesnel değerinin öznel karşılığıdır ve tür olarak insanın değerinin felsefi/antropolojik bilgisinden, yani insan türünün belirli yapısal özellikleri ile olanaklarının ve bunlardan kaynaklanan ve ona evrendeki yerini sağlayan tarihteki başarılarının bilgisinden oluşur (Kuçuradi, 2011a, s. 72).

İnsan onurunun önemine her fırsatta değinen Kuçuradi'ye göre kavramsal olarak bakıldığında, savaşın görece bir kavramı olsa da barış, onun tersi olan bir durum olarak görülmemektedir (Kuçuradi, 2011a, s. 180). Kuçuradi, barış kavramını bütün yurttaşların temel haklarını eşit ve onurlu bir biçimde koruma olanağının sağlanması ve bunun sürekli hale getirilmesi sonucu oluşan toplumsal özgürlüğün var olduğu durum olarak tanımlamaktadır (Kuçuradi, 2011a, s. 181). Başka bir

anlatımla, dünya üzerinde barış durumunun sağlanabilmesinin ön koşulu insan haklarının gerektirdiklerinin tam ve eksiksiz yapılmasıdır ve bu konuda görev devletlere düşmektedir.

Barış ve bunun ön koşulu olan insan hakları fikrinin yaygınlaştığı ve önlemlerin geçmiş yüzyıllara nazaran artış gösterdiği yakın geçmişten günümüze insan hakkı ihlallerinin hala önlenemiyor olması, üzerinde önemle durulması gereken bir sorun olarak karşımızda durmaktadır. Barışın insan hakları ihlallerinin sonucu olarak yok sayılmasına ve iç savaşların, ölümlerin, açlığın, yoksulluğun, gelir dengesizliklerinin artmasına neden olan karmaşık nedenler bütünü belirleyebilmek, bu nedenlerin ortadan kaldırılabilmesine katkı sağlamak, barışın tesis edilmesi yolunda atılacak önemli adımlardandır. Bunu sağlayabilmek için ise, bir ülkede barışın ön koşulu olan insan haklarını güvence altına alabilmek ve bunun sürekliliğini sağlayabilmek gerekmektedir.

Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda, bu çalışmanın amacı özellikle çağımızda gittikçe artan şiddetin, savaşların ve çatışmaların sona erdirilmesinin, dünya genelinde barışın tesis edilebilmesinin ön koşullarının başında barışın insan hakları ile ilgisinin tam ve doğru olarak kurulabilmesinin geldiğini göstermektir. Çünkü ulusal ve uluslararası arenada savaş halinin olmaması insan haklarının tam ve kalıcı olarak korunmuş olmasına bağlıdır.

Bu amaçla bu çalışmanın birinci bölümünde barışın bir insan hakkı olmaktan ziyade insan haklarının sürekli olarak korunduğu bir durum olduğu savı çeşitli düşünürlerin görüşlerinden hareketle şekillendirilecektir. İkinci bölüme gelindiğinde, barış kavramının insan hakları, insan onuru ve etik ile olan bağı açıklanmaya çalışılacak, ardından üçüncü bölümde de barışın sağlanabilmesi için günümüze değin yapılan çalışmalar ve bu amaçla kurulan kuruluşlar, çalışma sahaları da göz önünde bulundurularak tartışılacaktır. Sonuç bölümüne gelindiğinde ise tezin temel sorununa yanıt aranacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM: BARIŞIN KAVRAMSALLAŞTIRILMASI VE BARIŞ FİKRİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1. Barışın Savaştan Hareketle Kavramsallaştırılması

İnsanlık tarihinin her döneminde gerek kişilerin gerekse toplulukların birbirleri ile çatışmaları olduğu bilinmektedir. Adı savaş olsun ya da olmasın her çatışma beraberinde, bir kurtuluş olarak barış içinde yaşamaya duyulan istemi de getirmiştir. Bu istemin gerçekleştirilebilmesi ise her şeyden önce kavramsal açıdan doğru tanımlanmış bir barış ile mümkün kılınabilir.

Kavramsal açıdan baktığımızda barış, savaşın görece bir kavramı olarak karşımıza çıkmaktadır (Kuçuradi, 2011, s. 179). Barış, aynı zamanda savaşın olmadığı bir durumdur demek de yanlış bir tanımlama olacaktır. Bu durumda barışı tekil değil, çeşit çeşit barışlar olarak görmek ve buna bağlı olarak hukuk ve felsefe gibi değişik bilimlerden farklı şekillerde açıklamak zorunluluğu doğmaktadır.

Barış fikri üzerine önemli çalışmaları olan Umberto Eco, UNESCO'nun 2002 yılında düzenlediği barış konulu forumda, günümüz barış anlayışını kinayeli bir şekilde şöyle tanımlamıştır: “Yeryüzüne hâkim olduğu bu şekliyle barış, eğer savaşların doğal bir sonucuysa, bize kendi barışımızı kazanmak için savaşmaktan başka yol kalmıyor, ötekilerin vay haline!” (Eco, 2005, s. 36).

Eco'nun burada bahsettiği ve yalnızca savaşın bitimi ile ortaya çıkan durumun adı olarak görülen bir barış tanımı barışın kavramsallaştırılması için yeterli gelmemektedir. Barışın daha kapsayıcı ve farklı tanımlamalarına ulaşabilmek için, öncelikle savaşa/savaşınsızlığa değinmek gerekmektedir. Bu konuda görüşlerinden faydalanacağımız düşünürlerden biri olan Grotius'a göre savaşa barışı sağlamak için girilmektedir ve savaşla sonuçlanmayacak hiçbir uyuşmazlık bulunmamaktadır. Buna bağlı olarak da Grotius, doğabilecek tüm çatışmaları ele almak gerektiğini ve savaşların bizi sonuçta barışa götüreceğini savunmaktadır.

Grotius, savaş hukukunu açıklamak için Cicero'nun fikirlerini temel almaktadır. Bu fikirlere göre, insanlar sorunlarını çözmeye iki ayrı yola

başvurabilmektedirler; bunlardan biri konuşarak anlaşmak, diğeri ise kaba güç kullanarak anlaşmaktır. Birincisi insanlara, ikincisi ise hayvanlara özgüdür. Grotius'a göre zor kullanma yoluna ancak tartışma yolu tükenmişse başvurulması gerekmektedir. Düşünürün görüşlerini temel aldığı Cicero'ya göre, ancak başka çözüm yolu kalmamışsa ve o anda doğrudan hayatı tehdit eden bir saldırı varsa, zora zorla başvurarak karşılık vermekten başka yol kalmamış olduğunu belirtmektedir (Grotius, 1967, s. 24). Düşünür hangi durumlarda kimlerin zor kullanacağı konusunda ise şöyle bir ayrıma gitmiştir:

Cicero şöyle demektedir: Şu kuralı akıl, bilgili kişilere; zorunluluk, barbarlara; yapılageliş (teamül) uluslara; doğa da hayvanlara buyurmuştur: Gövdelerine, başlarına ve canlarına karşı girişilecek zorlamaları, ellerindeki bütün savunma araçlarını kullanarak savuşturmaları gerekir (Grotius, 1967, s. 25).

Dolayısıyla, Cicero ve aynı şekilde Grotius, can ve mal güvenliği söz konusu olduğunda, kendini savunmanın ve bunun için gerekirse şiddete başvurmanın kaçınılmaz olduğunu belirtmektedir. Barış durumunun bozulmasının nedenlerinden birisi bu olabilmektedir; ama sadece bu değil, savaş halinden çıkar sağlamak, aç gözlülük, daha fazla mal-mülk edinme hırsı da savaşlara yol açabilmektedir.

Yüzyıllardır hemen her savaşın amacı yenilgisinden çıkar sağlayabilmek adına düşmanı hezimete uğratmak olmuştur (Eco, 2005, s. 36). Savaşlar sadece ulusal güvenlik için değil, daha çok çıkar çatışmasından, bazen de iç sorunları çözmenin bir yolu olarak çıkartılabilmektedir. *Pax Romana*'yı ele alacak olursak:

Çevre bölgelerde aralıksız sürdürülen bir dizi savaş ve fetih sayesinde, imparatorluk merkezinde tesis edilen istikrar ve huzur ortamı, devasa bir askerî gücün getirisiydi. Barış süreğen bir şiddet durumunun daima kırılğan, kısa süreli, kararsız ve geçici bir sonucu olmuştur (Eco, 2005, s. 36).

Buna benzer olarak *Pax Americana* da soğuk savaş dönemini kapsamakta ve bu da küçük çatışmaların, devletlerin ajanları arasında devam eden bilgi elde etme yarışının ve tarafları büyük bir savaşa girmeye korkutan nükleer gücün bir sonucu olarak görülmektedir (Eco, 2005, s. 36).

Dolayısıyla, diyebiliriz ki birileri tarafından istenmeyen bir durum olan savaş başka birileri tarafından istenilen bir durum olabilmektedir. Savaş genellikle hak iddiaları ile ilgilidir; bir grup insan bir şey üzerinde hak iddia eder ve hakkını karşı taraftan ulusal veya uluslararası hukuk içinde kalarak alamayacağını anlarsa, bu sorunu kaba güçle çözmesi gerektiğine inanır. Günümüz dünyasında bu durumlara verebileceğimiz örnek sayısı oldukça fazladır. Örneğin, İspanya'da bulunan Bask halkının temel hakları verilmediği gerekçesiyle yıllardır süren mücadelesi bu duruma verilebilecek en önemli örneklerden biridir. İnsan hakkı ihlallerinin yol açtığı, iç çatışmalara ve toplu katliamlara kadar uzanan bir durumun içinde olan Rohingya'lar (Myanmar halkı) ise halen temel haklarına tam anlamıyla sahip değillerdir. Günümüz dünyasında bile Myanmar yönetimi tarafından ülke halkı olarak tanınmayan, inanç farklılığı nedeni ile sistematik bir şekilde öldürülen ve haklarına tecavüz edilen Rohingya'lar ya ölmekte yahut da mülteci olarak başka ülkelere sığınmaktadırlar.

Elbette savaşlar bu gibi nedenlerden çıkabileceği gibi daha farklı nedenlerle de çıkabilmektedir; bir ülkede yurttaşlar arasında birlik duygusunu oluşturabilmek için bir düşmana ihtiyaç duyulduğunda veya iki ülke yöneticileri arasında kişisel bir sorun çıktığında da savaş hali doğabilmektedir. Cicero'ya göre, "savaş, uyuşmazlıkları zorlama yollarına başvurarak çözmektir" (Grotius, 1967, s. 17).

Zorlama yolundan farklı bir yol da seçebilme yetisine sahip olan insanların çoğu uzlaşma yollarını seçmemekte ve zorlama yoluna başvurmaktadırlar. Bu seçimlerin kaynağında yatan neden ise insanların varlık yapıları gereği iyi ve kötüyü seçebilme yetisine sahip olmaları ve çoğu insanın da yine kötüyü seçiyor olmasıdır.

İnsan varlık yapısı gereği hem iyi olanı hem de kötü olanı yapabildiğinden insanlar arasında adaletli ve çatışmasız ilişkiler meydana geldiği gibi adaletsiz ve çatışmalı ilişkiler de meydana gelebilmektedir. Bunların kökü ise temelde insanın biyopsişik varlığına dayanmaktadır ve ortadan kaldırmak insanın elinden gelmemektedir (Mengüşoğlu, 1988, s. 185).

İnsanların çoğu, ahlaklılık ve insanlığı değil, bencilliği ön plana çıkartmaktadır. İnsanlar önyargı ve bencillik onların varlık yapısında var olan erdemleri ve ahlaklılık ilkelerini bastırmaktadır. Bunun sebebi ise ahlak ve etik

hakkındaki bilgisel yetersizliktir. Başka bir deyişle insanlar, genel anlamda insanlığın yararını korumak yerine, kendi şahsi çıkarları doğrultusunda hareket ederek yaşamaktadır. Bencilliğin insanların ahlak anlayışlarına dayanan değer yargıları ile ilgisine bakıldığında "bencil olmak kötüdür" gibi bir kabul ile karşılaşılmaktadır (Kuçuradi, 2009, s. 43).

Kuçuradi'ye göre ahlaklılık insanlararası ilişkilerde kişilerin tutum ve davranışlarını oluşturmalarında önemli bir rol oynamaktadır. Şayet kişiler ahlaklılık ilkelerine -bir bakıma etik olan şeylere- uygun eylemlerde bulunurlarsa çatışmaların azalacağı söylenebilir. Nitekim Kant'a göre ahlaklılık ve insanlık, kendi başına değerli olan şeylerdir ve bunları eyleyen insanlar hak iddialarını ve sorunlarını çatışmalarla değil konuşmayla ya da anlaşmalarla sağlamakta ya da çözmektedirler (Tepe, 2013, s.68).

Bunlara karşın bencilliğin insanların yapısında az çok var olması ve çoğunluğun buna uygun eylemlerde bulunmaları çatışmalara ve sonuçta da savaşlara yol açmaktadır (Tepe, 2013, s. 67). Bu durumda savaşların uzun vadede engellenmesinin ve barışın tesis edilmesinin en önemli faktörü de etik değerleri önemseyen, etik değerlere ya da Kant bağlamında ahlak yasasına uygun eyleyen insanların yetiştirilmesidir.

Kant ahlak yasasını bencilliği yenebilecek bir ilke olarak alır ve istemenin dayandığı maksimin herkes için geçerli bir maksim olması gerektiğine vurgu yapar (Kant, 1984, s.154). Diğer taraftan sadece ahlak yasasına uygun değil, aynı zamanda ahlak yasasına saygıdan dolayı eylemek gerekmektedir; çünkü yasaya saygı ile insan onuru arasında bir ilgi kurulmaktadır. Anlaşıyor ki Kant'ın görüşüne göre barış durumunun sağlanabilmesindeki en temel şart, kişilerin insan olmanın anlam ve önemini farkına varmaları ve bu durumun getirdiği etik değerleri sahiplenmeleridir; bu da çatışmaların ve yol açtıkları savaşların ortadan kaldırılmasını beraberinde getirecektir.

Kant, savaşı ve savaşın nedenlerini toplumlar düzeyinden ziyade kişiler düzeyinden başlayarak ele almakta ve benzetmek gerekirse, kişilerden toplumlara doğru yükselen bir piramit gibi açıklamaktadır. Kant bir değer boyutu da olan

savaşların, bununla bağlantılı olarak insan doğası ile bir ilgisi olup olmadığının üstünde de durmaktadır; Kant'a göre savaşa yol açan nedenlerin başında insanın doğası yatmaktadır.

Kant savaşların ne denli kötü bir dünyaya kapı araladığını *Ebedi Barış Üzerine Felsefî Bir Deneme* adlı eserinde şöyle dile getirmektedir; “Harp, yok ettiğinden daha fazla kötü insan yetiştirdiği için bir afettir” (Kant, 1960, s. 31).

Buraya kadar anlatılanlara baktığımızda savaşın nedeni can ve mal güvenliği, girilen savaştan yarar sağlamak, ulusal birliği güçlendirmek, herhangi bir hakkın yahut insan haklarının ihlal edilmiş olması olabilmektedir. Bu ve buna benzer nedenlerin oluşturduğu savaşa insan dünyasının bir olgusu olarak bakıldığında, savaşın iki ya da daha fazla tarafın yalnızca birinin olabilecek bir şeyi -aynı şeyi- istemesinden, yahut taraflardan birinin çıkarlarının karşı taraf/taraflar sebebi ile zedelenmesinden ve bu gibi birçok durumdan dolayı ortaya çıkabileceği görülmektedir.

Kısaca savaş, insanların ve oluşturdukları toplulukların sınır tanımayan eylemlerde bulunmalarının ve savaşa konu olan şey, anlaşmazlık konusu ile ilgili karşı tarafa üstün gelme çabalarının ortaya çıkardığı olaylar sonucu meydana gelen durumun adıdır. Savaşın karşıt kavramı olarak görüldüğünde eksik kalan barış ise çatışmaların barışçıl yollarla çözüldüğü, tarafların aynı şeyi istemesi ya da uzlaşmaları sonucu karşı karşıya gelmediği koşullar bütünüdür adı olarak negatif anlamını kazanmakta ve bu da barışın bir düzen olarak düşünüldüğünde hukuk durumu olduğu sonucunu doğurmaktadır (Kuçuradi, 2011, s. 180). Hukuki düzenlemelerin kalıcı olabilmesi, yeni çıkarların çatışmaması için hukukların insan hakları esas alınarak oluşturulması gerekmektedir.

1.2. Hugo Grotius'ta Barış Kavramı

Grotius, barış anlayışına temel oluşturacak görüşlerinin çoğunu Cicero ve Aristoteles'ten hareketle ele almış, bu temelden yürüyüp yaşadığı toplumun ve dönemin şartlarına bağlı olarak kendi görüşünü oluşturmuştur. Bu nedenle Grotius'un

barışa ilişkin görüşlerini anlatırken çoğunlukla Cicero ve Aristoteles'e de vurgu yapma ihtiyacı hissedeceğiz.

Grotius'un savaş ve barış kavramlarını anlayabilmek için, öncelikle insanın doğasına ve hayvanlarla olan benzerliklerine ve farklılıklarına değinmek gerekmektedir. İnsanların doğası ele alındığında, düşünürün görüşlerinde büyük rol oynayan Cicero'ya göre insanların, hayvanlarla ortak –öncelikli- olarak bedenlerini korumak için yapması gerekenler, "kendisini doğanın koyduğu durumda saklamak, doğaya uygun olanı aramak, aykırı düşenden uzaklaşmaktır" (Grotius, 1967, s. 22). İnsanın bu ifadeye göre hayvanlardan farkı olmadığını söylemek hiç de zor değildir.

Cicero'nun insanın hayvandan ayrılan yönü olarak doğa ve akıl ilişkisini irdelenmiş olduğunu görmekteyiz. O da, Stoa felsefesini benimseyen diğer düşünürler gibi, doğa ve tanrının aynı şey olduğu kanısındadır. Onlara göre doğa-tanrının özü ise 'aiton'dur ve bu aiton veya doğa her varlıkta kendini farklı bir şekilde açığa vurur; hayvanda ruh, insanda ise akıl şeklinde. Bu nedenle stoalılarda doğaya göre yaşamak, insan söz konusu olduğunda akla göre yaşamak anlamına gelmektedir (Özcan, 2016, s. 184).

Stoa felsefesinden etkilendiği anlaşılan Grotius'a göre doğanın ilkelerine bakıldığında, savaşın meşru ve haklı olduğu durumlar olabilmektedir. Ama doğanın bu ilkelerinden üstün olan aklın getirdiği ilkeler vardır, dürüstlük bunlardan biridir. Ve savaşın haklı olup olmayacağına karar verebilmek için bu ilkelerle birlikte toplumun niteliğinin de incelenmesi gerekmektedir (Grotius, 1967, s. 24).

Grotius'un insanlara ve toplumlara dair görüşlerinin çoğu Aristoteles'in görüşleri temelinde şekillenmiş, ama bazı noktalarda da ondan ayrılmıştır. Aristoteles'e göre bazı hayvanlar da insanlar gibi toplu halde yaşar, ama bu bir tür sürü hayatıdır ve siyasal topluma karşılık gelmemektedir. İnsan ise toplumda değil, siyasal bir toplum içinde yaşayarak insanlaşır; çünkü insan hayvanlardan farklı olarak kendi doğasını, yapısını, özünü gerçekleştirebilmek için yasaların egemen olduğu siyasal bir yapı oluşturmak zorundadır (Özcan, 2016, s. 184).

Grotius da insanın toplu halde yaşayan bir varlık olmasını onu diğer canlılardan ayıran bir özellik olarak ortaya koymaktadır. Grotius'un insan ve toplum görüşü bazı noktalarda Aristoteles'ten ayrılır. Söz gelimi, toplu halde yaşamak sadece insana özgü bir durum değildir. Toplu halde yaşayan varlıklar sadece insanlar değildir, kimi hayvanlar da toplu yaşamaktadırlar. Bu nedenle insanların toplum içinde yaşamaları, Aristoteles açısından ancak "akıl koyduğu ilkeler çerçevesinde" ve elbette dil ile desteklendiğinde diğer canlılardan ayrılabilir (Özcan, 2016, s. 184).

Bu bağlamda bedenden daha üstün olarak sayılan akla bakılması ve bunun doğal dürtülerden üstün tutulması gerekir; dürüstlük aklın en önemli niteliği olarak görülmektedir. İşte doğanın bu ilkelerinden yola çıkılarak da akla ulaşılmaktadır (Grotius, 1967, s. 22). Bu da bizi, insanı hayvanlardan ayıran bir özellik olan ve onu toplumsal bir varlık yapan aklın toplumsal ve siyasal ilişkileri şekillendirebileceği fikrine götürür.

Hem Aristoteles hem de Grotius'a göre, akıl bize şunu söyler: Devletler varlık nedenlerinin bir bölümünü oluşturan insanların bedenlerini ve canlarını, bununla birlikte de özgürlüklerini diğerlerinin ve kendilerinin haklarını gasp etmemeleri şartı ile korumak durumundadırlar. Ama devletin görevini bununla sınırlamak Aristoteles'e göre yanlıştır. Aristoteles, akıl, toplumsallık ve dili her zaman etik boyutundan hareketle ele alır. Söz gelimi dil, sadece ezbere konuşmak için değildir; sorunları tartışarak insana yakışır bir şekilde çözmek içindir (Özcan, 2016, s. 184). Bu durumda insanlar, yine Cicero'nun görüşlerine paralel olarak, uyuşmazlıklarını tartışma yoluyla, bu yol kapanmışsa da zorlama yoluyla çözmek zorunda kalmaktadırlar. Fakat bilinmelidir ki uyuşmazlıkları tartışma yoluyla çözmek insanlara, zor kullanarak çözmek ise hayvanlara yaraşır (Grotius, 1967, s. 24).

Nihayetinde insanın doğasının, toplu halde, bir arada yaşama gibi bazı yönleri itibariyle hayvanlarla ortak özellikler sergilediği, ama onlardan barış içinde yaşama ve birbirini sevme bakımlarından farklı olduğu düşüncesiyle yola çıkan Grotius, her savaşın sonuçta bir barışa varmak için yapıldığı kanısındadır. Uyuşmazlıkların tümünün de sonuçta savaşa yol açtığını savunmaktadır. Savaş ve barış hukuku

alanındaki incelemelerine de bu nedenle uyuşmazlıklardan yola çıkarak başlamakta ve savaşı tanımlarken de Cicero'nun görüşlerini esas almaktadır. Cicero ise barışı anlamının yolunun öncelikle savaşı anlamaktan geçtiğini vurgulamakta; savaşın ise insanların aralarındaki uyuşmazlıkları zora dayalı yollarla çözmek için başvurdukları yol olduğunu belirtmektedir (Grotius, 1967, s. 17). Grotius bu yolu kullanabilmeyi bazı şartlara bağlamıştır. Bu şartları şöyle sıralamak mümkündür:

- i) Haklı bir neden,
- ii) Doğru niyet,
- iii) Uygun otorite (yetkili) ve genel açıklama
- iv) Savaşın son başvurulacak yol oluşu; ve nihayet
- v) Oranlılık (Sav, 2015, s. 40).

Grotius, bu görüşüne paralel olarak savaşı olabilecek en asgari düzeyde engelleme, olamıyorsa da savaşı asgari zararlar barışa yol açacak bir geçiş olarak belirleme taraftarıdır. Grotius'a göre zaten insanlar doğal yapıları gereği sevgi ve barış içinde yaşama eğilimindedirler (Özcan, 2016, s. 185). İnsanların barış içinde bir yaşam sürebilmeye olan ihtiyaçları da devleti ortaya çıkaran en büyük etkenlerdendir (Özcan, 2016, s. 186).

1.3. Immanuel Kant'ta Barış Kavramı

Kant'ın barış kavramını ele almak için, öncelikle onun insan görüşüne değinmemiz gerekmektedir. O, insanı tür olarak ikili (dual) bir varlık olarak ele almaktadır ve bu görüşünün temeli de Descartes'a dayanmaktadır. Descartes'a göre insan, cisim (madde) ve tin (ruh) olarak birbirinden bağımsız tözlerin ikisine de sahiptir (Özcan, 2016, s. 221). İnsan ruh olan tözünde hem iyiyi hem de kötüyü barındırmaktadır ve akıl varlığı olmasından dolayı da iyi olanı seçebilme yetisine sahiptir. Özgürlüğünün bilincinde olması ve ahlak yasasına uyabilmesi de akıl varlığı olmasının getirisiidir.

Descartes'ın bu ikili insan doğası görüşünü “doğa varlığı” olarak insan ve “akıl varlığı” olarak insan şeklinde değiştiren Kant, insanı özgürlüğünün bilincinde olan ve kendi isteğiyle ahlak yasasına ve pratik buyruğa uyan “akıl sahibi bir varlık” olarak betimler. Pratik buyruğu ise şöyle tanımlar, “Her defasında insanlığa, kendi kişinde olduğu kadar başka herkesin kişisinde de, sırf araç olarak değil, aynı

zamanda amaç olarak davranacak biçimde eylemde bulun" (Kuçuradi, 2013, s.2-3). Bundan anladığımız, kişinin insan haklarını korurken "insan olmanın bilinci" ile hareket etmesidir, bu da kişinin ödevden dolayı bu davranışı gerçekleştirdiğini göstermektedir. Bununla ilgili olarak Özcan'nın da belirttiği üzere,

... insanın diğer varlıklar arasındaki özel yerini belirleyen şey, ahlak yasasına uymayı bir ödev olarak görmek ve bir davranışı bu yasaya saygıdan dolayı gerçekleştirmektir; akıl sahibi bir varlığın maksimlerinin niyetini, fiziksel kaynaklarından dolayı ahlak yasasıyla zorunlu olarak uyuşmayan arzu ve eğilimlere ya da sevgi veya benzeri, bir şeye değil, 'seve seve olmasa bile yasaya uyma isteminde bulunan saygı'ya' dayandırmaktır (Özcan, 2016, s. 237).

Buradan da anlaşılıyor ki Kant'a göre insan, ikili yapılarından dolayı iyi olanı istemeyen yahut iyi olana götürmeyecek arzularına gem vurabilen ve ahlak yasası dediğimiz yasaya uymayı da seçebilen, böyle bir olanağa sahip bir varlıktır. Bu seçme yeteneği de ona diğer varlıklar arasındaki özel yerini vermektedir. Fakat bununla birlikte bu yasa her kişide kendini göstermemekte; ancak insan olanaklarını olumlu yönde geliştirebilecek davranışlarda bulunan, insanlığa mal olmuş ya da olacak başarılarla imza atan/ atacak insanlarda bu yasaya uygun davranışları görmek mümkün olmaktadır.

Kant'ın insan görüşü tek tek ya da toplu olarak insanlar için geçerli olmaktan çok yasa koyabilen kişiye odaklı düşünceler olarak alınmalıdır (Özcan, 2016, s. 241). Kişi, iyi ve doğru olanı yapma yetisine sahiptir. Devletlerin de insanlardan oluştuğunu ve sonuç itibarıyla yasaların da yine insan ürünü olduğunu hatırladığımızda, dünyamızdaki tüm çatışmaların, savaşların, barışın ve daha birçok olay ve durumun insan ürünü olduğunu fark etmekteyiz. Nitekim Kant'a göre de devlet bir toprak parçasının üzerine kurulmuş bir taşınmaz olmaktan çok, kendi hakkında ancak kendi karar verebilecek olan, kimsenin buyruğuna bağlı olmayan bir insan topluluğu, bir insan ürünüdür (Kant, 1984, s. 227). İnsanın kendi içinde dahi çatışmaları olduğu bilinirken, bir topluluktaki binlerce insanın doğal durumunda çatışmasız bir halde yaşaması elbette ki düşük bir ihtimaldir. Kant bunun toplum için de geçerli olduğunu söylemektedir.

Bir arada yaşayan insanlar arasında tabii hal (status naturalis) bir barış hali değil, her zaman ilân edilmiş olmasa bile her an patlayabilecek görünen bir harp halidir. Böyle olunca, bir barış halinin kurulması gerekir; çünkü düşmana karşı korunmuş olmak için, düşmanca hiçbir fiilin işlenmez olması yeter bir teminat sayılamaz; her komşu, diğerinin şahsi güvenliği hakkında teminat vermelidir; bu da ancak kanuni bir hal (hukuk düzeni) içinde olabilir; böyle bir düzen kurulamazsa, herkes diğerinden boşu boşuna bu çeşit bir korunma bekledikten sonra, komşusuna düşman muamelesi yapabilir (Kant, 1960, s. 17).

Kant'a göre kişilerin veya devletlerin savaşmıyor olması barış hali için yeterli değildir, barış halinin tesis edilebilmesi için kişilerin ve devletlerin birbirlerinin güvenliklerini teminat altına almaları gerekmektedir. Bu da devletlerin kendi hukuklarının daha üstün bir hukuka dayanmasını gerektirmektedir. Kant, belirlediği bu soruna, devletlerin kendi hukuklarının ya bir amme hukukuna veya devletlerarası bir hukuka yahut da dünya vatandaşlığı hukukuna dayanmaları gerektiği fikrinden hareketle çözüm bulur (Kant, 1960, s.18). İnsanın bu harp halinin doğal olduğu varsayıldığında ise, insanın disharmonik -ya da antagonist- bir varlık olduğu sonucuna ulaşılabilir ve bu durumda, toplulukların dolaylı olarak da dünyamızın çatışmalarla dolu olmasının sebebi, bu kez de tersinden, insanın doğasına bağlanmış olur (Mengüşoğlu,1988, s. 289). K. Lorenz'in görüşleri de bu savı destekler niteliktedir;

Saldırganlık, karşıt eğilimler ya da bir birine düşman siyasi partiler var olduğu için doğmamış, yıkıcılık var olduğu için ortaya çıkmıştır. İnsanlar, kendi içlerinde bulunan ve ara sıra iyice kendini belirginleştiren yıkıcılık eğilimini tatmin edecek ortamları bulmayı beklerler (Aktaran: Fromm, 1996, s. 207).

İnsanlar yıkıcılık eğilimlerini dizginleyebilecekleri ortamlarda bulunarak, bu eğilimlerini törpüleyebilmektedirler. Devletler ise, kişilerin bu eğilimlerini sınırlayacak önlemler almak durumundadırlar. Ancak bu önlemler sayesinde barış sağlanabilir bir durum haline alabilir. Bu önlemlerin belirli bir kısmını “kamu işlerinin düzenlenmesi ve yönetilmesiyle ilgili bir istem olarak” alınmasına bağlamamız mümkün görünmektedir (Kuçuradi, 2011a, s. 88).

Topluma mensup kişilere, kişiler düzeyinde bir tutum olan ‘tolerans’ın geliştirilmesiyle devletler tarafından uygun ortamlar sağlanarak “kendisi gibi olmayanların haklarına zarar vermemesi özelliği” kazandırılabilir (Kuçuradi, 2011a, s. 89). ‘Tolerans’ı devletler düzeyinde ele aldığımızda ise bir şekilde

sınırlarının çizilmesi ihtiyacı doğmakta ve bu sınırları bize ‘bilgi’ çizmektedir (Kuçuradi, 2011a, s. 92). Çizilen sınırlar içerisinde devletler birbirlerine karşı belirli durum ve koşullarda toleranslı davranmak durumunda kalmaktadırlar. Bu çeşit toleransı ise, Kant’ın bahsettiği teminatın bir şekli olarak anlamak mümkün görünmektedir.

Kant barışın sağlanması için devletlerin yapmaları gerektiğini düşündüğü - ‘tolerans’ kavramı ile de ilgisi kurulabilecek- bazı ilkeler ortaya atmıştır. Bu ilkelerin kimilerini nihai barışın sağlayıcısı, kimilerini ise ön koşul olarak adlandırmıştır. Bu ön maddeleri sıralayacak olursak;

1. İçinde gizlenmiş yeni bir savaş nedeni bulunan hiçbir antlaşma bir barış antlaşması olamaz.
2. İster küçük ister büyük hiçbir bağımsız devlet, başka herhangi bir devletin egemenliği altına miras, değişim, alım-satım ya da bağış yollarıyla hiçbir zaman geçmemelidir.
3. Sürekli ordular zamanla büsbütün ortadan kalkmalıdır.
4. Dış çıkarlarını gözetmek için devlet borçlanmalara girişmemelidir.
5. Hiçbir devlet, başka bir devletin anayasasına ya da hükümetine zor kullanarak karışmamalıdır.
6. Hiçbir devlet, savaşta, ileride barış yapabileceği zaman, devletlerin birbirlerine karşılıklı güven duymalarını olanaksız bırakılacak yollara başvurmamalıdır (Kant, 1984, s. 231).

Kant bu maddelere bağlı kalmanın savaşları önleyebilmek için devletler açısından ön koşul olduğunu savunmakta, bu ön koşullar sayesinde kalıcı barışlar için adım atılabileceğine inanmaktadır. Bu da demek oluyor ki, Kant’a göre insanların doğal durumu bir barış olmaktan çok her an ortaya çıkabilecek bir savaş durumu olmaktadır. Böyle olunca da kalıcı bir barış durumunun tesis edilmesi gerekir. Bunun için de öyle düzenler kurulmalıdır ki, tek tek kişilerden devletlerüstü düzenlere kadar herkes, her kurum diğerlerinin güvenliği için garanti vermelidir. Bu sayede nihai barış sağlanmış olacaktır (Kant, 1984, s. 233). Bu bağlamda Kant’a göre barış karşılıklı bir ‘sözleşme’ olarak görülmelidir. Hâlbuki sözleşmeler yeteri kadar bağlayıcı değildir. Barışın da insan hakları gibi bir fikir olması gerekir, herkesi aynı çatışmasızlık durumunda tutabilecek bir fikir.

Nihai barışın tesisi için öncelikle insan hakları fikrinin hukukta, siyasette, eğitimde ön plana alınmasına ve bunun da öncesinde insan haklarının ulusal olmak yerine küresel bir anlamda kabul edilmesine ve sağlanmasına ihtiyaç vardır. Barışı küresel anlamda ve sürekli olarak tesis etmek için de Kant belirli maddeler öngörmüştür. Barışın nihai maddeleri ise şöyledir:

1. Her devletin sivil anayasası cumhuriyetçi olmalıdır.
2. Devletler hukuku özgür devletlerden kurulu bir federasyona dayanmalıdır.
3. Dünya vatandaşlığı hukuku evrensel bir misafirlik şartları ile sınırlandırılmalıdır (Kant, 1960, s.26).

Bu maddeler nihai barışı ve getireceği dünya vatandaşlığı hukukunu sağlayacak öncüller olarak görülebilirler. Günümüzde küresel anlamda ilişkilerin sıkılaşması, herhangi bir yerde yapılmış olan hak ihlallerinin ve barışı sekteye uğratabilecek girişimlerin olumsuz sonuçlarının herkesi, dünyanın uzak bir köşesinde yaşayanları da etkilemesine sebep olmaktadır. Bu durumu yüzyıllar önce fark etmiş olan Kant, ülkesi ve etnik kökeni ne olursa olsun her insanın sırf insan olmasından dolayı sahip olduğu bir takım hakları içeren bir dünya vatandaşlığı fikrini ortaya atmıştır.

1.3.1. Dünya Vatandaşlığı Kavramı

Bu kavram Kant'ın ebedi barışı gerçekleştirme konusunda üstünde belki de en çok durduğu kavramdır. Kant'a göre dünya vatandaşlığı kavramından anlaşılması gereken, insan severlikten ziyade hukuktur. Bu kavramın hukuka dayanmasından kasıt ise, bir ülkeye gelen konuğun o ülkede düşmanca davranış görmemesi hakkıdır (Kant, 1984, s. 241). Bu kavram insanların dünya üzerindeki her ülkede güvenli bir şekilde dolaşımı ve bulunduğu yerde nedensiz kendisine karşı düşmanlık edilmemesi gibi belli başlı konuları içermektedir. Dünya vatandaşlığı hukuku denildiğinde,

...yalnız ziyaret hakkı veya bütün insanların yeryüzünün ortak sahipleri olmaları bakımından, birbirlerinin toplumlarına kabul edilmelerini isteme hakkı bahis konusudur. Dünya küre biçiminde olduğu için, insanlar onun üzerinde sonsuz

bir şekilde dağılamazlar; eninde sonunda yan yana bulunmağa katlanmak zorundadırlar; fakat, başlangıçta, dünyanın hiçbir memleketi üzerinde kimsenin diğerinden fazla bir hakkı yoktur (Kant, 1960, s. 26).

Kant bu kavramın, dünyada git gide sınırların ortadan kalkmasıyla bir yerde yapılmış bir haksızlığın dünyanın her yanında yankı uyandırabileceği/duyulabileceği gerçeği sayesinde hukukun "yadırgatıcı bir biçimde büyütülmesi ve abartılması şeklinde" yorumlanamayacağı görüşünü savunmaktadır. Bu nedenle dünya vatandaşlığı kavramını ulusal olmaktan çok uluslararası bir hukuk kavramı olarak görmektedir. Dünya vatandaşlığı kavramının önce kamu hukuku, ardından ise ebedi barışla ilgili olduğunu düşünmekte ve bunun olmasının şartı olarak da yukarıda da belirttiğimiz sürekli barış için belirlediği koşulların sağlanması gerektiğini öne sürmektedir (Kant, 1984, s. 242).

Dünya devletleri arasında kururulmuş az çok sıkı münasebetler, herhangi bir yerde işlenmiş bir haksızlığı her tarafta hissedilmesi derecesine getirmiş bulunduğundan, dünya vatandaşlığı hakkı artık hukukun garip bir tarzda izam ve mübalağa edilmesi şeklinde yorumlanamaz; dünya vatandaşlığı hakkı, iç ve dış hukuku ihtiva eden ve yazılmamış kanunlar manzumesinin tamamlanmasında zaruri bir son adım sayılmalıdır; bunun önce esas olarak bütün insanlar için insan haklarını sağlayacak amme hukukuna, oradan da istikrarlı bir şekilde yaklaşmakla ancak iftihar edebilecek ebedi barışa yükselmesi gerekir (Kant, 1960, s. 28).

Nitekim son yüzyıllarda yaşanan olaylar Kant'ın ne kadar haklı olduğunu bizlere göstermiştir. Günümüzde de dünyanın bir yerinde yaşanan bir olay ya da yapılan bir hak ihlali artık dünya üzerindeki herkesi ilgilendirir bir mesele haline gelmiştir. Sorunlar küreselleştiği için çözüm yolları da küresel olmak zorundadır. Uluslar üstü çözüm yollarına giden yol ise her bir insanın, ait olduğu devlet, inanç, ideoloji, cinsiyet, etnik köken ne olursa olsun, sırf insan olarak bazı haklara sahip olduğu gerçeğinin kabulünden geçmektedir. Kant'ın da vurguladığı gibi, bir yeryüzü barışı veya "ebedi barış" ancak bu yolla mümkün olabilir.

1.4. Eric Fromm'da Barış Kavramı

Fromm, barışı ikiye ayırarak açıklama yoluna gitmiştir. Barış kavramının iki anlama geldiğini ve bunlardan birinin yalnızca savaşın olmadığı durumu belirten olumsuz anlamda barış, diğerinin ise İHEB'nin birinci maddesinde de bahsedildiği

üzere tüm insanların kardeşçe yaşadığı bir durumu belirten olumlu anlamda barış olduğunu söylemektedir. Bununla birlikte en yaygın olarak kullanılan tanımın olumsuz tanım olduğunu da eklemektedir (Fromm, 1996, s. 199).

Günümüzde barış tanımı olarak, bütün insanların uyumlu bir dayanışma içinde olmasından veya insanların ruhsal açıdan tam olarak gelişmesinden değil, savaş durumunun olmamasından bahsedilmektedir (Fromm, 1996, s. 199).

Fromm'a göre, günümüzde yaygın olarak kullanılan olumsuz barış durumu dahi tesis edilememiş, barışla ilgili garanti ve şartlar yerine getirilememiştir. Hele ki nükleer savaş ihtimalleri ortaya çıktığında, şiddet yeni bir hale bürünmüş ve savaşın kazananları da dâhil olmak üzere herkes için kaybedilen, herkesi yok edebilen bir durumla karşı karşıya gelinmiştir (Fromm, 1996, s. 201). Fromm'a göre taraflar arasındaki anlaşmazlıklar insani yollarla çözülmediği müddetçe, silahlanma ve bu silahlar konusunda teknolojik olarak üstünlük sağlama yarışı taraflar arasında artarak devam edecek ve sonuçta da her iki tarafı da yok edecek bir kayba neden olacaktır.

İnsanlık tarihinin çok büyük bir bölümü, gerçekleşmiş veya tehdit şeklindeki bir şiddet üzerine kuruludur ve böyle olmaya da devam etmektedir. Ama burada gözden kaçmaması gereken öge, şiddetin neredeyse her istediğini yaptırabilmesidir. Ancak bazı insanları, istediği gibi yönlendirememekte, bu insanların ruhsal yapılarını veya inanışlarını değiştirememektedir (Fromm, 1996, s.203).

Fromm, savaş ve barış üstüne kaleme aldığı eserinde savaşa yol açabilecek etkenleri belirtirken Lorenz'e de göndermede bulunmaktadır. Eserinde Lorenz'in bu konuyla ilgili bir tespitine değinmiştir: "Saldırganlık, karşıt eğilimler ya da birbirine düşman siyasi partiler var olduğu için doğmamış, yıkıcılık var olduğu için ortaya çıkmıştır. İnsanlar kendi içlerinde bulunan ve ara sıra iyice kendini belirginleştiren yıkıcılık eğilimini tatmin edecek ortamları bulmayı beklerler" (Fromm, 1996, s. 207). Buna vurgu yaptıktan sonra Fromm, yıkıcılık dürtüsünün insandaki varlığını kabul etmediğini belirtmektedir. Yıkıcılık dürtüsü var olan insanda aynı zamanda yatıştırıcı bir mekanizma da olduğundan, bu kuramın geçersiz olduğunu savunmaktadır.

Fromm, insanların bu dürtülerinin savaşa neden olmak zorunluluğu olmadığını ve bu dürtüleri karşı dürtülerle dengeleyebilecek güçte olduklarını çeşitli düşünürlerin görüşlerinden destek alarak ileri sürmektedir. Yine Fromm devletler ve toplumlar düzeyindeki barışın gerçekleşmesi için, yine öncelikle insanların kendi bünyelerinde barışı istemeleri ve bunun için bir şeyler yapmaları gerektiği kanısındadır (Fromm, 1996, s. 221). Bu konudaki görüşünü de, olumsuz anlamdaki barışın tesis edilebilmesinin mümkün olması için dahi öncelikle olumlu anlamdaki barışın tesis edilmiş olmasına duyulan ihtiyacı belirterek desteklemektedir. Savaşların olmadığı bir dünyaya kavuşabilmek, insanların birbirine kardeşçe davranması ile gerçekleşebilecek bir temennidir.

Tüm bunların yanında Fromm, günümüzde mevcut olan insani ve toplumsal güç dengeleri, nükleer silahların varlığı vb. devam ettiği sürece, tesis edilen barışlar bitmeye mahkûm barışlardır der; barışın tesis edilebilmesi ve sürekliliğinin sağlanabilmesi için “barış stratejisi” adını verdiği gereklilikleri iki maddeyle dile getirir:

1. Öncelikle devletler karşılıklı olarak birbirinin çıkarlarını kabul etmelidirler.
2. İnsanlar tek tek barış fikri hakkında bilgilendirilmeli ve barışla ve dış politikayla ilgili aldatmacalar ortaya çıkarılmalıdır (Fromm, 1996, s. 221).

Kişilerin tek tek bilinçlendirilmesindeki nihai amaç ise, "insanlık onuruna yaraşan, insanların bir makinenin parçası gibi görülmedikleri ve pasif değil, aktif oldukları bir toplum fikrini canlandırmaktır" (Fromm, 1996, s. 222).

Fromm, nefret ve şiddetin karşı nefret ve şiddetin doğmasına hizmet etmekten başka bir işe yaramadığını düşünmekte ve bunların araç olarak kullanılmasını tehlikeli olarak addetmektedir. Bununla birlikte barış fikri adına insanlığın tümüne seslenebilen köklü bir hümanizm hareketi başlatılmasını küresel barışın sağlanmasını önemli bir adım olarak görmektedir.

Yeni bir toplum kavramı ve yeni bir insan görüşü, iyiyi ve doğruyu seçebilen ve insan onuruna yaraşır bir insan görüşü de barışın tesis edilebilmesi için gereklidir.

Fromm, tüm bunlar yapıldığı takdirde, uzun dönemde tesis edilebilecek bir barışın mümkün olduğu kanısındadır. (Fromm, 1996, s. 223).

Buraya kadar aktarılan görüşlere bakıldığında Grotius, insanların doğal halinin bir barış hali olduğunu ve ancak zor durumda kalındığında, son çare olarak ve karşıdan gelen şiddete orantılı olarak savaşa başvurabileceğini belirtmektedir. Kant, Grotius'un tam tersi şekilde doğal halin bir savaş hali olduğunu ve bunun ancak devletlerin birbirine barış konusunda teminat vermesi ile yani bir uluslararası hukuk durumu ile barış haline dönüşeceğini belirtmektedir. Fromm ise insanın kendi içindeki kötülüğü iyilik ile dengeleyebildiğini, bu nedenle aslında çatışmalara yatkın olmadığını, insanların tek tek bilinçlendirilmesi ile barış fikrinin dünyaya yayılabileceğini belirtmektedir. Bu düşünürler barış durumunun kimi şartlarını belirtse de bu durumun insan hakları ile olan bağına, kısmen Kant dışında, değinmemektedirler.

1.5. İoanna Kuçuradi'de Barış Kavramı, Tesisi ve İnsan Hakları Çerçevesindeki Yeri

Kuçuradi barış kavramı konusundaki görüşlerinin temelini insan hakları görüşüne dayandırmaktadır. İnsan hakları görüşünü oluşturan insan görüşünün temelinde ise ontolojik esaslara dayalı bir felsefi antropoloji vardır. Bu nedenle, Kuçuradi'nin barışa ilişkin düşüncelerini tam olarak anlayabilmek için önce onun insan ve değer görüşüne bakmamız gerekmektedir.

...insanın değeri, tür olarak insanın diğer canlılar arasındaki özel yeri olarak anlaşılıyor. Bu yeri ona sağlayan, insanın bazı özellikleri ya da diğer canlılarla paylaştığı özelliklere ek bazı özelliklerdir, insanın yapısal olanaklarını da kapsayan özellikler (Kuçuradi, 2011a, s. 72).

Kuçuradi, insanı değerli eylemlerde bulunabilen, kendine has olanaklara sahip olan ve bu olanakların gerçekleştirilmesi için gerekli koşulları tesis edebilen ve koruyabilen bir varlık olarak ele almaktadır. Bir kişi eylemde bulunurken ancak insanın değerine olumlu anlamda bir katkı yapmışsa, değerli bir eylemde bulunmuş olmaktadır.

İnsanın değerleri, etik kişi değerleri ve etik ilişki değerleri olmak üzere iki başlık altında toplanmaktadır. Güvenilir ve dürüst olma etik kişi değerlerine örnek verilebilirken sevgi, minnet, saygı gibi değerler de etik ilişki değerlerine örnek olarak verilebilmektedir (Kuçuradi, 2011b, s. 183).

Değerli eylemlerde bulunan, doğruyu seçebilen ve insan onuruna yaraşır davranışlar sergileyen, insanlara araç olarak değil amaç olarak davranan bir insan tipi yetiştirmek, bunun gerekliliğini kişilere ve devletlere benimsetebilmek barışın tesis edilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Fakat, insanların yapıp etmelerini yalnızca birleştirici olan amaç değerlerin değil araç değerlerin de yönettiği bilinen bir gerçektir (Mengüşoğlu, 1988, s. 104). Kişiler araç değerleri amaç değer haline getirerek davrandıkları/eylemde buldukları takdirde savaş kaçınılmaz olmaktadır; yani savaşların çıkmasının her zaman bir değer boyutu vardır diyebiliriz. Gelgelelim, insanlık tarihinin gösterdiği gibi insanların çoğunluğu çoğu zaman değer olmayan şeyleri veya araç değerleri amaç değermiş gibi kabul etmekte, değerlendirmelerini de bunlara dayandırmaktadır. Aslında, insanlararası çıkan çeşitli çatışma ve savaşlar incelendiğinde görülecektir ki, bunların en başta gelen sebeplerinden birisi insanların gerçekten bir değer olmadığı halde vazgeçilmez değer saydıkları şeyleri elde etme ya da koruma istekleridir. Çok az insan ise gerçek değer ne olduğunu bilerek değerlendirmeler yapmakta ve bu doğru değerlendirmelerden hareketle doğru, insana yaraşır eylemler sergileyebilmekte.

Bu tür bir kişi ve değer görüşünden hareket eden Kuçuradi, insan haklarını, insanın değerini muamele ederken de görürken de koruma istemleri olarak tanımlamaktadır. Bunlara bağlı olarak da tek tek insan haklarını insan onurun pratikteki gerektirdikleri olarak, evrensel normlar olarak açıklamaktadır (Kuçuradi, 2011a, s. 73).

Kuçuradi'nin hak kavramının temelinde Platon'un 'adalet' kavramı bulunmaktadır. Platon 'adalet'i "her birine gerekeni, borçlu olunanı vermek" şeklinde tanımlamaktadır. Bu durumda 'hak' "birine borçlu olunan şey oluyor". O zaman insan hakları da tek tek bütün insanların diğer bütün insanlara borçlu oldukları şeylerdir (Gedik, 2002, s. 4).

Fakat günümüzde, insanlar, ilgili-ilgisiz birçok şey ile hak kavramı arasında yanlış bir ilgi kurmakta ve kurulan bu ilgiden hareketle de kendisinin talep ettiği şeyin sadece bir hak değil, bir insan hakkı sorunu olduğunu ileri sürebilmektedir. Benzeri şekilde, konumuzu oluşturan 'barış' da insan hakları ile olan ilgisinde çoğu kişi tarafından yanlış anlaşılan dünya sorunlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Kuçuradi, 2011a, s. 161).

Yalnızca savaşın olmadığı durumun adı olarak görülürse, insan hakları ilkelerinin tümünün sağlandığı koşullar bütünü göz ardı edileceğinden, barış tam anlamıyla hayata geçirilemez. Savaşın olmadığı durumun adı olarak alındığında eksik kalacak olan barış, ilgili olduğu toplulukta toplumsal özgürlüğün var olduğu durumun adı olarak adlandırılabilir. Toplumsal özgürlüğün tesis edilebilmesi için gerekli olan en önemli şey ise, toplumsal -insansal- ilişkilerin düzenlenmesinde değer korumaya yönelik en temel ilkeler olan insan hakları ilkelerine dayanılmasıdır (Kuçuradi, 2011a, s.181).

Kuçuradi toplumsal özgürlüklere devlet merkezli bakıldığında bu özgürlüklerin devletin yaptığı düzenlemelerle yurttaşlarına sağlanan olanakların tümü olarak görülebileceğini belirtmektedir (Gedik, 2002, s. 8). Kişiler bu sayede özgür kişiler olarak yetişme ve bu özgürlüklerini devam ettirebilme olanağı bulmaktadırlar.

Tüm bunları göz önüne alarak denebilir ki Kuçuradi'ye göre, insanın değerini zedelemeyecek şekilde davranmak insan haklarının korunmasına ve insan haklarının korunduğu durum da barış durumuna giden bir yol olmaktadır. Yukarıda da belirtildiği üzere Kuçuradi barışı, toplumsal özgürlükler, yani toplumsal ilişkilerin insanın değerini koruyacak şekilde düzenlenmesi ve insan hakları ile yakından ilişkili olarak görmekle birlikte, bir insan hakkı olmasından ziyade insan haklarının tesis edildiği durumun adı olarak açıklamaktadır. Bu bilince varılması, barışın önce toplumlar, sonra da dünya düzeyinde tesis edilebilmesi için iyi bir başlangıç olarak görülebilir.

Barışın sağlanamadığı durumların, yani çatışmaların ve yol açtıkları savaşların belki en büyük zararı insanların özgürlüklerinin kısıtlanması ya da yok edilmesi, insan onuruna yakışmayacak şekilde yaşayabilme olanaklarını ellerinden alıyor olmasıdır; bu da insanların yaşam, eğitim, sağlık, düşünceyi ifade etme hakkı gibi birçok temel haklarının ihlal edilmesi anlamına gelmektedir. İnsan haklarının ihlal ediliyor olması ise barışın yok edilmesini yahut zedelenmesini, kin ve düşmanlık duygularının perçinlenmesini ve dolayısıyla insanın değerinin zedelenmesini beraberinde getirmektedir. Peki, insan haklarını ihlal eden kimdir ya da nedir?

Bu ihlalciler, ister savaşlar çıkartarak, isterse de görece bir barış ortamında insan haklarını ihlal ederek olsun, devletler ve belirli bir devlet içinde yasama, yürütme ve yargı gibi temel erkleri ellerinde tutan kişiler, yani tek tek insanlar olmaktadır. İnsan haklarının korunarak barış durumunun tesis edilebilmesi için, bu kişilerin etik değerlerin farkında olması ve buna uygun davranması ve hukuk ilkelerini koyup uygulaması mühim bir gerekliliktir. Aynı zamanda bu, olası savaşın engellenebilmesi için de önemlidir.

İlkel dönemlerde ve hatta dünya savaşları öncesindeki dönemlerin tümünde barış durumunu tesis edecek ve koruyacak kurumsal bir yapıdan söz etmek biraz zor görünmektedir. Bu da barış kavramının, her ne kadar insanlık tarihi kadar eski de olsa üzerinde ancak çağımızda derinlemesine düşünülen bir kavram olduğunu göstermektedir.

Sonuç itibari ile barış durumunun sağlanabilmesinin insan haklarının sağlanması ile mümkün hale gelebileceği ve insan haklarının da direkt olarak etik ve insanın değeri ile ilişkili olduğu Kuçuradi tarafından ortaya konulmuştur. Bu nedenle barış, insan hakları, insan onuru ve buna karşılık gelen insanın değerinin birbirleri arasındaki bağlarının açıkça ortaya konulması barış durumunun tesis edilmesi açısından önem taşımaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM: BARIŞIN ETİK VE İNSAN HAKLARI İLE OLAN BAĞI

2.1. Etik ve İnsan Hakları

Kuçuradi'nin deyimiyle “bir durum olarak” barışın tesisinin insan haklarının korunmasıyla doğrudan ilgili olduğunu belirtmiştik. İnsan haklarının korunması ise etik değer bilgisiyle, insanlararası ilişkilerin insanın değerini koruyacak şekilde kurulmasıyla ilgilidir. Bu nedenle, bu bölümde ele alacağımız konu, barış durumuyla da yakından ilgili olan, birbirine geçmiş ilişkiler yumağının etik ilişki açısından değerlendirilmesidir. Bunun için de öncelikle insanın ne olduğuna, değerine ve değerlerine, etik ilişki değerleri ve etik kişi değerlerine, doğru değerlendirmeye, ardından da insanın etkinliklerine insan hakları ve barışla ilgisinde değinmek gerekmektedir.

Kuçuradi'ye göre bir şeyin değeri onu benzerlerinden veya türdeşlerinden farklı kılan özelliği veya özellikleridir. Bu tanımdan hareketle, diyebiliriz ki, insan değerli eylemde bulunabilen ve yapıp etmeleriyle olanaklarını geliştirerek diğer canlılardan ayrılan bir varlıktır; insanın değeri dediğimiz şey ise, bununla bağlantılı olarak, insanı diğer varlıklardan ayıran, onun canlı varlıklar arasındaki özel yeridir. Kuçuradi, tür olarak "insanın ayırt edici özelliğini", yani insanı insan yapan şeyi,

onun bir takım olanak ve etkinliklerinde aramamız gerektiğini belirtmektedir. Bu olanaklar, bilimsel, sanatsal olanaklar ve etik değerler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bilimler, sanatlar, felsefe ve insanın değerine yapılan bütün olumlu katkılar Kuçuradi'ye göre, hem birer insansal olanaktır hem de hayata geçirildiğinde insanın değerini koruyabilecek birer insansal etkinliktir (Kuçuradi, 2011b, s. 189). Başka bir anlatımla, her insan, insan olarak doğmuş olmakla bilim, sanat gibi tür olarak insana ait olanaklara sahiptir; yani gerekli koşullar bir araya geldiğinde ileride bilimsel, sanatsal bir etkinlik içinde yer alabilir, bu alanlarda yeni bir eser üretebilir, etik değerleri hayata geçirebilir.

İnsanın bu tür yapıp etmeleri insanı diğer var olanlardan apayrı kılan “değerli eylemde bulunabilme” olanağını doğurmaktadır. Dolayısıyla insan “değerli eylemde bulunabilme” ya da etik değerleri hayata geçirebilme –adil, dürüst, güvenilir vb. olabilme- olanağı olan yegâne varlık olmaktadır. Kuçuradi, etik değerleri etik ilişki değerleri ve etik kişi değerleri olarak ikiye ayırır:

Etik kişi değerleri, etik ilişkilerinde değer korumağa -insanın değerini kişilerde korumağa- veya bulunduğu durumlarda en az harcanmasını sağlamağa çalışan kişinin özellikleridir; insan olmanın değerinin bilgisine sahip olan ve her eylem ve tutumunda bunu hesaba katan kişinin özellikleri: dürüst, saygılı, adil, dolayısıyla "özgür" olma gibi özellikler (Kuçuradi, 2011b, s. 184).

Etik kişi değerlerinin tamamen kişilerin kendi 'etik bütünlüğü' ile ilgili olduğu yukarıdaki tanımdan da anlaşılmaktadır. Bunlar belirli kişilere ait özellikler olarak karşımıza çıkmaktadır; bazı kişiler adil, dürüst, özgür olabilmektedir.

Etik ilişki değerleri ise, "bir kişinin başka belirli bir kişiyle ilişkisinde değerlilik yaşantılarıdır" (Kuçuradi, 2011b, s. 185). Bu yaşantılar ve bunların kalıntıları, filozofun deyimiyle “yaşantı tortuları” kişileri birbirine zarar vermekten, değer harcıyıcı eylemlerde bulunmaktan alıkoymaktadır (Kuçuradi, 2011b, s. 186). İki insanın birbirine duyduğu güven, birine duyduğu sevgi etik ilişki değerlerine verebileceğimiz en belirgin örneklerdendir. İnsanı insan yapan da temelde bu etik değerlere sahip olmasıdır. Kişiler ancak bu değerlere sahip olursa, “değerli” etik ilişkiler kurabilmektedir.

Etik ilişkiyi en kısa ve öz tanımıyla bir kişinin 'değer' sorununu göz ardı etmeden diğer insanlarla kurduğu ilişkiler olarak, "eylemde bulunarak yaşadığı her ilişki" olarak tanımlamak mümkündür (Kuçuradi, 2011b, s. 3). Her toplumsal ilişki, yöneten-yönetilen ya da karı-koca ilişkisi gibi, gerçekliğinde etik bir boyuta sahiptir. Kişi ile kişi arasındaki ilişkiler etik değerleri koruyacak şekilde hayata geçirilebilirken, bunun tam tersi de olabilmektedir. Bir yönetici yönettiği kişilerle, yurttaşlarla, tür olarak insanın değerini koruyacak şekilde ilişki kurabilir, kurmayabilir de; aynı şekilde iki insan olarak karı-koca arasında sevgiye dayalı bir ilişki kurulabilir ya da değer harcamacı, örneğin şiddete dayalı bir ilişki kurulabilir.

Önemli olan nokta, etik ilişkinin değer koruyucu bir şekilde hayata geçirilebilmesidir. Kişi-kişi ilişkilerinde, örneğin gerçeklikteki bir öğrenci-öğretmen, yöneten-yönetilen, ebeveyn-çocuk gibi ilişkisinde, kurulan ilişkinin etik bir değer boyutuna sahip olmasının önkoşullarının nelerdir? Ne zaman ilişki etik değerler üzerine yükselmekte, ne zaman değer harcamacı olmaktadır?

İnsanlar, gündelik hayatta genellikle adil olmanın, dürüst olmanın, güvenilir olmanın öneminden söz eder ve bu tür değerlere sahip kişi olmanın gerekliliğine vurgu yaparlar. Fakat bu tür değerlere sahip olmayı sadece istemek yetmemektedir. Bunun için, kişinin içinde doğduğu toplumun dayattığı ahlaki değer yargıları ve davranış kurallarından hareketle değerlendirme yapmamayı öğrenmiş olması, sonra da doğru değerlendirmenin nasıl yapılacağını bilebilmesi gerekir. Dolayısıyla eylemin yapılacağı andaki olumlu-olumsuz koşulları bilebilmesi bir değerlendirme yapmayı gerektirir. Bunun da tek yolu doğru değerlendirme yapabilme yetisine sahip olmaktır.

Doğru bir değerlendirme yapabilmenin üç ana aşaması bulunmaktadır. İlk aşama değerlendiren kişinin ilişki kurduğu karşı tarafın davranış veya tutumunun arka planını, o davranış ve tutumun oluşmasına yol açan nedenleri doğru bir şekilde anlamasıdır. İkinci aşama o eylemin aynı durumda gerçekleştirilebilecek diğer eylemlere göre özelliğini, değerini görmektir. Üçüncü ve son olarak ise ortaya konulacak eylemin insanın değeri ile ilgisinin kurulması, o eylemde bulunulurken

insanın değerinin nasıl korunacağını veya nasıl harcanacağını bilmek gerekmektedir (Kuçuradi, 2011b, s. 18).

Bu bakımdan eylemin değerinin insanın değeriyle ilgisinin kurulması, değerlendirmedeki ilk iki aşamanın doğru gerçekleştirilmesini gerektirdiği gibi, değerlendirenin değer sorunları konusunda bilgisi olmasını, değerlerin değeri konusunda kafa yormuş olmasını gerektirir.

Kişi ile kişi ilişkisinde bir eylemin doğru değerlendirilmesi, bu her üç aşamanın gerçekleştirilmesine bağlıdır. Ve kişinin eyleminin temelinde ancak böyle bir değerlendirme bulunuyorsa, yani eylem böyle bir açık görmeye dayanıyorsa, ancak o zaman o kişinin eylemi için etik bir eylem -değerli bir eylem- olma yolu açılır (Kuçuradi, 2011b, s. 18).

Kuçuradi, bir eylemin değerlendirilmesinin sonucu olarak ortaya çıkan tutum veya davranış ayırımı yapmaktadır. Eylem, yalın veya karmaşık bir değerlendirme ve ilgili yalın veya çatışmalı yaşantıyı izleyen amaçlı bir yapma ya da yapmama oluşmaktadır. Bu yapmanın "görünüşü bir 'davranış', yapmamanın ise bir 'tutum' olarak karşımıza çıkar" (Kuçuradi, 2011b, s. 13).

Kişiler içinde buldukları durumları doğru bir şekilde değerlendirdiği ve bu değerlendirme sonucu oluşturduğu tutum ya da davranışı insanın değerinin bilinci ışığında belirlendiği takdirde, insan haklarını zedelemeyecek ya da mümkün olan en az oranda zedeleyecektir.

Bu davranış ve tutumların oluşturduğu ilişkiler kimi zaman kişi ile kişi arasında, kimi zaman kişinin kendi ile ilişkisinde kimi zaman da kişinin kendi ile bir insan durumu arasında kurduğu ilişkilerdir. Bu ilişkilerdeki eylemlerin etik değerlerini belirleyebilmek için, bu ilişkileri değerlendirmek ve bunun sonucunda da bu eylemlerin insanın değerini koruyup koruyamadığına veya zedeleyip zedelediğine bakmak gerekir. Bu aynı zamanda insan haklarının korunup korunamadığına da bakmak demektir (Kuçuradi, 2011b, s. 14). Değerli eylem, tür olarak insanın değerini, hem eyleyende hem de diğer insanlarda koruyan eylemdir.

Kişi etkinliklerinden sayılabilecek olan, "kişi ile kişi ilişkisinde değerli eylem, etik değerlerin yaşandığı ve insanın etik olanaklarının gerçekleşmesini sağlayan eylem oluyor. Bu özelliği taşıyan eylemler, etik eylem oluyor" (Kuçuradi, 2011b, s. 85).

Şüphesiz ilişkilerin insan hakları ile olan ilgisi en açık haliyle etik değerlerin bu ilişkilerle olan ilgisinde karşımıza çıkmaktadır. Bu durumda, günümüzdeki hak ihlallerinin ve dolayısıyla savaşların, çatışmaların temel nedenlerinden birisinin, insanların doğru değerlendirme yapamamaları, dolayısıyla yaptıkları ezbere değerlendirmeler olduğu ileri sürülebilir.

Bu değerlendirmeler, değerlendirilen olayların hepsinin kendi tarihsel eşsizliğinin farkında olarak, o olayın ya da durumun oluşmasına yol açmış farklı olayların farkında olarak ve tüm bunlar göz önünde tutularak, ama en önemlisi değerlendirdiğimiz olayın veya durum tür olarak insanın değeriyle ilgisi kurularak yapıldığı takdirde insan hakları korunabilir. Dolayısıyla, insan haklarının ve buradan hareketle de barışın korunabilmesinin önkoşulu, kişilerin insanın değeri ve değerlerine ilişkin, insan olmanın anlam ve önemine ilişkin etik bir eğitim almaları ve ilişkilerinde bunun gereğini yerine getirmeleridir, diyebiliriz.

Eylemlerde bulunmayı kapsayan ve insan yapısının özelliğini oluşturan öğeler arasında yer alan önemli bir kategori de insanın etkinlikleridir. Bilimsel, sanatsal veya felsefî bir faaliyette bulunma gibi kişilerin kendi tarzlarında gerçekleştirdikleri bu etkinlikler, bizim insansal olanakları kavrayabilmemizi sağlamaktadırlar. Ve bu olanakların bazıları bize tür olarak insanın değerinin bilgisini vermektedirler. Bize bu bilgiyi verebilecek etkinliklerin özelliği amaçlıklarıdır (Kuçuradi, 2011b, s. 178).

Bu insansal etkinlikleri insanın değerini koruyacak şekilde hayata geçirecek olanlar, etik değerlere sahip tek tek kişilerdir. Bunun için kişilerin etik kişi değerleri ve etik ilişki değerlerine sahip olmaları gerekmektedir. Bazı kişiler, tür olarak insana ait olanakları veya etkinlikleri "amacının bilincinde ve işlevleri yerine gelecek şekilde" hayata geçirirken, bizlere de hem ne gibi olanaklara sahip olduğumuzu hem de bunları nasıl hayata geçirebileceğimizi öğretirler.

Bu olanakları gerçekleştiren kişileri önceden bilme şansımız olmasa da olanakların gerçekleştirilebileceği koşulları bilme şansımız vardır. (Kuçuradi, 2011b, s.179).

İşte birey olarak kişinin, yani içinde buldukları toplumsal ilişkilerde insanların, insanın olanaklarını gerçekleştirebilmelerinin koşullarının bu bilgisi, bireyin değerlerini ya da “toplumsal değerler”i meydana getiriyor. Böyle koşulların bilgisi, gerçekleştirilme istemiyle ortaya konduğunda, bugün “insan hakları” denen temel kişi haklarını oluşturur (Kuçuradi, 2011b, s. 179).

İnsanın bu olanağı onu diğer canlılar gibi “doğal nedenselliğe bağlı kalma”, söz gelimi yaşamak için savaşıma ya da saldırma gibi davranışlardan alıkoymaktadır. Zaman içinde insan, gerçekleştirdiği bu etkinlikler ve eylemlerin bir ön şartı ve koruyucusu olarak hak-hukuk kavramını ve nihayetinde insan hakları fikrini geliştirmiştir. Bu yönüyle insan hakları, insanın varlıksal olanaklarının gerçekleştirilebilmesinin normal kalıplara, ilkelere değil etik eylemlere dönüştürülmüş bir görünümü olarak karşımıza çıkmaktadır. İşte insan, değer ve etik ilişkisi burada buluşmaktadır. Tek tek insanlar eylemlerde bulunmakta ve bunları değerli kılacak etik değerlere ihtiyaç duymaktadır.

Bir taraftan insan hakları insanın değerini oluşturan bilim, sanat, felsefe gibi insansal etkinlikleri hayata geçirebilmenin önkoşullarıdır, diğer taraftan ise muamele etme ve muamele görme biçimleri olarak birer etik ilkedir. Yani insan hakları ile etik değerleri birbirinden bağımsız düşünmek mümkün değildir. Demek ki insan hakları insanların doğrudan doğruya insana yakışır bir hayat sürdürülebilmesiyle ilgilidir. Peki, her hak değer koruyucu mudur, ya da hak olduğu iddia edilen her şey, söz gelimi barış hakkı, bir temel insan hakkı mıdır?

Bunu anlamının yolu, hakların türetiminde temel alınan öncüllerin bilinmesini, hak olduğu iddia edilen şeylerin ne sebeple hak olarak kabul edildiğinin bilgisine ulaşmayı gerektirmektedir. Örneğin, mülkiyet hakkının hangi değeri koruduğu ya da bir kişinin insansal olanaklarını hayata geçirebilmesiyle doğrudan bağlantılı olup olmadığı konusunda filozoflar halen bir fikir birliğine varmış değildir. Bunun gibi barışın da, eğer bir hak ise neden hak olduğu, hak değil ise de neden hak olmadığı açıklanmaya muhtaç sorular olarak durmaktadır.

2.2. Hak Kavramı ve Temel Hakları Belirleme Sorunu

Aristoteles'in, "Bir huy sık sık karşıtından bilinir, çoğu kez de huylar taşıyıcılarından tanınır" sözüne benzer olarak Kuçuradi de hak ve adaletin karşıtından hareketle anlaşılabilceğini ileri sürmektedir. Hakları, belirgin hale geldiği bu olumsuz durumları başka kavramlarla ilişkilendirerek görünür ve anlaşılır hale getirmek daha kolaydır. Bunların başında ise adalet/adaletsizlik, hak/haksızlık ve eşitlik/eşitsizlik gelmektedir. Bu kavramlar birbiriyle yakından ilgilidirler ve şüphesiz ki ancak birbirleriyle olan ilgileri ortaya konulduğunda anlaşılabilen kavramlardır.

Hak kavramını daha iyi kavrayabilmek için adalet ve adaletsizliği ele alacak olursak, Aristoteles'in adaletsizlikten yola çıkarak ilkin bir eşitsizlik tanımı ortaya koyduğunu görmekteyiz. Aristoteles'e göre adil olmayan kişi,

...eşitliği gözetmeyen, haksızlık da eşitsizlik olduğuna göre, eşitsizliğin de bir ortası olduğu açık. Bu da eşitlik; nitekim daha çok ve daha azın söz konusu olduğu eylemde eşit de söz konusu olacaktır. O halde haksızlık eşitsizlik ise hak eşitlik olacaktır. Herkes böyle düşünüyor bu konuda temellendirmesi yapılmadan bile. Eşitlik bir orta olduğuna göre hak da bir orta olsa gerek. Eşit olmada en az iki şey söz konusudur. Buna göre hak bir orta olmalı; orta olarak bir şeylerin ortası (ki bunlar daha çok ve daha azdır), eşit olarak iki şeyin eşitliği, hak olarak da birilerinin hakkı olmalı (Aristoteles, 1997, 1131a).

Hakkı eşitliğe, haksızlığı eşitsizliğe indirgemek, adaleti eşitlikte aramak, sonuçta adaleti değil, adaletsizliği doğuracaktır. Yapılması gereken herkese değil, eşit olanlara eşit pay veya eşit haklar vermektir. Eşit kişiler eşit olmayan şeylere, aynı şekilde eşit olmayan kişiler de eşit şeylere sahip olduğunda veya bunlardan yararlandığında sorunlar ortaya çıkmakta, çatışmalar ve suçlamalar da bu şekilde doğmaktadır (Aristoteles, 1997, 1131a).

Hak bir orta değildir, "bir tür orantıdır". Bir bütünün parçayla ilişkisinde olduğu kadar tekin tek ile ilişkisinde de böyle olmakta ve kimi zaman düzeltici adalet olarak kimi zaman da belirli bir dağıtıcı adalet olarak karşımıza çıkmaktadır. Düzeltici adalet alışverişlerde görülmekte; kişilerin makam ve mevkilerine bakılmaksızın aynı durumda olan herkese aynı muamelenin yapılması anlamına gelmektedir.

Düzeltilici adaletin bu şekilde olmasına karşın dağıtıcı adalet oranlamayla ilgilidir. Nasıl ki iki metre yüksekliğindeki bir duvardan dışarıya bakabilmeleri için 1,50 cm boyundaki birinin 50 cm'lik bir tabureye ihtiyacı varsa, 1,75 cm'lik birinin 25 cm'lik bir tabureye ihtiyacı vardır. Dağıtıcı adalet de bunun gibidir; eşit olanlara eşit haklar sağlanırken eşit olmayanlara da bu eşitsizliğe uygun haklar sağlanmalıdır. Yani dağıtıcı adalet düzeltilici adaletten farklı olarak oranlamayla ilgili bir adalettir.

Bu da demek oluyor ki, adalet kimi zaman -düzeltilici rolde iken- eşit muamele anlamına gelir iken, kimi zaman da -dağıtıcı adalet iken- herkese diğerlerine göre kendi şartları içinde, ama orantılı muamele anlamına gelmektedir. Bunlarla birlikte adalet nihayetinde her iki türünde de bir orantıdır. Haksızlık yapan iyi bir şeyden daha çoğuna sahip olurken, haksızlığa uğrayan iyi bir şeyden daha azına sahip olmaktadır. Bununla birlikte kötü olana sahip olan, daha kötü olana sahip olanla karşılaştırıldığında haksızlığa uğramış olmaktadır (Aristoteles, 1997, 1131b). Fakat iyi ve kötü kişiden kişiye değişebilen, göreceli kavramlardır.

Bu nedenle iyi ve kötü üzerinden yürütülecek bir tartışma bizi hakların göreceli olduğu sonucuna götürür; oysa değer ve değerler üzerinden yapılacak bir tartışma her insanın sahip olması gereken şeyler anlamında bir hak görüşüne ulaşmamızı sağlamaktadır.

Adalet, hak ve eşitlik arasındaki bu sıkı ilişkiyi anlamak hak kavramı açısından önem teşkil etmektedir. Bu ilişki açısından bakıldığında adaletli olan ve haklı olan arasında ve adaletsiz olan ve haksız olan arasında farklar vardır. Adaletsiz olan ancak gerçekleştirildiğinde haksızlık olmaktadır. Önceden düşünmüş olarak -tercih edilerek- verilen zarar haksızlık olarak adlandırılabilir. "Böyle eylemlerle haksızlık yapan, orantılı olana ya da eşitliğe aykırı davranan, adaletsiz bir insandır. Aynı şekilde biri tercih ederek adaletli eylemde bulunduğu zaman da adil insandır" (Aristoteles, 1997, 1136a).

Aristoteles, bireysel ve toplumsal yaşamın nihai amacı olarak erdemli insan olmayı gördüğünden, hakkı da en sonunda buna bağlar ve "mutluluğu ve onun öğelerini oluşturan ya da koruyan şeylere bir anlamda haklar diyoruz" der (Aristoteles, 1997, 1129b). Mutluluk erdemli bir yaşamdan bağımsız olmadığından,

aslında, bir kişinin erdemli bir hayat yaşayabilmesi için gerekli olan ya da ona verilmesi gereken şeylere haklar denir, diyebiliriz. Erdemli olmak ile tam olarak insanlaşma arasında bir ilgi kuran Aristoteles, aslında, temel hakları insanların insanca yaşayabileceği koşullar bütünü olarak kabul eder, demek yanlış olmasa gerek.

Kuçuradi, Aristoteles'in tam erdem olarak belirlediği adaleti açarak, adalet ile kişilerin insansal olanaklarını gerçekleştirebilmelerinin önkoşulları ya da her bir kişiye verilmesi gereken şeyler arasında bir ilgi kurar. Başka bir deyişle, Aristoteles gibi Kuçuradi de temel kişi haklarını insanların insanın değerine yakışır bir yaşam sürdürmeleriyle ilişkilendirir. Bir insanın insanca yaşayabilmesi için gerekli olan bir şey mutlaka ona verilmelidir ki, insanlaşma süreci gerçekleşsin; mesela eğitim alabilme, bir işte çalışabilme, sağlık hizmetlerinden yararlanabilme gibi her insan için gerekli olan koşulların sağlanması. Bu durumda Kuçuradi'ye göre adalet:

... değişik ve değişken koşulların, ama kişilerin ve insan türünün gelişmesine elverişli ya da en azından engelleyici olmayan değişik ve değişken koşulların sürekli yapılmasını talep ediyor; yani ülkeler düzeyinde ve dünya düzeyinde insan haklarının korunmasını talep ediyor (Kuçuradi, 2011a, s. 34).

Belirli durumlarda kişilerin o tek duruma göre hak ettikleri şeyi istemeleri, o kişilerin adalet taleplerini oluşturur. Adaletin hak ile ilgisine karşın hak kavramı da temelde bir istemi belirtir, insanların insanca yaşayabilmeleri istemini. Bu istem kimi zaman insanların olanaklarını gerçekleştirebilmeleri için doğrudan etkili iken, kimi zaman da dolaylı olarak bu olanakları etkilemekte -bu olanakların gerçekleşmesi için gerekli önkoşullar olarak karşımıza çıkmakta- veya değişken koşullar olarak kendilerini göstermektedirler (Kuçuradi, 2011a, s. 4). Bu istemler aynı zamanda insanın değerinin bilgisinden oluşan eylem ilkeleri olarak da karşımıza çıkmaktadırlar (Kuçuradi, 2009, s. 47). İşte bu istemlerin bu şekilde ortaya çıkan şekillerinin oluşturduğu ilkeler bütünü insan hakları olarak adlandırılmaktadır.

İnsan haklarının sınırları düzgün çizilemediğinde bu hakların korunması da sekteye uğramaktadır. Kişilerin insan olarak sahip oldukları olanakları hayata geçirebilmeleri için gerekli olan koşullar yeterince korunmadığında ortaya çıkan sonuçlar ise, bir haksızlığın, yani o insan hakkının farkına varılmasını sağlamaktadır. Çünkü bu haklar ancak çığnendiklerinde ya da tehlikeye düştüklerinde belirginleşir

ve korunmaları söz konusu olur (Kuçuradi, 2011a, s. 5). Söz gelimi, bir ülkede tüm insanlar yaşamlarını sürdürebilecek olanaklara sahipse, açlıktan ölümler yoksa, işkence grmyorlarsa ve toplumun her kesimine insansal olanaklarını gerçekleştirebilecekleri koşullar aynı derecede sağlanıyorsa, o ülkede insan hakları korunuyor demektir. Tam tersi durumda açlıkla, savaşla mücadele edilen, kısaca insansal olanakların gerçekleştirilemediği durumlarda insan haklarının korunmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

İnsan her nerede dünyaya gelmiş ve yaşıyor olursa olsun, yaşamını sürdürürken, sırf insan olmanın gerektirdiği koşullar kendisine sağlanmış olduğu takdirde insan haklarından bahsetmek mümkün olabilir. Nefes alıp veriyor olmak tek başına bir insanın değerine yaraşır yaşıyor olduğuna kanıt değildir. Bu nedendir ki insan haklarının bir bütün olduğu söylenmektedir. nk her hak kendi başına önemlidir; diğerleri kadar korunmaya muhtaçtır ve sağlanmaya ihtiyaç duyar. İnsanın yaşamının korunmasının yanında, olanaklarını gerçekleştirebilmesi için ona gerekli koşulların sağlanması gerekmektedir. Sağlanmadığı durumlarda insanın değerine, olanaklarına katkıda bulunma imknı azalmakta yahut yok olmaktadır. Örneğin, bir ressam dşinceyi yayma özgürlüğünden mahrum bırakılırsa, sanatı ile anlatmak isteyeceği şeyi ortaya koyamayacak ve olanakları kısıtlanacak, bu da onun insanın değerine katkıda bulunmasına engel oluşturacaktır.

Bütün bunları bir araya getirdiğimizde, hak ve adaletin belirli bir insan hakları fikrinden, insan hakları fikrinin de insanın değeri ve değerlerinden, onların da insansal olanaklar fikrinden bağımsız dşnlemeyeceği ortaya çıkmaktadır. Bütün bunlar, insana yakışır bir hayat srdrmeyle, insana yakışır bir hayat ise “insana özgü olanaklar”ın tam olarak hayata geirilmeyle ilgilidir. Fakat bu konuyu bir sonuca bağlamadan önce, insan hakları ile diğer türden haklar arasındaki farkın ortaya konulması gerekmektedir. “İnsana özgü olanakları” gerçekleştirme, bu “olanakları her bir kişide koruma istemi” temel insan hakları adını verdiğimiz istemleri oluşturmaktadır; bu istem haklar ile insan haklarının ayırımına varabilmemize olanak tanımaktadır (Kuçuradi, 2011a, s. 2). Başka bir anlatımla, bir hak iddiasının ya da ilgili başka bir şeyin temel kişi haklarından birisi olup olmadığına karar verebilmenin lt, talep edilen şeyin tür olarak insanın olanaklarının hayata geirilmeyle doğrudan ilgili olup olmadığıdır.

Toplumunu genel düzeyde etkileyen sömürü ve terör gibi durumların ortadan kaldırılabilmesi ve ortaya çıkışlarının engellenmesi için devlete ve toplum içinde yaşayan kişilere ayrı ayrı görevler düşmektedir. Bu görev dağılımını kavrayabilmek için, öncelikle kişi haklarının temel kişi hakları ve yurttaşlık hakları olarak ikiye ayrıldığını ve temel kişi haklarının insan haklarına karşılık geldiğini bilmek gerekmektedir. Bu ayrımı yapabilmek, bir hak neyi korur bilgisine sahip olmakla, yani içeriği açıkça belirlenmiş insan haklarının bilgisiyle mümkündür.

İnsan hakları, taşıyıcılarının tek tek kişiler olması bakımından aynı zamanda kişi haklarıdır, ama her kişi hakkı insan hakkı değildir. Kişi haklarına bakacak olursak onları iki gruba ayırmamız mümkündür: kişinin bir insan olmakla sahip olduğu haklar, kişinin bir ülkenin yurttaşı olmakla kazandığı haklardır. Bunlar içerisinde ilki temel kişi hakları ve/veya insan hakları, ikincisi yurttaşlık hakları olarak belirlenebilir. Buradaki en önemli konu, insan haklarını veya temel kişi hakkı denilen hakları böyle olmayan haklardan doğru bir şekilde ayırabilmektir.

Temel kişi hakları olarak belirleyebileceğimiz insan hakları yaşam hakkı ve bir insanın yaşamını doğrudan etkileyen ve olanaklarını gerçekleştirebilmesi için korunması ve sağlanması gereken koşulları ifade etmektedir. Bu haklar, her insanın insan olmakla doğuştan sahip olduğu haklardır; alınır-verilir türden haklar değildir, insansal olanakların gerçekleştirilebilmesi için gerekli koşulları sağlarlar, bir bütündürler ve devredilemezler. Hiçbir insan hakkı ne diğerinden daha önemli ve önceliklidir ne de bir insandan bir insana devredilmesi, bir başka insanın yerine kullanılması mümkündür. Her hak diğer haklarla bir bütün olarak değerlendirilmelidir.

Yurttaşlık hakları dediğimiz haklar ise, yukarıda değindiğimiz temel haklardan farklı olarak ancak bir ülkenin üyesi olmakla kazanılan ve bütün yurttaşların eşit olduğu haklardır ve alınır verilir. Bu hakların iyi düzenlenmesi dolaylı korunan temel kişi hakları denilen, eğitim, sağlık, beslenme gibi hakların bir ülkede tam olarak korunabilmesiyle ilgilidir.

Bu hak çeşitlerinden biri olarak görebileceğimiz yurttaşlık haklarının insan haklarından en büyük farkı, insan olmakla değil, bir ülkenin, bir devletin yurttaşı olmakla kazanılan, hukukla o toplumda yaşayan kişilere sağlanan ya da kişilerin mücadeleye aldıkları haklar olmalarıdır. Bu haklar ilgili ülkede yapılan düzenlemelere bağlı olarak o toplumun yurttaşlarına sağlanan bir takım toplumsal, ekonomik ve siyasal haklardır. Bütün insanların eşit olduğu insan haklarından farklı olarak yurttaşlık hakları, aynı ülkede yaşayan insanların eşit yararlanmaları gereken haklardır (Kuçuradi, 2011a, s. 6).

Özüne bakıldığında yurttaşlık hakları her ne kadar ilgili oldukları toplumlara ilişkin istemleri dile getirirler de, ancak insan haklarının var olduğu bir dünyada korunmaları mümkün hale gelebilir. İnsan haklarını insanın tür olarak değerini korumaya yönelik ilkeler olarak, yurttaşlık haklarını ise kişinin o topluluğa ait olduğu için kullanabileceği haklar (emeklilik hakkı, sendika ve parti kurma hakkı, sosyal güvenlik hakkı vb.) olarak anladığımızda, yurttaşlık haklarını insan haklarının korunabilmesi için bir önkoşul olarak görebilmek mümkün hale gelmektedir.

Bu tür tanınan hakları bütün yurttaşlar eşitçe paylaştığı yerde, bazı insan hakları korunmuş oluyor; eşitçe paylaşmadığı yerde ise, insanın olanaklarının gerçekleştirilmesi için gerekli önkoşullar yoktur demektir. Böyle bir hakkın korunmasından söz etmek, ancak kişilerle (ya da kişi gruplarıyla) ilgisinde anlamlıdır ve tanınmış bir haktan, onların da, yurttaş olarak, paylarını alabilmelerini, dolayısıyla onların da insan olarak olanaklarını geliştirebilmelerini sağlamak anlamına gelir (Kuçuradi, 2011a, s. 7).

Yurttaşlık hakları, insan hakları esas alınarak belirlenmelidir; bu yapılmadığında, böyle belirlenmemiş veya hiç verilmeyen bir takım yurttaşlık hakları dolaylı korunan insan haklarının (eğitim, barınma vs.) bir ülkede korunamamasına yol açabilmektedir. Bir ülkede devletin yurttaşları için belirlemesi gereken asgari ücret ve bu gibi hakları o ülke yönetimi kendi özel koşullarını da göz önünde bulundurarak her yurttaşına eşit şekilde sağlıyorsa, bu yurttaşlık haklarının dolaylı olarak yurttaşların temel haklarını koruduğu söylenebilir (Kuçuradi, 2011a, s. 47).

Yurttaşlık haklarının doğru bir şekilde belirlenmesiyle korunabilen dolaylı insan haklarına da değinmek gerekir ki, bu haklar yaşam hakkı gibi sadece güvence altına alınmakla değil, ek önlemler almakla korunabilmektedirler. Dolaylı korunan

haklar, Kuçuradi'nin de belirttiği gibi, "insan olanaklarının geliştirilmesi için genel olarak gerekli ön koşullarla ilgilidir" (Kuçuradi, 2011a, s. 4).

Bütün bu insan hakları ve ilgili diğer hak gruplarının ayrımları ve ilgileri çerçevesinde olmak üzere, barış ve insan hakları arasındaki ilişki temelde iki ayrı görüş etrafında yoğunlaşmaktadır; "'barış mı insan haklarını gerçekleştirmenin ön koşuludur, yoksa insan hakları mı barışı gerçekleştirmenin ön koşuludur?'" (Yücel, 2012, s. 49).

2.3. İnsan Onuru, İnsan Hakları ve Barış İlişkisi

İnsan haklarının insanın bazı yapısal olanakları ile ilgili olduğu düşünüldüğünde, bu yapısal olanaklar ile insan onuru arasında ilgi kurmak mümkün hale gelmektedir. Kuçuradi bu ilgiyi "insan onuru kendi başına tür olarak insanın bazı yapısal olanaklarının değerinin bilgisiyile ilgilidir" şeklinde açıklamaktadır. Fakat tür olarak insanın değeriyle ilgili iken insan onuru, çoğu zaman şeref kavramıyla karıştırılmaktadır. Kendi yaptıklarımızla koruyabildiğimiz ya da zedeleyebildiğimiz ve dünyanın her yerinde aynı kalan onuru, toplumlardan toplumlara ve kültürlerden kültürlere değişkenlik gösteren şeref kavramı ile karıştırmamak gerekir (Kuçuradi, 2011a, s. 74). Şeref kavramı "değişken insan imgeleri" ve değer yargıları ile kişinin değerine gösterilen saygı ile ilgili gibi görünmektedir (Kuçuradi, 2011a, s. 73).

Bu yönüyle bakıldığında tür olarak insanın değeri dediğimiz şey, kültürden kültüre, topluluktan topluluğa değişen bir kavram olmaktan uzak, sadece insan olmakla ilgili, evrensel bir hal almaktadır. Evrensel normlar olarak ele alınan insan haklarının "insan onurunun pratikteki gerektirdikleri" olduğu düşünüldüğünde ise bu kavramların birbiriyle ilişkili ve ilgili kavramlar olduğu görülmektedir (Kuçuradi, 2011a, s. 73).

İnsanların çoğunluğu, insanın değerinin bilgisinden yoksun oldukları için, kendilerine yapılan ve utanmalarına sebep olan her muamelenin "insanın değeri"ni zedelediğini düşünmektedirler. "İnsanın değerini" korumak için de yine insanın değerini zedeleyen davranışlar sergilemektedirler. Bu farklı ve kültürden kültüre

değişen yanlış tanımlamaların başlıca nedenleri de kültürel normlar, gelenek-görenekler, dolayısıyla da öznel olan insan anlayışları olarak karşımıza çıkmaktadır. Ve bu öznel insan anlayışları, dolaylı yoldan da olsa, barışın tesisinin önünde duran en büyük engellerdendir.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, bir şeyin değeri, onu benzerlerinden veya türdeşlerinden ayırmamızı sağlayan, onun bize farkını veren bir takım özelliklerdir. Bu açıdan bakıldığında, bir şeyin değeri, onun bir tür özelliği olmaktadır. Eğer bir şey, onun yapısına ait bir tür özellik ise bu özellik ona yüklenen, alınan verilen bir şey olamaz; onda ya vardır ya da yoktur. Örneğin kedinin dört ayaklı olması, suyun şeffaf olması onların yapısal özelliğidir. Herhangi birinin suyun renginin siyah olduğunu ya da kedinin üç ayaklı olduğunu söylemesi saçma bulunur. Benzeri şekilde tür olarak insanın değeri de onu diğer varlıklardan ayıran, farklı kılan, insan yapan bir takım yapısal özellikler olarak karşımıza çıktığından, insanın değerinin göreliliği mümkün değildir.

Kültürden kültüre değişen insan anlayışları tür olarak insana ilişkin eksik veya yanlış tanımlardır; olan insanı değil, kişilerin kendi değer anlayışına göre olmasını istediği insanı anlatmayı amaçlamaktadır. Bu tür insan anlayışları zaman zaman ideolojik veya dini bir tona da bürünerek Nazizm, Marksizm, Siyonizm ya da bu gibi radikal isimler alabilmekte ve savaş dâhil her yola başvurarak yayılması bir devletin temel politikası haline gelebilmektedir.

Tüm farklı insan anlayışlarının üstünde “insanı insan yapan bir şey”in var olduğunu ve bu var olan şeyin ya da şeylerin insanlığın ortak değeri olduğunun farkında olmak, hem diğer insanların farklılıklarına tolerans göstermek adına hem de insanın değerini zedelememek adına önem arz etmektedir. Dünyada çatışmalara ve yol açtıkları savaşlara, devletlerin kendi ideolojileri ve çıkarları uğruna bu değeri zedeleyici davranışlarda bulunmaları yol açmaktadır.

Bu tür devletlerin en belirgin örneklerinden birisi ise Filistin topraklarının büyük bölümünü halen işgal altında tutan, yıllardır binlerce insanın insan haklarını ihlal eden -ölümüne yol açan- ve bu işgali "siyonizm" ideolojisine dayandıran İsrail'dir. Bu anlayışın ne denli tehlikeli olduğu, İsrail'in kurulmasında etkili olan

Siyonist Revizyonist hareketinin kurucusu Viladimir Jabotinsky'nin şu cümlesinde açıkça görülmektedir; "Filistin Yahudilere ait olmalıdır. Etnik bakımdan temiz bir Yahudi devletinin yapılması amacıyla gerekli yöntemlerin uygulanması her zaman zorunlu ve güncel olacaktır. Araplar, şimdi bile onları ne yapacağımızı ve onlardan ne istediğimizi biliyorlar. Durmadan oldu-bittiler yapmalı ve Arapların bizim topraklarımızdan çekilerek çöle dönmeleri gerektiğini söylemeliyiz" (Taylor'dan Aktaran: Arı, 2008, s. 123).

Yukarıda da açıkça görülüyor ki radikal kimi hareketler kimi zaman bir devlet politikası halini alabilmekte ve sistemli bir şekilde insanın değerini zedeleyen uygulamalara kapıyı aralamaktadır. Barışın sağlanabilmesi için ise kuşkusuz ki öncelikle insan haklarına saygılı ve insanın değerinin bilincinde bir yönetime ihtiyaç vardır; hem Filistin bölgesin de hem de benzer çatışmaların yaşandığı, insanın değerinin devletler eliyle zedelendiği bütün bölgelerde.

Bu gibi anlayışların karşısında durabilmek ve insan olmanın gereğini yapabilmek adına geçmişten günümüze birçok düşünür insan doğası ve barış bağı üzerinde çalışmıştır. İnsanın değerinin korunmasının insan olma ile ilgisi üzerinde birçok filozof belli görüşler ortaya koymuştur. İnsana bakışları, onu açıklayışları ve insanın değeri ile nasıl bir ilişki kurdukları açısından ele alacağımız filozofların başında ise Aristoteles, Kant ve Kuçuradi gelmektedir.

Aristoteles'in şeref anlamında kullandığı onur, kişinin kendisinin sahip olduğu bir şey değil, ona verilen, dolayısıyla da ondan geri alınabilen bir şeydir. Yalnız şerefi amaçlayan bir yaşamın, tam anlamıyla insana yakışır bir yaşam olmadığını söyler. Aristoteles'e göre, insanın işi, yani insanı insan yapan şey, siyasal bir toplumda akla ve erdeme uygun bir yaşamdır (Özcan, 2016, s.112).

Kuçuradi ise onur teriminin iki farklı anlamında söz eder; gündelik dilde onur terimi genellikle şeref yerine kullanılmakta; insan hakları belgelerinde ise "human dignity" denilen şey, 'insanın onuru' olarak karşılık bulmaktadır. Kuçuradi'ye göre bir insan ancak etik kişi değerlerine sahipse insanın değerini koruyacak şekilde yaşamış, davranmış olmaktadır.

İnsan değeri konusunda örnek alabileceğimiz Kant insan onurunu veya insanın değerini akıl sahibi varlık olmasına, akılla kendi kendisine ahlak yasası gibi bir yasa koyabilmesine ve bu yasaya göre eylemde bulunmayı isteyebilmesine bağlar. Nitekim Kant, zaman zaman "insan" terimiyle aynı anlamda kullandığı "kişi"yi özgürlüğünün bilincinde olan, zorla değil kendi isteğiyle ahlak yasasına uyan, "akıl sahibi varlık" olarak betimlemektedir. Kant'a göre kişi, "kendi varoluşu mutlak bir değere sahip olan", bizzat kendisi amaç olan bir varlıktır (Özcan, 2016, s. 226). Her bir insan olmasa da, her insanın kendisinde temsil ettiği insanlık kutsaldır; her kişi kendi kişiliğinde bütün insanlığı temsil etmektedir. Başka herşeyi araç olarak kullanabilecek olsa da, kendisi ve akıl sahibi olan tüm varlıklar tek başlarına dahi olsalar amaçlılar; insanların her biri kendi kişiliğinde insanın değerini temsil etmektedirler. Kant'ın bahsettiği bu değer ise "insan onuru" kavramına tekabül etmektedir (Özcan, 2016, s. 238). Başka bir deyişle, tür olarak insanın değeri, onuru, onun doğa varlığı yanında değil, düşünülür varlık, akıl varlığı yanında, pratik akıl ile ahlak yasası gibi bir yasayı ortaya koyabilmesi ve bunun gereğini yerine getirebilmesinde aranır. İnsanlarda ortak olan aklın ortaya koyduğu ahlak yasası gibi bir yasaya uygun eylemeyi istemek her insan için bir ödevdir. İnsan olabilmek için yapılması gereken şeydir; bunu ise ancak bazı kişiler başarabilmektedir.

Kant'a göre kişiler birbirlerine sadece ödeve uygun değil, ödevden dolayı davranmalıdırlar. İnsanın değerinin farkında olmak ve bu değeri zedelemeyecek davranışlarda bulunmak, ödevden dolayı davranmak demektir.

Kant'ın bize sağladığı bu bilgi, diğer insanlarla insan onurunu paylaştığımızın bilincine varmamızın -çeşitli kimliklerimiz ne olursa olsun, kendimizi her şeyden önce birer insan olarak görmemizin- ve başkalarını, çeşitli kimlikleri ne olursa olsun, her şeyden önce birer insan olarak görebilmemizin yolunu açıyor. Bu yolda yürüyüp yürümek ise, yani bunun gerektirdiklerini yerine getirmek veya getirmemek bize, her birimize kalıyor (Kuçuradi, 2013, s. 6).

Bu üç önemli düşünürün insanın değeri konusundaki görüşleri belirli farklılıklar ve benzerlikler içermektedir. Bu açıdan bakıldığında, insanı insan yapan şeyi, yani insanın değerini Aristoteles erdemlerde, etik değerlerde, Kant ödevden dolayı istemede ve eylemede, yani akıl sahibi varlık oluşturma, Kuçuradi ise etik değerlere ve tür olarak insanın değerleri dediği bilim, sanat gibi değerlere sahip olmakta bulmaktadır. Ortak yönleri ise insanı diğer varlıklardan farklı kılan bir şeyin

var olduğunu kabul etmeleri ve bu farklı şeyin her insan için bir olanak olması; her insanın bunu hayata geçirip insanlaşabilir olması sonucuna ulaşmaları olduğu görülmektedir. Oysa inançlara veya ideolojilere dayalı insan anlayışları sadece o inanca sahip olan veya o ideolojiye inanan için geçerlidir ve felsefi bir bilgiyle temellendirilmemiştir.

İnsanın değerinin korunması insan haklarının korunmasıyla mümkün olabilmektedir ve bu ilgi dâhilinde bir kavram olarak insan onuruna baktığımızda, bunun uğradıklarımızdan çok yaptıklarımızla ilgili olduğu görülmektedir. *Sully* filmine ismini veren ABD'li pilot Sullenberger'ın motorları duran uçağı nehre indirip yolcuların hayatını kurtarması, insan olanaklarına katkıda bulunması, insan'ın yaptıklarıyla insanın değerine yapacağı olumlu katkıya örnek olarak gösterilebilir.

Keza, Khaled Hosseini'nin *Uçurtma Avcısı* kitabındaki başkahraman Hasan'a tecavüz edilmesi onun onurunu zedelemeyen, zedelenen, bu eylemi gerçekleştirenin eliyle, insanlık onurudur. Her kim her neyi hak etmiş ise o hakkı ona verebilmek; hırsızlık, insan öldürmek gibi eylemlerden uzak durmak; kısaca insanın değerini zedeleyecek davranışlarda bulunmamak, bunu koruyan davranışlarda bulunmak, insan hakları dediğimiz evrensel ilkelere uygun davranışlarda bulunmak anlamına gelmektedir.

İnsanların herkese göstermesi ve görmesi gereken muameleler bütünü oluşturulan insan hakları da insanın değerinin korunması temeline dayanmaktadır. Kişiler insan onurunu zedeleyecek davranışlardan sakındıkları müddetçe çatışma ortamları da azalacak ve bu sayede barışın negatif anlamda tesisi mümkün hale gelecektir.

Buraya kadar anlatılanları göz önüne aldığımızda negatif anlamda barış, başka bir deyişle savaşızsızlık durumu ideal barış durumunun sağlanması için elbette ki yeterli değildir. Bunun sağlanması için öncelikle insan haklarının pratikteki karşılığı olan şartlar sağlanmalıdır. Mesela adil yargılanma, olağandışı kaybolma ve ölümlerin olmaması, fikir, inanç, düşünce konusundaki toleransın sağlanması, tedavisi olan hastalıklar için herkese eşit yararlanma imkânının sağlanması, temel eğitimin belirli bir seviyeye ulaşması, barınma olanaklarının artırılması, çalışma

hayatına yönelik genişlemeler, gelir dağılımındaki adaletsizliklerin giderilmesi gibi temel insan haklarına ait koşullar ve önkoşulların sağlanması ve tüm bunların hukuki güvence altına alınması barışı doğrudan temin etmekteki güçlükleri ortadan kaldıracaktır.

Bunun yanında tek tek her insanın etik değerlere olan bağlılığı, mesela sevgi, saygı, dürüstlük gibi değerlerin toplumlarda görünür hale getirilmesine ilişkin çabalar da, bu saydığımız hakların uygulamadaki kalıcılığına katkı sağlayacaktır. Toplum, kişileri yetiştirirken evvela bunu göz önüne almalıdır. Bir ülkede veya dünya genelinde insan haklarının daimî olarak korunabilmesi, barışın sağlanabilmesi, için en büyük görev kişilere ve kişileri eğitenlere düşmektedir. Bu sayede önce kişilerin kendi tutumları ve davranışları insan haklarına uygun hale gelecek, bununla birlikte de toplumlar insan hakları dediğimiz evrensel ilkelere uygun yaşamaya başlayacaklardır. Bu, savaşın olmadığı barışın tesis edildiği toplumlar ve bununla birlikte barışın tesis edildiği devletlerarası düzen için bir gerekliliktir.

Daha önce de belirttiğimiz üzere, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin ilk maddesi: “Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğar. Akıl ve vicdanla donatılmışlardır ve birbirine kardeşlik anlayışıyla davranmalıdırlar” demektedir ve böylece barış durumunun öncelikle kişilerde tesis edilebilecek bir anlayışla sağlanabileceği anlatılmaya çalışılmaktadır (İHEB, m. 1). Bu anlayış ise İHEB’nde de belirtilen insan onurunun, insanın değerinin farkında olmakla kazanılır.

İnsan onurunu korumak demek, her tek durumda insan olduğumuzun, daha farklı da eyleyebileceğimizin bilgisinden hareketle, insana yakışır şekilde eylemek, birbirimize böyle muamele etmek demektir. Bunu gerçekleştirmek ise kişiyi kendi gözünde değerli bir varlık yapmakta, bunu başaran kişi kendi kendisine saygı duymaktadır.

İnsan onurunu, insan haklarını ve buna bağlı olarak barışı dünya genelinde tesis etmek için kişilere ve devletlere, topluluklara, belirli görevler düşmektedir. Bu görevler iki ayrı başlık altında toplanabilecek, birbirleri ile iç içe geçmiş ve birbirini bağlayan görevlerdir.

Kişilere düşen göreve pratik buyruğu rahatlıkla örnek verebiliriz. Kant'ın pratik buyruğunda belirttiği, insanlığa kendi kişisinde olduğu kadar başka herkesin kişisinde de sırf araç olarak değil aynı zamanda amaç olarak davranacak biçimde eylemde bulunulması, insanın değerinin korunmasına teminattır. Bu şekilde davranışlarla kişilerin kendilerinden başlayarak barışın toplum genelinde tesis edilebilecek bir durum olduğunu bize anlatan Kant, kişilerin ve devletin görevlerinin birbirine bağlandığı noktaya da dikkat çekerek, aynı zamanda bu durumun tesisi için etik ve politika arasında kopartılamaz bir bağ olduğunu savunmaktadır (Tatlı, 2012, s. 5). Politikanın aynı zamanda yasaları da kapsadığı düşünüldüğünde, yasalarla korunması gereken haklar politik toplumlarda mutluluğu tesis edecek durumları meydana getirmekte ya da korumaktadırlar (Aristoteles, 1997, 1129b). Buradan da anlaşılacağı üzere devlete düşen en önemli görevlerden biri de, insan hakları temelli hukuk türetmek olmaktadır.

İnsan hakları bu yönüyle hukukun türetileceği temel öncüller olmaktadır. Böyle normlar oldukları için insan hakları, evrensel etik normlardır, dolayısıyla kültürel/sosyal normlardan ayırt edilmektedir. Kuçuradi'ye göre açıklıkla kavranılmış insan hakları, pozitif hukukun türetiminde ana öncülleri oluşturmalı; çünkü bu haklar insanın belirli yapısal olanaklarının gerçekleştirilmesinin koşullarını, dolayısıyla insanca bir yaşam sürebilmenin koşullarını dile getirmektedir (Kuçuradi, 2011a, s. 75). İnsan hakları, hukuk, devlet ve kişi ilişkisi bu anlatılanlar ışığında şekillenmektedir.

Devletlerin hukuk düzenlerini insan haklarını temel alarak oluşturmaları da, bu yüzden yadsınamaz bir önem arz etmektedir. Bir ülkede barış durumunu tesis edebilmek için de hukuk düzeninin insan haklarına dayanması kaçınılmaz görünmektedir. İnsan haklarından hareketle oluşturulmamış bir hukuk, çoğu zaman temel kişi haklarının harcanmasına yol açar. Böylesi bir ülkede ise ayrımcılık, kutuplaşma, sataşma ve nihayetinde iç savaş çıkması ihtimal dâhilinde olabilmektedir. Aslında, insana yakışır bir hukuki düzenlemenin olmadığı ülkelere toplumsal yaşam Hobbes'un doğal hal dediği duruma benzer.

İnsanların önce kendi içlerinde, ailelerinde başlayan bu çatışmalar toplumlara ve sonuçta uluslararası ortamlara taşınmakta, sonuçta da savaşların çıkmasına neden

olan unsurlar oluşmaktadır. İşte barış ortamının oluşması için yapılması gereken en önemli şey de bu unsurların ortadan kaldırılması, oluşumunun engellenmesi yahut bir şekilde kontrol altına alınmasıdır.

Bu kontrolü sağlayacak olan şey ise insanın kurmaya çalıştığı hukuk düzenidir; ancak bu yasal hukuk durumu aracılığıyla barış kültürü ortaya çıkmaktadır. Barış durumu taraflar arasındaki yasaya dayalı ilişkilerle mümkün olabilecek bir durumdur, yani doğal bir durum değildir (Çotuksöken, 2013, s. 57). Daha önce vurgulandığı gibi, Kant'a göre kişilerin içinde buldukları doğal durum “bir barış durumundan ziyade, ilân edilmiş olmasa da her an patlayabilecek bir savaş durumudur” (Bozkurt, 1984, s. 233). Bu da barış durumunun tesis edilebilmesi için tarafları birbirlerinin güvenliğini sağlayacakları düzenlere ve anlaşmalara itmektedir.

Bu anlaşmaların ve düzenlerin barış durumuna ulaşabilmek için öne sürdüğü maddeler de, insan haklarının korunmasına yönelik maddeler olmak durumundadır. Diğer bir deyişle barışın tesisi için öncelikle savaşa yol açan sebeplerin -yoksulluğun, sömürünün, bencilliğin, eğitimsizliğin vb.- ortadan kaldırılması bir önkoşul niteliğindedir. Dolayısıyla, insan haklarının korunduğu bir dünya düzeni savaş halinin önlenemesinin, yani barışın tesis edilebilmesinin önkoşulu olmaktadır.

Tüm bu anlatılanlar göz önüne alındığında, barış bir hak olmaktan ziyade belirli hakların –bunlara insan hakları diyebiliriz- sağlandığı bir durumun adıdır. Bu şuna benzer; her insan insanca koşullarda yaşamalı demek, insanca yaşamamanın bir hak olduğu sonucunu doğurmaz; ancak insan hakları korunduğunda insanlar insanca yaşayabilme olanağına kavuşmaktadırlar. Bu da hakların korunuyor olmasının bir sonucu ya da sonucunda oluşan bir durumun adı olmaktadır.

Bu hakları korumayı, zedelendiğinde bunun telafi edilmesini son çeyrek yüzyılda uluslararası örgütler ve antlaşmalar sağlamaya çalışmaktadır. Birleşmiş Milletler gibi kuruluşları barışın tesis edilebilmesi için kurulmuş örgütlere, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni ise barışın tesisi için yapılmış anlaşmalara örnek göstermek mümkündür. İnsanın değerine zarar vermeden yaşayabilmek için gerekli görülen insan haklarını tesis etmek, bu kuruluşların ve anlaşmaların amacının önemli

bir kısmını oluşturmaktadır. Negatif anlamda barış durumunun tesis edilebilmesi de bu amacın gerçekleştirilebilmesi için önemli bir gerekliliktir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: BARIŞI KORUMAYA YÖNELİK ULUSLARARASI MEKANİZMALAR

3.1. Dünyada Barışın Tesisine Yönelik Atılmış İlk Adımlar

Günümüz dünyasında uluslararası kuruluşlarla ve sözleşmelerle sağlanmaya/korunmaya çalışılan barışın tarihçesi, esasen savaşların tarih sahnesinde belirlediği zamanlara kadar uzanmaktadır. Hemen her savaş beraberinde savaş karşıtlığını ve barışa duyulan özlemi de getirmiştir.

Barışın sağlanması için örgütlü hareket sayılabilecek olan birçok girişimde bulunulmuştur. Bunlardan biri olan ve tüm insanlığa hitap eden Veda Hutbesi, 632 yılında ilân edilmiştir ve barış durumunun tesis edilebilmesi için gerekli koşullar

adına önemli bir ilk dönem insan hakları belgesi olarak görülmektedir (Erul, 2012, s. 591). Hz. Muhammed tarafından verilen bu hutbede yaşam hakkı, mülkiyet hakkı, kişi dokunulmazlığı, birbirine kardeşlik anlayışıyla davranılma gibi ilkelere temel teşkil edecek maddeler bulunmaktadır. Mesela, "Arap'ın Arap olmayana, Arap olmayanın Arap'a, beyazın siyaha, siyahın da beyaza hiçbir üstünlüğü yoktur" diyerek ırkçılığa yasaklama getirilmiştir (Erul, 2012, s.592). Daha sonraları insan hakları adına ilân edilmiş bir diğer belge ise 1215 tarihli Magna Carta Libertatum'dur. Bilinen tarihin ilk dönemlerinden itibaren bireysel kalmış hareketler ve bildirimler olmuşsa da ilk örgütlü barış hareketi olarak 1814'te ABD'de toplanan Uluslararası Barış Kongresi kabul edilmektedir.

Bu Kongre'de, uluslararası anlaşmazlıkların çözümü için hakemlik yapacak bir örgütün kurulması tartışılmıştır. 1814'ten 1914'e dek dünya çapında barış için çalışan grup sayısı 160'ı bulmuştur, bunlar arasında en göze çarpanı ise 1843'te Londra'da barış toplantıları düzenlenmiş olmasıdır. Bu toplantıyı 1890 yılında kurulan Uluslararası Uzlaşma ve Barış Birliği Derneği izlemiştir. 1891 ve 1892'de, Bertha Suttner adında bir roman yazarı Avusturya ve Almanya'da barış derneklerinin kurulmasını sağlamıştır (Asan, 2007, s. 66). Bu derneklerde yürütülen çalışmalar gelişerek 1899'da La Haye'de "Birinci Dünya Barış Konferansı" toplanmasına kadar uzanmıştır. Bu toplantı ilk geniş katılımlı barış toplantısı olma özelliğini de taşımaktadır (Yücel, 2012, s. 56-57). Yirmi altı devletin katıldığı bu toplantıda bir fikir birliğine varılamamış olsa da, uluslararası alanda, barışı tesis edebilecek bir mahkeme olan Daimî Hakemlik Mahkemesi'nin kurulması kararlaştırılmış ve çatışmaların barışçıl yollarla çözümü için ufak da olsa bir adım atılmıştır (Zor, 2012, s. 8).

Fakat ne gariptir ki bu örgütlü barış hareketlerinin başlangıcının üzerinden bir yüzyıl dahi geçmemişken, Birinci Dünya Savaşı patlak vermiş ve dünya milyonlarca insanın ölümüne şahitlik etmiştir. Bu büyük savaştan çıkan devletler bu denli bir insanlık dramının ardından, 1922 yılında, barışın kalıcı olarak tesisine katkı sağlayabilmek adına Milletler Cemiyeti'ni kurmuşlardır.

Milletler Cemiyeti'nin ana sözleşmesine göre, üye ülkeler, aralarındaki anlaşmazlıklarda örgütün hakemliğine başvuracaklardı. Cemiyet, savaş

durumunda, saldırgan ÷lkeye yaptırım uygulayabilecekti. Ne ki, askerî yaptırımlar MC Konseyi'nin oybirliği ile alınan kararlarla yürürlüğe konulabilecekti. Bu Şu demektir: Eğer saldırgan ÷lkelerden biri konsey üyesi ise buradan asla yaptırım kararı çıkmazdı (Asan, 2007, s. 67).

Milletler Cemiyeti'nin çalışma esasları, gör÷ldüğü üzere daha baŐtan büyük bir çeliŐki içinde kalmıŐtı. Kaldı ki Milletler Cemiyeti'nin müdahale için kendine ait silahlı bir gücü de bulunmamaktaydı (Asan, 2007, s. 67).

Diğer taraftan, bu dönemde barışın tesisi için bireysel çalışmalar da yürüt÷lmektedir. Dünya barışı için mücadele edenlerin başında Benjamin Franklin'in "Hiçbir zaman iyi bir savaş olmadığı gibi, hiçbir zaman kötü bir barış da olmamıştır" sözünü benimseyen Einstein gelmektedir. Einstein, toplu hareketlerin ÷lkelerin politik sorunlarının çözümünde önemli bir rol oynayabileceği gör÷şündedir (Einstein, 2007, s. 9). Yine Einstein, zorbalıkla ya da yığınların oylarıyla toplulukların başına geçmiş kiŐilerdense iyi niyetlerini ortaya koymuŐ aydınların barış hakkındaki düşüncelerine ve iyi olanı gerçekleştirmek için çaba gösteren bu insanların kuracağı topluluklara dünyanın ihtiyacı olduğunu belirtmektedir. Başka birçok barış hareketinin yanında en geniş çapta etki uyandıran hareket olarak sayabileceğimiz Barış Kongresi de, Einstein'ın bu fikirlerinin ürünüdür ve kendi öncülüğünde 1936'da Polonya'da toplanmıştır (Asan, 2007, s. 68).

Tüm bu çabalara rağmen dünya, ikinci büyük felâketi olacak olan İkinci Dünya Savaşı'ndan da kaçamamıŐtır. Yaklaşık 65-70 milyon insanın ölümüyle sonuçlanan bu savaşta kullanılan atom bombasının yol açtığı büyük yıkım sonrası, bu yıkımdan duyulan utanç ve suçluluk duygusu ile barış adına yapılan çalışmalar tüm dünyada hız kazanmıŐtır. Çoğu ÷lkedeki bilim insanları bu caniliğe tepki göstermiş, kayıtsız kalamayan devletler de halen varlığını sürdüren, Milletler Cemiyeti yerine daha kapsamlı bir örgüt olan Birleşmiş Milletler örgütünü kurmuşlardır. Barışın sağlanması için yapacağı çalışmaların yanında, örgütün temel amacı olarak ise "dünya halkları arasında ekonomik, sosyal ve kültürel iŐbirliđini geliŐtirmek" belirlenmiŐtir (Asan, 2007, s. 69).

Birleşmiş Milletler, barışın sağlanabilmesi yolunda önemli bir adım olan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ni 1948 yılında ilân etmiştir. Alanındaki

otoritelerin de kabul ettiği en önemli insan hakları belgesi olarak görülen ve insan hakları ve barış alanında yapılan sözleşmelere kaynak teşkil eden bu belge, insanların nasıl muamele görmeleri gerektiğine ilişkin bazı genel ilkeleri saptamıştır (Kuçuradi, 2002, s.3).

Günümüzde halen barış konusunda çalışmalar yürüten başka uluslararası örgütler, mekanizmalar da mevcuttur. Avrupa Birliği bünyesinde bulunan mekanizmaların içinde de barış durumunu tesis etmek için çalışmalar devam etmektedir. Esasen AB'nin kuruluşu da barış fikrine dayanır. İkinci Dünya Savaşı'ndan ağır kayıplarla çıkan Avrupalı devletler, 1950 yılında bölgelerinde kalıcı bir barış tesis edebilme amacı da taşıyan ekonomik bir birlik kurma kararı almışlardır. Günümüzde AB'ye dönüşmüş olan bu mekanizmanın doğuşu da bu şekilde gerçekleşmiştir.

3.2. Uluslararası Bir Gereklik Olarak Barışın Korunması

21. yüzyılda, gelişen ve medeniyet düzeyinin her an tırmandığı iddia edilen dünyamızda savaşlar, çatışmalar ve açlık konusunda pek fazla bir gerileme olduğunu söylemek mümkün görünmemektedir. 2. Dünya Savaşı sonrası artan barış taleplerine rağmen günümüzde de savaşlar bölgesel olarak devam etmektedir. Modern sömürüler sayesinde gelişen ekonomiler ve sömürülen topraklarda yaşayan, fakirlikle mücadele eden insanlar arasındaki uçurum, terörün ve çatışmaların ortaya çıkmasında önemli rol oynamıştır ve oynamaya devam etmektedir. Güney Afrika'da zengin beyazların yaşadığı gettonun dışında kalan bölgedeki fakirliğin beraberinde getirdiği çatışmalar ve bunun gibi Ekvador'dan Irak'a, Afganistan'dan Yemen'e¹ kadar sömürüye maruz kalmış her ülkenin sonuçta iç çatışmalar ve terörle tanışması, bize bu insanlık dışı eylemlerin tetikleyicilerinin dolaylı yoldan da olsa sömürü devletleri olduğunu kanıtlar niteliktedir.

¹ IHH : “10 milyon insanın ciddi anlamda gıdaya ulaşımında sıkıntı yaşandığı Yemen’de iç savaştan dolayı 7 bin insan öldü, 3 milyon insan evini terk etmek zorunda kaldı. Sağlık sisteminin de çöktüğü ülkede 450 kişiye 1 sadece 1 doktor düşüyor”.
https://www.ihh.org.tr/bagis/yemen?utm_source=mailing&utm_medium=periyodik&utm_campaign=19-07-2017

Günümüzde de devam eden çatışmaların dünyamıza bedeli ağır olmuştur. BM'nin açıkladığı rapora göre Suriye iç savaşında 283 bin kişi hayatını kaybetmiştir (DHA, 2016). Leitenberg, 2006 yılında yaptığı çalışmada, 20. yüzyıldaki savaş ve çatışmalarda yaklaşık 136,5 milyon ile 148 milyon arasında insanın öldüğünü belirtmektedir (Leitenberg, 2006, s. 9). Günümüz “medenî” dünyasında yaklaşık 795 milyon insanın açlık sınırında olduğu ve buna karşın sadece bir günde 2,5 milyon doların askerî harcamalara ayrıldığı düşünüldüğünde, durumumuzun vahameti daha da belirginleşmektedir (Ersoy, 2015). Bu çatışmaların, terör saldırılarının ve bölgesel savaşların gölgesinde teknolojiler insanların daha rahat yaşayabilmeleri adına gelişirken, aynı zamanda daha etkili ve ölümcül silahlar adına da gelişmeye devam etmektedirler.

Kuşkusuz ki günümüz dünyasında teknolojinin getirdiği kolaylıklar sayesinde evrilen, gelişen ve şeffaflaşan toplumlararası ilişkiler hem kültürel hem de ekonomik değişim ve dönüşümün tetikleyicisi olmuştur. Bu değişim ve dönüşüm beraberinde küreselleşme dediğimiz ve dünyayı kocaman bir köy olarak tanımlamamızı sağlayan kavramı getirmiştir. Küreselleşen dünya daha rahat ve hızlı iletişimi, bilgi ağının genişlemesini ve bu sayede insanların bilgiye daha kolay ulaşımını, refah düzeyinin artmasını beraberinde getirmiştir.

Tüm bu faydalarının yanı sıra küreselleşmenin dünyamıza getirdiği olumsuzluklardan da bahsetmek gerekir. Toplumların sanayileşmesiyle birlikte doğaya verilen zarar, ucuz iş gücü ve beraberinde getirdiği sömürüye dayalı düzen, bunların sonucu zenginleşen küçük bir kesimin yanında büyük bir kesimin yoksullaşması küreselleşmenin en büyük zararlarından. Bunun yanında "Küreselleşme sürecini etkileyen ve kazananların yanında, bu süreçten etkilenen, fakat süreci etkileyemeyen ve çoğunluğunu da kaybedenlerin oluşturduğu kalabalık bir kitle vardır" (Bozkurt, 2000, s. 187).

Gelişen savaş teknolojisi ile savaşlar artık yalnızca sınırlı bölgeleri değil dünyadaki tüm insanlığı, hatta dünyanın varlığını tehdit edecek boyutlara ulaşmıştır (Bağce, 2003, s. 105). Aslında İkinci Dünya Savaşı'ndaki büyük yıkım hepimize, sadece bir kısım insanın değil tüm insanların “kaybeden taraf” olduğunu göstermektedir. Kim Puch adını duyan hemen her insan Vietnam'ın bir kasabasında

patlatılan ve o sırada vücudu yanmış olarak diğer çocuklarla birlikte kaçan küçük kızın fotoğrafını anımsar. Fotoğrafçı Nick Ut bu fotoğrafla belki de tüm dünyaya savaşın ne kadar acımasız olduğunu ve aslında kazanan bir tarafın olmadığını bir kez daha kanıtlamaktadır.²

Uluslararası ilişkilerin sonucu olarak topluluklar arasında ortaya çıkan çatışmalarda kazanan küçük kesimlerin yanı sıra kaybeden bir çoğunluk vardır. Kuçuradi bu çatışmaları uluslararası ilişkileri kurmada ve yürütmeye devletlerin yürüttükleri politika anlayışına bağlamaktadır (Kuçuradi, 2011a, s. 175). Politikayı gruplararası çıkarları düzenleme aracı olarak gören bu anlayışın toplulukları çatışmaya götürdüğünü ve bunun da küresel sorunlar olarak dünyamızı etkilediğini savunmaktadır. Bu çatışmaların ortaya çıkmasının engellenmesi için “uluslararası anlayış ve işbirliği” fikri ortaya atılmıştır (Kuçuradi, 2011a, s. 176).

Bunların yanında küreselleşmenin getirdiği ulaşım kolaylığı sayesinde farklı kültürlerle özelliklere sahip insanlar birarada yaşama şansı bulmuşlardır. Bu da anlayış ve yaşayış farklılıklarının yol açtığı çatışmaları beraberinde getirmiştir. Bu şekilde ortaya çıkan çatışmaların önlenmesi de toplulukları yönetenlerin işidir.

Görülüyor ki barış durumunu sağlamanın yolu her ne kadar tek kişilerin davranışları ile başlasa ve bu davranışlardan geçse de, bu durumun sağlanması konusunda en etkili kurumlar devletlerdir. İç ve dış çatışmaların son bulması için de, öncelikle hem kendi topluluklarının içinde hem de diğer topluluklara karşı insan haklarının korunması gerekir. Daha sonra ise kendi aralarında yaptıkları anlaşmalarla karşılıklı güvenin sağlanması, çatışmasız bir ortamın oluşturulması barış durumu için kaçınılmaz gerekliliklerdendir.

Nitekim yakın geçmişten günümüze değin de barış kimi hukuki düzenleme ve anlaşmalarla sağlanmaya çalışılmıştır. Bu anlamda öne çıkanlardan olan Cenevre Sözleşmeleri ve buna benzer karada, havada, denizde silah kullanımını, nükleer silah

² ABD 1972 yılında, Vietnam Savaşı'nın sonlanmasına az bir zaman kalmışken bir bomba imal etmiş ve Kim Puch adlı küçük kızın yaşadığı köyde bu bombayı test etmiştir. Bu insanlık ayıbı, sırf test amacı ile masum insanların canlarının hiçe sayılmasıyla ne kadar ileri gidilebileceğini de bizlere göstermektedir. İlgili fotoğraf Ek-1'de yer almaktadır.

kullanımı gibi ölümcül silahları engelleyen sözleşmeler dolaylı yoldan da olsa barış durumunun tesisi ve korunmasına ve insan haklarının gelişimine önemli katkılarda bulunmuşlardır (Yücel, 2012, s. 77).

Bu gelişmelerin, yakın geçmişe, özellikle İkinci Dünya Savaşı'na, baktığımızda daha hızlı bir seyir izlediklerini görürüz. Bu büyük yıkımın ardından etkili gelişmeler ise Milletler Cemiyeti'nin dönüşerek Birleşmiş Milletler halini alması, BM Şartının kabul edilmesi ve İHEB'nin kabulü olmuştur. BM şartı ve İHEB'nin konumuz açısından en önemli kısmı ise barış ve insan hakları ilişkisinin “en çarpıcı” biçimde bunlarla kurulmuş olmasıdır (Yücel, 2012, s. 77).

Yaşadığımız dünyanın artık şeffaf bir hal almasıyla birlikte dünyanın bir ucunda olan bir olayın etkisi diğer ucunda da hissedilebilmektedir. Aynı şekilde devletlerarası iletişim ve anlaşmalarla yapılan düzenlemelerin de dünya geneline etki edebilmesi mümkün hale gelmektedir. Bu nedenle barış durumunun tesisi için yapılması gereken her ne ise, onun bütün devletler ve uluslararası örgütler tarafından benimsenmesi ve uygulanması şarttır (Yücel, 2012, s. 81). Bu sayede ancak bölgesel anlamda tesis edilebilen barış, evrensel anlamda da tesis edilebilen bir durumun adı olabilir.

3.3. Barışın Tesisi İçin Çalışan Uluslararası Kuruluşlar

Dünya genelinde barışı amaçlayan birçok sözleşme, bildiri, anlaşma, birlik ve kuruluş mevcuttur. Bilinen ilk örgütlü barış hareketi 1984'de ABD'de toplanan Uluslararası Barış Kongresi'dir. Bunu takiben Londra'da barış toplantıları düzenlenmiş, Uluslararası Uzlaşma ve Barış Birliği adında bir birlik kurulmuş, La Haye Konferansı düzenlenmiş, Milletler Cemiyeti, dağılmasının ardından da Birleşmiş Milletler ve barış üzerine çalışan daha birçok ulusal ve uluslararası kuruluşlar oluşturulmuştur (Yücel, 2012, s. 56).

La Haye konferansı Rus Çarı İkinci Nikolay tarafından verilen teklif ile 18 Mayıs 1899 tarihinde toplanmıştır. Konferansta ülkelerarası ilişkilerin, barışın ve genel olarak silahsızlanmanın sağlanması adına görüşmeler yapılmış ve sonucunda da "Uluslararası Anlaşmazlıkların Barışçı Yollarla Çözümüne İlişkin La Haye Sözleşmesi" imzalanmıştır. Sözleşme 1907 yılında yenilenmiş ve çıkacak çatışmalarda sözleşmeyi imzalayan ülkelerin bu sözleşme kurallarına göre hareket etmesi belirtilmiştir. Bağlayıcı bir mahkeme kurulamamış olmasına rağmen "Daimî Hakemlik Divanı" adında bir kurul oluşturulmuştur (Beyazıt, 2011, s. 320). Fakat ne yazık ki daha sonra bu kurulun çıkan çatışmaları önleme konusunda hiç de yeterli olmadığı görülmüştür.

Bu konferansların barış adına yapılabilecek çalışmalara dair en büyük katkısı ise "insanlık suçu" kavramının ilk kez bu toplantılarda, savaş suçları ve savaşlarda savunmasız insanlara zarar verilmemesi üzerine yapılan çalışmalar sonucunda, ortaya çıkmış olmasıdır (Azarkan, 2003, s. 276).

Fakat büyük devletlerin doğal zenginlikleri ve stratejik noktaları paylaşamamalarının sonucu olduğu düşünülen (özünde dini sebeplerin yattığı görüşünün de yaygın olduğu) Irak'ın işgal edilmesinin ardından G. W. Bush'un "Haçlı Seferi başlatıyoruz" ifadesinin de bunu desteklediğini belirtmek gerekiyor (Hürriyet Gazetesi'nden Aktaran: Yıldız, 2016, s. 41).

Birinci ve İkinci Dünya Savaşları'nda da milyonlarca insanı öldüren ve hayatta kalanların da hayatlarını zehir eden yöntemler kullanılmış; teknolojik silahlarla insanlık suçu işlenmiştir (Aybay, 2008, s. 16). Milletler Cemiyeti'nin ve Birleşmiş Milletler'in kuruluş belgelerinde belirtildiği üzere, iki topluluk da bu büyük savaşların sonucu ortaya çıkan vahim tabloya bir tepki olarak ortaya çıkmışlardır.

3.3.1. Birleşmiş Milletler ve Barışı Koruma Girişimleri

Birleşmiş Milletler, Milletler Cemiyeti'nin İkinci Dünya Savaşı'nın ardından dağılmasıyla, dünya çapında yeni bir savaş çıkma olasılığını yok etmek, güvenliği ve barışı sağlamak amacıyla kurulmuştur. Bu alanda barışın tesisi ve korunması için en kapsamlı çalışmalarda bulunan uluslararası örgüttür. Dünya devletleri bu topluluk

altında barışı tesis etmek ve korumak için toplanmışlardır. Elbette uygulamada bunun böyle Olup olmadığı tartışmalarına yol açan müdahaleler ve müdahaleden kaçınmalar söz konusudur.

Birleşmiş Milletler bünyesinde birbiriyle bağlantılı olarak barış, güvenlik, insan hakları adına çalışmalar yapan, UNICEF (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu), OPCW (Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütü), WHO (Dünya Sağlık Örgütü), OHCHR (Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği), UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü) gibi örgütleri barındırmaktadır. Bu açıdan bakıldığında BM birçok alanda kurduğu örgütlenmelerle dünyanın en kapsamlı uluslararası örgütüdür (Yücel, 2012, s. 172).

Bu farklı alanlarda faaliyet gösteren örgütleri ile BM, dünyada insan haklarını -dolayısıyla barışı-, dünya tarihi ve insanlık adına değerli olan yapıları ve eserleri, geniş kitlelere ulaşılarak insanların sağlığını korumak; eğitim, kültür ve bu gibi alanlarda çalışmalar yürüterek kişilerin insan olanaklarını gerçekleştirebilecekleri koşulları tesis etmek adına çalışır. Bunların yanında örgüt bünyesinde kurulan ve imzacı devletleri bağlayan bir yargı organını da bünyesinde bulundurur. Bu uluslararası mahkeme devletlerarasındaki çatışmaları çözüme kavuşturmak üzere tüm dünyayı kapsayan bir görev üstlenmiştir. BM Antlaşması'nın ayrılmaz bir parçası olan Uluslararası Adalet Divanı BM'in başlıca yargı organıdır (Aybay, 2008, s. 19).

Uluslararası Adalet Divanı yalnızca üye devletlere açıktır, ancak belli şartlar altında üye olmayan devletlerin davalarına da bakabilir. Uluslararası mahkemeleri UAD ile sınırlı değildir. Başkaca uluslararası yargı mekanizmalarına da sahip olmasına rağmen BM'in en önemli ve kapsamlı yargı mekanizması UAD'dır. Bu mahkeme bireysel başvurulara kapalıdır. Yalnızca devletlerarası anlaşmazlıkları çözmek için faaliyet yürütür.

BM, kuruluşunun ilk yıllarında savaştan çıkmış bir dünya ile karşı karşıya olduğundan, ağırlıklı olarak insan hakları ve dolayısıyla barışın tesis edilmesi üzerine çalışma yapmaktaydı. Fakat değişen ve gelişen yenisünya düzeni ile birlikte örgüt, yukarıda da değindiğimiz üzere, günümüzde ekonomik, çevresel, kültürel, insani

yardımlar gibi alanlar başta olmak üzere daha birçok alanda insan ihtiyaçlarına uluslararası düzeyde cevap vermeye çalışmaktadır (Özbek, 2008, s. 20).

Herşeyi bir kenara bıraksak dahi BM'nin hukuk kurallarını ve standartlarını belirleyebilme gücüne sahip olması, evrensel barışın sağlanması açısından büyük önem arz etmektedir; "Bunun en çarpıcı örneği, 1948 İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'dir. Bağlayıcı olmayan bir Genel Kurul kararı olan Beyanname, bugün insan hakları hukukundaki tüm bağlayıcı antlaşmaların içerdiği normların temelini oluşturmuştur" (Özbek, 2008, s. 21). Bu aynı zamanda barış durumunun ancak insan haklarının korunması ile sağlanabilecek bir durum olduğunun da kanıtıdır.

BM Andlaşması'nın mimarlarının amacı daha mükemmel ve etkin bir kolektif güvenlik sistemi kurmaktır. Bu amaçla, uluslararası barış ve güvenliğin muhafazasında başlıca sorumluluk sahibi olan Güvenlik Konseyi sadece BM Andlaşması'nın VI. Bölümde düzenlenen barışçıl çözüm yollarını tavsiye etmek için değil aynı zamanda VII. Bölüm altında "barışın tehdit edildiği, bozulduğu ya da bir saldırı fiilinin meydana geldiğini" saptadıktan sonra uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için gerekli tavsiyelerde bulunma ya da 41. ve 42. maddeler gereğince alınacak zorlama tedbirlerine karar vermek için kapsamlı yetkilerle donatılmıştır (Taşdemir, 2005, s. 124).

BM'nin, yukarıdaki alıntıdan da anlaşılacağı üzere, her ne kadar insan haklarını koruma, korumak için çalışma amacıyla kurulan bir kuruluş olduğu belirtilse de, kuruluşundan bu yana eleştirilen yönleri de bir hayli fazladır. Kuruluşundan henüz iki ay dahi geçmemişken, öncü ülke ABD'nin Japonya'ya atom bombalarını atması, daha başlangıcından bu örgütün şaibelerle dolmasına neden olmuştur. İnsanlık suçlarının önlenmesi için yapılan çalışmaların sonunda çok katılımlı ve evrensel bir örgüt kurulmasının hemen akabinde dünyayı tarihte görülmemiş bir felâketle tanıştırmak, elbette ki herkesi şaşkınlığa uğratacak bir gelişme olmuştur.

BM'nin kuruluşunda belirtilen, yalnızca devletlerin üye olabileceği bir örgüt olması, İngiliz sömürgesi altında olan Hindistan'ın kurucu üyeler arasında olmasına engel olmamıştır (Aybay, 2008, s. 17). Örgütün daha sonraki yıllarda da -özellikle daimî üyelerinin çıkarları söz konusu olduğunda- yanlı davrandığı durumlar söz konusu olmuştur.

Evrensel hukukun üstünlüğünü reel-politik ile uzlaştırılma çabasının sonucunda, bir yandan, devletlerin “halkların hak eşitliği” ilkesi biçimsel olarak tanınmış; öte yandan, Çin, ABD, İngiltere, Fransa ve Rusya’ya daimî üyelik ve Güvenlik Konseyi kararlarını veto yetkisi verilerek, bütün üyelerin egemen eşitliği ilkesi, bizzat BM Şartı tarafından zedelenmiştir (Yücel, 2012, s. 175).

BM'in amaçları doğrultusunda elinde tuttuğu gücün kullanımı ile ilgili sıkıntı bununla da sınırlı değildir. Keza Güvenlik Konseyi'nin kuvvet kullanma yasağı olmasına rağmen, bu yasağın suistimal edilmeye açık iki istisnası vardır. Bunlardan biri devletlerin kendilerine savaş açıldığında meşru müdafaa haklarının olması, diğeri ise BM'nin Güvenlik Konseyi'nin kararıyla yaptığı askerî operasyonlardır. Bu iki istisna ile Afganistan gibi birçok ülkede, daha sonra hata olduğu kabul edilen askerî çıkarmalar olmuştur. Keza, kendini savunma bahanesiyle İsrail, halen Filistin topraklarını hukuksuz bir şekilde işgal etmektedir.

BM'nin bunun gibi müdahale etmesi gerekirken, daimî üyelerin çıkarlarına ters düştüğü için müdahale edemediği çatışmaların sayısı maalesef ki ikiden daha fazladır ve Irak bunun örneklerindedir. ABD'nin, Irak'ın nükleer ve biyolojik silahlara sahip olduğunu iddia etmesi ve bunu bir tehdit olarak görüp, kendince BM hukukuna dayandırarak bu ülkeyi işgal etmesine, bu örgüte mensup diğer ülkeler engel olamamışlardır. ABD'nin bu işgali, 1990'da Kuveyt ve Irak'ın arasında yaşanan çatışma konusunda BM'nin verdiği kararlara dayandırarak gerçekleştirdiği bilinmektedir. ABD bu işgale zemin hazırlamak adına Irak'ın dünya barışını tehlikeye attığını iddia etmiştir. Demokrasiyi ve dünya barışını korumak için önleyici tedbirler alacağını belirtmiş, ardından, her ne sebepten ise, bu görevi yalnız kendi sorumluluğuymuş gibi üstlenerek diğer ülkeleri bu tarz girişimlerden uzak durmaları konusunda uyarmıştır (Göztepe, 2004, s. 85). Sonuçta "Irak'a karşı başlatılan saldırı savaşında da, BM Örgütü, devre dışında ve etkisiz bir durumda kalmıştır. Bu kez, ABD ve İngiltere başta olmak üzere onu izleyen devletlerin davranışı, her türlü diplomatik incelikten yoksun tam bir 'hiçe sayma' olarak dünyanın gözü önünde yaşanmıştır" (Aybay, 2008, s. 17).

ABD, daimî üye olduğu ve diğer güçlü ülkeleri de yanına çekmeyi başardığı için BM bu işgalde yalnızca insani yardımların bölgeye ulaştırılması konusunda aktif çalışma yapabilmiştir (Göztepe, 2004, s. 87). Bu ve bunun gibi daha birçok çatışmaya BM ancak belirli sınırlamalarla ve yetersiz bir şekilde müdahale edebilmiştir. Suriye'deki iç savaş ve 21. yüzyılda olmamıza rağmen halen insanlık dışı yöntemlerle yapılan toplu katliamları durduracak hiçbir müdahalede bulunulamamıştır.

Bütün bunlar, BM'in daimî üyelerinin çıkarları söz konusu olduğunda, müdahale gerektiren durumlarda üç maymunu oynadığı görüşünü destekler niteliktedir.

3.3.2. Birleşmiş Milletler Barış Gücü

Amaçlarından biri olan barışı sağlama ülküsü ile kurulan BM'nin insan haklarının ihlal edildiği bölgelere yapacağı müdahale ihtiyacı sonucu "barış gücü" birlikleri ortaya çıkmıştır. Esasen bu birlikler Soğuk Savaş döneminde karşılaşılan bazı durumlar için tek seferliğine oluşturulan çözümler olarak görülmüş, ancak daha sonraları "antlaşmada öngörülen ortak güvenlik sisteminin hızla ve daha tam olarak kurulmadan çökmesi" sonucu barış güçleri kalıcı bir hal almıştır (Keskin, 998, s. 174).

BM barışı sağlamak için o bölgedeki koşullara uygun olarak değişik yollara başvurmaktadır. Diplomatik yollarla tarafların anlaşmaya vardırılması barışın tesisi operasyonlarını oluştururken, çatışmasız ortamın henüz sağlandığı durumlarda bu çatışmasızlığın devamlılığının sağlanmasına ve gerektiğinde zor kullanılan operasyonlara da barışı koruma operasyonları adı verilmektedir (Yücel, 2012, s. 203).

BM Barış Gücü'nün görev alanı barış koruma ve barışa zorlama operasyonlarında belirginlik kazanmaktadır. Bu faaliyetleri gözönüne alındığında "barış operasyonları, bir bölgedeki çatışmaların sona erdirilmesi, barışın tesisi, korunması, çatışmaların başlamasının önlenmesi ve barış halinin sürdürülmesini amaçlayan bütün faaliyetleri kapsayan bir şemsiye terimdir" (Yücel, 2012, s. 203).

Barışı sağlama amacıyla çatışma bölgelerine gönderilen BM'ye bağlı askerî kuvvetlere Barış Gücü adı verilmektedir (Asan, 2007, s. 70).

BM Barış Gücü askerleri "observer mission" olarak tanımlanan askerî gözlemciler ve müfettişlerden ve "peace keeping forces" olarak bilinen askerî birliklerden oluşur. Söz konusu askerî personel her askerî operasyon için BM'e üye ülkeler tarafından gönüllü olarak gönderilen askerî birliklerden oluşur. Barış Gücü askerlerini bir ülkede yerleştirebilmek için Güvenlik Konseyinin oybirliği ile alınan bir kararın ve anlaşmazlığa taraf olan tüm devletlerin onayı gereklidir (Bağcı, 1994, s. 273).

Barış güçleri ilk operasyonlarını 1948 yılında Filistin'e, ardından ise 1950 yılında Güney Kore'ye yapmışlardır. Bunu takiben, artan üye sayısının da etkisi ile birlikte, soğuk savaş dönemi de dâhil olmak üzere birçok sorunlu bölgeye barış gücü müdahalesi yapılmıştır.

Bu operasyonları BM Genel Sekreteri yürütmektedir; soğuk savaş yıllarında daha çok yapılmışlardır ve hukuka uygunlukları bu dönemin karışıklığında sorgulanmamıştır. Bu yılların ardından operasyonlardaki artışlarla beraber devletler de bu operasyonların niteliğini sorgulamaya başlamışlardır (Yücel, 2012, s. 205).

BM Barış Gücü ilk etapta devletlerarası çatışmaların çözümü için kurulmuş olsa da, Bosna başta olmak üzere iç çatışmalarının uluslararası sorunlara dönüştüğü kimi devletlere müdahale etmek zorunda kalmıştır. Bu da barış gücünün yetki alanının değişimine yol açmıştır.

Önceleri Yugoslavya adı altında birleşen farklı etnik kökene ve inanca ait insanların aralarındaki fikir ayrılıkları ve kendi bağımsız devletlerini kurma istekleriyle başlayan ufak çaplı çatışmalar, öngörülemeyen bir iç savaşa yol açmıştır. 1992 yılında Yugoslavya Hırvatistan ve Slovenya'nın ayrılmasıyla ülke parçalanmaya başlamıştır. Bu ayrılışların ardından,

15 Ekim 1991'de Bosna-Hersek Parlamentosunda Kasım 1990'daki seçimlerde çoğunluğu elde eden Müslüman Demokratik Hareket Partisi bağımsızlık kararı aldı. Bu bağımsızlık kararı 29 Şubat ve 1 Mart 1992'de yapılan referandum ile Müslümanların ve Hırvatların büyük çoğunluğu ile kabul edildi. Sırplar ise bu referandumu boykot ettiler (Bağcı, 1994, s. 258).

Sırp ve Boşnaklar arasındaki çatışmaların büyümesi üzerine, ölümlerde yadsınamayacak bir artış olmaya başlamış ve Bosna-Hersek'li Müslüman liderler BM'den yardım çağrısında bulunmuştur. Buna karşılık olarak BM'nin yardım etme konusunda belli şartlar öne sürerek isteksizliğini belli etmesi üzerine, Bosnalı liderler yardım çağrılarını Türkiye başta olmak üzere Müslüman devletlere yönlendirmişlerdir. Nitekim bu devletler de uygulanmaya başlanan ambargodan dolayı Bosna halkına yardım gönderme konusunda büyük aksaklıklarla karşılaşmış ve bölgede hem açlık hem de silahsız Bosnalılara karşı silahlı Sırp birliklerinin saldırması sonucu büyük bir insanlık dramı yaşanmıştır. Belirtmekte fayda vardır ki daha sonraları bu büyük insanlık ayıbının, Sırpların "etnik arındırma" politikası dedikleri şeyin bir soykırım olduğu genel kabul görür hale gelmiştir.

Bosna-Hersek'te BM'in içinde bulunduğu zorluk, askerî ve siyasi açıdan farklı çıkarları olan tarafların BM'in çerçevesinde bir ateş-kes anlaşmasını kabul etmemeleridir. Halbuki şimdiye kadar BM' in siyasi ve askerî çözüme ulaştırmaya çalıştığı anlaşmazlıklarda uluslararası kuralları tam anlamıyla reddetmeyen az da olsa bir mutabakat söz konusuydu. Bosna-Hersek olayında ise bu durum Londra ve Cenevre görüşmelerine kadar mümkün olamamış ve yüzlerce ateşkes anlaşması ihlal edilmiştir (Bağcı, 1994, s. 274).

Bu müdahalelerin Bosna-Hersek örneğinde olduğu gibi sorunları kökünden çözmediği, yalnızca barış durumunun tesisi için uygun bir ortam hazırlanmasına katkıda bulunduğu operasyonların geçmişine bakıldığında anlaşılabilir.

Barış gücünün faaliyetlerinin bizim anladığımız anlamda bir barış durumu tesis edip edemediği, bunun için çalışıp çalışmadığı halen tartışma konusudur. Barış operasyonlarının hangi durumlarda meşru sayılabileceği, bunun etik olup olmadığı cevaplanmaya muhtaç sorulardır.

Bu alana bakıldığında değişen/dönüşen operasyonlar ve elbette genel olarak BM, barışın negatif tanımının tesisini sağlayan ve pozitif tanımının tesis edilmesine de olanak tanıyan bir kuruluş olarak görünmektedir. Barışı sağlamak için ise bünyesinde birçok kuruluşu barındırmaktadır.

3.3.3. NATO ve Barış İçin Ortaklık Projesi

Soğuk Savaş döneminde ABD ve SSCB arasındaki iki kutuplu bir gerilim ortamında kurulan NATO, sosyalizmin etkisi altına aldığı Rusya ve diğer ülkelere karşı bir savunma mekanizması olarak doğmuştur. Esasen bu birlik "Avrasya anakıtasının uzağında büyük bir ada-kıta devleti konumundaki ABD'nin, II. Dünya Savaşı'ndan Avrasya anakıtasının merkezi gücü olarak çıkmış bulunan SSCB'yi çevreleyerek denetim altına alma politikasının Avrupa ayağı olarak" ortaya çıkmıştır (Davutoğlu, 2013, s. 226).

Berlin duvarının yıkılması ve ardından 1991 yılında Sovyetlerin dağılması 1949'da kurulmuş olan NATO'nun varlık sebebini ortadan kaldırmıştır. Komünist rejim ve kapitalist rejim arasında geçtiğini söyleyebileceğimiz bu soğuk savaşın kazananı ise kapitalist rejim, dolayısıyla da NATO olmuştur (Küçükylmaz, 2004, s. 55).

NATO'nun çalıştığı alanda bir işlevi kalmadığı anlaşıldığından çalışma alanının genişletilmesine ve/veya farklılaştırılmasına karar verilmiştir. Bosna'daki başarısı ardından da NATO'nun özellikle Avrupa'da önemi bir hayli artmıştır. Özellikle Avrupa ülkelerinden sağlanan bu desteklerle beraber NATO küresel anlamda yönlendirici ve belirleyici bir statüye kavuşmuştur (Küçükylmaz, 2004, s. 56). 1991 yılında Roma'da toplanan ülkeler NATO'nun devamını sağlayabilmesi için ona yeni bir misyon bulmak üzerinde ortak bir karara varmış ve bu misyonu dört ana hat üzerinde belirlemişlerdir:

- (i)Avrupa'da demokratik kurumların gelişmesi ve anlaşmazlıkların barışçıl yoldan çözümlenmesine dayanan istikrarlı bir güvenlik ortamının sağlanması;
- (ii) üyelerin güvenliği açısından risk oluşturması muhtemel gelişmeler konusunda gerekli koordinasyonu sağlayacak bir Atlantik-ötesi forum niteliği kazanması;
- (iii) NATO üyesi devletlere yönelik bir saldırı tehdidine karşı ortak savunma ve caydırıcılık görevinin yerine getirilmesi;
- (iv) Avrupa içindeki stratejik dengenin muhafazası (Davutoğlu, 2013, s. 230).

Tekrar Sovyetlerin etkisi altına girmekten korkan Doğu Avrupa ülkeleri, NATO'nun 11 Ocak 1994'teki Brüksel Zirvesi'nde Barış İçin Ortaklık Projesi'ni kabul etmişlerdir. BİO projesinin amaçları arasında en önemli olanı, üyelerinin askerî

standartlarda NATO düzeyini yakalamalarına yardım etmek ve beraber tatbikatlar düzenlemektir (Küçükylmaz, 2004, s.,56).

Bunun yanında Sovyetler ve Avrupa ülkeleri arasında bir güven ortamı sağlamak bu projenin en önemli, istenen katkılarından. Doğu ve Batı bloku ülkelerinin arasında çıkacak olası çatışmaların önlenmesi BİO projesinin barışın sağlanması için belirlediği en önemli amacıdır (Oğuzlu, 2013, s. 15). BİO aynı zamanda bu ortaklığa giren üyelerin NATO'ya girişleri için bir ön kapı ya da hazırlık niteliğinde olmamasına rağmen bu birliğe dahil olan ülkeler daha sonraları NATO'ya da üye olmuşlardır.

Barış İçin Ortaklık programı sayesinde bir yandan NATO/ABD kendisiyle uyum içinde çalışabilecek ve askerî operasyonlarda yer alabilecek bir ülkeler havuzu oluşturmakta, diğer yandan da ortak ülkeler kendi askerî modernizasyon hedeflerini gerçekleştirebilmektedirler (Oğuzlu, 2013, s. 20).

Bu durumda diyebiliriz ki ABD kuruluşunda önemli katkılarda bulunduğu ve kısmen yönlendirdiği BİO programını da kendi siyasi ve politik çıkarları için kullanmıştır. Yine de bu, Avrupa'da bölgesel anlamda tesis edilmesi planlanan barışa engel değildir. Ve barışın tesisi için çalışan örgütler ABD ve BM bünyesindeki kuruluşlarla sınırlı değildir. Bölgesel anlamda da olsa AİHS ve bunun yargı organı niteliğindeki AİHM de barışın tesisi amacıyla oluşturulan ve çalışan sözleşme ve yargı mercileridir.

3.3.4. Avrupa Birliği, AİHS ve Barış Kavramı

Avrupa'da Birinci Dünya Savaşı'yla ırkçılığın ön plana çıkması İkinci Dünya Savaşı'nı tetiklemiş ve İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Avrupa ülkeleri ilişkilerini yeniden gözden geçirmişlerdir. Buna paralel olarak da Belçika, Hollanda ve Lüksemburg 1932 yılında aralarında Benelux Birliği'ni kurmuşlar ve bunu takiben 1944 yılında Avrupa Birliği'nin temeli sayılabilecek olan Gümrük Birliği Anlaşması'nı imzalamışlardır (Arısoy, 2011, s. 5). Bu birlik BM'in İHEB'ni hazırlaması ve buna bağlı olarak bölgesel insan hakları girişimlerini desteklemesi üzerine daha sonraları değiştirilerek, 1949 yılında Avrupa Konseyi (AK) adını almıştır.

Birliğe verilen bu isim birkaç kez değiştirilmiştir. Birlik kimi ülkelerin katılması kimi ülkelerin ayrılması sonucu, nihayet 1990 yılında bir bütünlük sağlanması amacıyla Avrupa Topluluğu ardından 1992 yılında da Avrupa Birliği (AB) adını almış ve günümüzdeki ismine kavuşmuştur.

Bunun yanında 1951 yılında Paris Antlaşması ile kurulan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu ve 1957 yılında Roma Anlaşmaları ile Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu kurulmuştur (Bilgin, 2011, s. 85). Bu antlaşmaların da AB'nin temelini oluşturmada etkileri büyüktür.

AB'nin nasıl bir birlik olduğu sorulacak olduğunda, “AB kimliği dil, din ve ırk ayrımı gözetmeksizin demokratik ilkeler ışığında AB üye ülkelerin bütünleşmesini sağlayacak ortak kimliktir” (Arısoy, 2010, s. 15) tanımını yapmak mümkün hale gelmiştir.

AB temelde kuruluş amacı olarak bölgesel düzeyde insan haklarının korunması ve sonucunda da barış durumunun sağlanması amacını taşımaktadır. Bunu destekler nitelikte olan AİHS de, nitekim Avrupa Konseyi'nin kurulmasının hemen ardından 1950 yılında kabul edilmiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndan her açıdan zarar gören Avrupa devletleri, bölgede bir daha bu denli büyük bir yıkımın yaşanmaması için bu sözleşmeyle kendilerini korumaya çalışmışlardır. Bu sözleşme ile devletler temel hak ve özgürlüklerinin korunmasında kendi iç hukuklarını tamamlayan uluslararası bir düzenlemeye dâhil olmuşlardır (Demir, 2010, s. 231).

AİHS'nin giriş kısmında da belirtildiği üzere sözleşme, “Dünyada barış ve adaletin asıl temelini oluşturan ve korunması öncelikle, bir yandan gerçekten demokratik bir siyasal rejime, diğer yandan da insan hakları konusunda ortak bir anlayış ve ortaklaşa saygı esasına bağlı olan” özgürlükleri esas alarak, tüm taraf devletler için bağlayıcı olmayı amaçlamaktadır (AİHS). Daha önce de belirttiği üzere sözleşmenin nihai amacı Avrupa'da insan haklarını ve barışı tesis etmek ve korumaktır. Fakat bu sözleşme de bu konuda ya yetersiz kalmakta yahut bazı uluslararası çıkarlar için örtü görevi görmektedir. Uluslararası ekonominin iplerini

büyük oranda elinde tutan devletler, bu sözleşmeler ve örgütlerin barışı koruma işlevlerini kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirebilmektedirler.

AİHS, dünya üzerinde İHEB'nin ardından yapılan en kapsamlı barış girişimidir. İHEB'nin aksine bu uluslararası sözleşmenin koruyucu mekanizması olarak, Avrupa Birliği'ne üye ülkelerin iç hukuk düzenlemelerinde dikkate almak zorunda oldukları AİHM kurulmuştur. Türkiye de bu sözleşmeye taraf olduğundan, iç hukukunda halledemediği konularda AİHM'ne gitmektedir.

Belirtmek gerekir ki, iç hukuk yollarının tüketilmesi halinde bu yola başvurulması temel haklara tanınan ulusal ve uluslararası koruma sistemi arasında hiyerarşik bir yapıdan kaynaklanmayıp, Sözleşme ile güvence altına alınmış bir hakka ulusal organlarca zarar verilmesi halinde söz konusu olmaktadır (Bilgin, 2011, s. 180).

AİHS ile bağlı ülkeler ulus üstündeki haklarını bu sözleşme ile sınırlamışlardır. Dolayısıyla AİHS, oluşturduğu birliklerle bağlı ülkelerin hukuk kurallarını yönlendiren ve sınırlandıran bir sözleşmedir. Bu sözleşmeye uyulmasını garanti eden, koruyucusu hükmünde olan “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Avrupa Konseyinin organlarından biri olup, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinden kaynaklanan ihtilafların tek çözüm mercii, tek denetim organıdır” (Bilgin, 2011, s. 184). İnsan hakları ihlallerini tespit etmek mahkemenin görevi ise de, AİHM'in cebri icra yoluna başvurma gibi bir yetkisi yoktur.

Ülkemiz açısından da, her ne kadar haklı/haksız eleştirilere maruz kalsa da, toplumsal özgürlüğün tesis edilmesinde ve insan haklarının korunmasında AİHM kararlarının etkisi vardır. Bu özgürlüklerin korunduğu durumun adı da barış durumudur.

3.4. Barışı Tehdit Eden Sorunlara İnsancıl Müdahale Yöntemi

Adı ister “meşru müdafaa”, ister “kuvvetle müdahale”, isterse de “insancıl müdahale” olsun, yapılan şeyin temeli şiddete dayanmaktadır. Burada tartışılacak konu ise şiddetin herhangi bir durumda meşru sayılıp sayılmayacağından başka bir şey değildir.

Örneğin nefis-i müdafa ve devlet eliyle cezalandırma gibi şiddet kullanmanın meşru görüldüğü kimi durumlarda, eylemi nitelemek üzere seçilen sözcük genellikle ‘şiddet’ değil, ‘güç kullanımı’dır. Kendini savunmak amacıyla yapılan –buna ülkelerin kendilerini savunmalarını da katabiliriz- eylemlerde güç kullanmanın bir yere kadar meşru görüldüğü, orantılı olmak kaydıyla güç kullanımına izin verildiği için, bu tür eylemlerin şiddet eylemi olarak nitelendiğine pek rastlamayız (Tepe, 2016, s. 170).

Şiddet kelimesi insanlarda olumsuzluğu çağrıştırdığı için devletler ve kimi durumda tek tek insanlar, uyguladıkları şiddeti haklı bir nedene dayandırdıklarını belirtmek istercesine bu şiddete farklı isimler bulmuşlardır (Tepe, 2016, s. 170). Bunun adı kimi zaman “meşru müdafaa” olabilirken, kimi zaman “insancıl müdahale” de olabilmektedir.

İnsancıl müdahaleler devletlerin askerî müdahalelerinden farklı bir müdahale şekli olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Bu müdahaleleri askerî müdahalelerden ayıran temel ve en belirgin özellikleri ise, müdahalede bulunan tarafın bu durumdan kendi yurttaşları adına çıkar sağlamaması, müdahale yapılan yerdeki insanların insan haklarının ihlal ediliyor olması ve müdahalenin bu ihlallerin sebep olduğu mağduriyetlerin giderilmesi, insan haklarının korunması adına yapılıyor olmasıdır (Hinsch, 2013, s. 93). Bütün bu koşullar sağlandığı durumda dahi devletlerin bağımsızlıkları göz önüne alındığında, insancıl müdahalenin kabul edilmesi devletlerin bağımsızlıklarını zedelemektedir. Kant, bu konuyu da kapsayacak şekilde, hiçbir devletin başka bir devlet üzerinde zor kullanma yetkisi olmadığını belirtmektedir (Kant, 1960, s. 12).

Her ne kadar Kant ve benzer görüşte olan düşünürler olsa da, devletler 19. yüzyıla kadar otoritelerini sağlamak ve korunmak amacı güderek kuvvet kullanmayı bir hak olarak görmüşlerdir (Taşdemir, 2006, s. 96). Bireysel olarak bu müdahalelere karşı çıkan düşünürler olsa da -Kant müdahalelerin devletlerin özerkliklerini ortadan kaldıracığını bu nedenle de kabul edilemez olduklarını düşünür (Wilfried, 2013, s.

94)- örgütsel olarak bu görüşe karşı ilk kez Lahey görüşmelerinde bir tavır ortaya konmuş, kuvvetin kullanılması ve ortaya çıkan zararların azaltılması yönünde belirli tedbirler alınması kararlaştırılmıştır. Fakat bu karar uygulanma olanağı bulamamıştır. (Geyikli, 2014, s. 1). Daha sonra BM Antlaşması ile üye devletlerin insancıl müdahale yöntemini istisnalar haricinde kullanmaları kısıtlanmıştır (Orallı, 2014, s. 111). Bu kısıtlamaya rağmen bazı istisnalar da belirleyen BM Antlaşması'nda insancıl müdahale şu şekilde tanımlanmıştır;

İnsancıl müdahale, özellikle temel insan haklarına yönelik ciddi ve geniş kapsamlı ihlallerin neden olduğu insancıl konularda bir yıkım (ya da yıkım tehlikesi) durumunda, bir devlete, bu devletin onayı olmadan yapılan silahlı müdahaledir (Center for strategic studies'den aktaran: Hinsch, 2013, s. 93).

Barışın tesisi ve korunması konusunda dünyanın en geniş kapsamlı örgütü olan BM, kuvvetle müdahale yahut diğer adıyla insancıl müdahale yöntemini yasaklamış olsa da, yukarıda da değindiğimiz üzere bu yasağın halen yürürlükte olan iki istisnası vardır. Bunlar meşru müdafaa halinde kuvvet kullanımı ve Güvenlik Konseyi'nin kararıyla kuvvet kullanımı olarak açıklanmaktadır.

BM Şartı'nın 51. maddesi meşru müdafaa istisnasını konu edinmektedir. Bu madde ise şöyledir:

Bu Anlaşma'nın hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletler üyelerinden birinin silahlı bir saldırıya hedef olması halinde, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya dek, bu üyenin doğal olan bireysel ya da ortak meşru savunma hakkına hanel getirmez. Üyelerin bu meşru savunma hakkını kullanırken aldıkları önlemler hemen Güvenlik Konseyi'ne bildirilir ve Konsey'in işbu antlaşma gereğince uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için gerekli göreceği biçimde her an hareket etme yetki ve görevini hiçbir biçimde etkilemez (BM Şartı, 51. Madde).

Bu maddeye göre meşru müdafaa istisnası, ancak silahlı bir saldırı söz konusu olduğunda ve Güvenlik Konseyi duruma müdahale edinceye kadar geçici bir hak olarak kullanılabilir. Meşru müdafaa hakkının hukuki sınırları ise Caroline ve Nikaragua davalarıyla çizilmiştir.

Caroline olayı, İngiliz hâkimiyeti altında bulunan Kanada topraklarındaki halkın ayaklanması sonucu oluşmuştur. ABD bu ayaklanmaya destek vermiş ve isyancılara Caroline gemisiyle cephanelik yardımı yapmak için yola çıkmıştır. Ancak bunu engellemek isteyen İngiltere gemiyi ele geçirerek Niagara şelalesinde batırmıştır. Bu eylemini de meşru müdafaa ve kendini savunma hakkını kullandığı için yaptığını ileri sürmüştür. Bunun üzerine ABD İngiltere'ye "olayın meşru müdafaa hakkının kullanımı olarak kabul edilebilmesi için, ortaya çıkan tehdidin meşru müdafaa'yı gerekli kılması, ani, karşı konulamaz, başka yollarla giderilemez olması ve sorunu müzakere etmek için zaman bırakmaması gerektiğini" belirtmiştir (Kedikli, 2005, s. 30). İngiltere ABD'nin kendisine verdiği bu cevabı kabul etmiştir ve bu karar daha sonra başka davalar adına kararlar verilirken de dikkate alınmıştır.

Buna benzer olarak BM Divanı, Nikaragua'daki çatışmalarda taraf olan ve silah desteği yapan ABD adına verdiği kararda, mühimmat desteği sağladığı taraf olan El Salvador'un kendi mağduriyetini açıklamadığı için ABD'nin meşru müdafaa iddiasıyla Nikaragua'daki konralara destek vermesini haksız ve hukuka aykırı bulmuştur. Buradan hareketle, kuvvet kullanımlarına karşı meşru müdafaa hakkı yalnızca tarafların orantılı müdahalesinde kabul edilebilir ve haklı görülebilir sonucuna ulaşılmıştır (Kedikli, 2005, s. 45). Bu kararlar göz önüne alındığında da, meşru müdafaa'nın hukuki sınırlarının zaruret, aciliyet ve orantılılık olduğu görülmektedir (Yücel, 2012, s. 187).

İkinci istisna da şudur: insancıl müdahaleye başvurabilmek için mutlak surette BM Güvenlik Konseyi'nin onayı gerekir. Bu bireysel savunma durumunu ve devletlerin egemenlik alanı dışında olan bir kuvvet kullanma politikasını da kapsamaz mı?

Bu nedenledir ki, Birleşmiş Milletler bakımından, Güvenlik Konseyi tarafından kararlaştırılacak böyle bir askerî hareket, zor kullanmayı gerektiren bir tedbir olarak nitelenebilirse de, bunun tam olarak anlamı, uluslararası bir kolluk (zabıta) tedbiri niteliğinde olmasıdır. Bu nedenle Güvenlik Konseyi'ni, bu işlevini göz önünde tutarak, adeta bir dünya "Emniyet Müdürlüğü" olarak tanımlamak mümkündür (Tarhanlı, 2003, s. 2).

BM Şartı'nın normatif yapısı, insancıl müdahale yasağının ihlal edildiği düşünüldüğü durumlarda harekete geçmek üzere kurulmuştur (Yücel, 2012, s. 183). Ama bu ibare çok muğlaktır ve müdahalenin hangi durumlarda yapılacağı konusu açıklığa kavuşturulmamıştır. Nitekim Güvenlik Konseyi Irak'a sözde demokrasi getirmek için askerî müdahalede bulunurken, Suriye'deki iç savaş konusunda sessiz kalma hakkını sonuna kadar kullanmıştır. Bunun yanında BM yetkisi altında olmasına karşın İsrail'in Filistin Devleti'nin topraklarını işgal etmesine, binlerce insanın ölümüne sebep olmasına engel olunamamış ve İsrail'in bunu meşru müdafaa şemsiyesi altında yaptığını iddia etmesi sonucu, BM kınama ve öneri niteliğindeki kararlardan öteye geçememiştir. Uygulamadaki bu ayrımcılık ve öne sürülen gerekçelerin kamu vicdanını rahatlatmaması BM Güvenlik Konseyi'nin yansız olduğu konusunda şüphe uyandırmaktadır.

BM'nin müdahale edebileceği durumlar da, esasen BM Şartı'nda sınırlandırılmıştır ve insancıl müdahaleler konusunda BM'ye yetki verilen hallerde BM Şartı'nın 7. bölümünde değinilmektedir. 7. bölümünde düzenlenen tavsiyeler ve yaptırımlar özellikle 39, 40 ve 41. maddelerde ele alınmışlardır. Bu maddelere göre:

39. Madde- Güvenlik Konseyi barışın tehdit edildiğini, bozulduğunu ya da bir saldırı eylemi olduğunu saptar ve uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için tavsiyelerde bulunur veya 41. Ve 42. maddeler uyarınca hangi önlemler alınacağını kararlaştırır.

40. Madde- Güvenlik Konseyi, durumun ağırlaşmasını önlemek üzere, 39. Madde uyarınca tavsiyelerde bulunmadan ya da önlemleri kararlaştırmadan önce, ilgili tarafları gerekli ya da uygun gördüğü geçici önlemlere uymaya çağırabilir. Bu geçici önlemler tarafların haklarını, iddialarını ya da konumlarını hiçbir biçimde zedelemesin. Bu geçici önlemlerin yerine getirilmemesi halinde Güvenlik Konseyi bunu gereğince dikkate alacaktır.

41. Madde- Güvenlik Konseyi, kararlarını yürütmek için silahlı kuvvet kullanımını içermeyen ne gibi önlemler alınması gerektiğini kararlaştırabilir ve Birleşmiş Milletler üyelerini bu önlemleri uygulamaya çağırabilir. Bu önlemler, ekonomik ilişkilerin ve demiryolu, deniz, hava, posta, telgraf, radyo ve diğer iletişim ve ulaştırma araçlarının tümüyle ya da bir bölümüyle kesintiye uğratılmasını, diplomatik ilişkilerin kesilmesini içerebilir (BM Antlaşması, 1945, s. 22-23).

Üye devletlerin 7. bölümde belirtilen tavsiyelere uyma zorunlulukları olmamasına rağmen yaptırımlara uyma zorunlulukları vardır (Yücel, 2012, s. 200). Birleşmiş Milletler bu istisnai yetkiyi 1950 yılında Güney Kore'ye yaptığı askerî

müdahale ile kullanmıştır. Bunu takip eden ve Soğuk Savaş döneminde de yapılan Kongo, Arap-İsrail, Rodezya müdahaleleri olmuştur. Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte barış operasyonları, yavaş yavaş rafa kalkmış ve bu operasyonlar barışa zorlama operasyonlarına dönüşmüştür (Yücel, 2012, s. 202).

Şunu belirtmekte fayda vardır ki her ne kadar bu iki istisnanın barış adına belirli kazanımları olsa da, yine bu istisnalar nedeni ile BM tarafından dünyamızdaki çoğu savaşa müdahale edilememektedir.

Tüm bunlarla birlikte BM beş daimî üyeden birinin çıkarları söz konusu olduğunda, o çıkarları koruma doğrultusunda hareket etmek durumunda kalmaktadır. Oybirliği ile karar verilmesi gereken yaptırımlarda daimî üyelerin herhangi birinin çıkarlarına ters bir durum söz konusu olduğunda, ilgili üye olumsuz yönde tavır alabilmekte ve bu da müdahaleyi engelleyebilmektedir (Asan, 2007, s. 70). Bu açıdan bakıldığında BM'nin uluslararası çatışmaları çözmede gerektiği kadar adil ve etkili bir yapısı olduğunu söylemek zordur.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Şiddetin ve devamında süregelen çatışma ve savaşların engellenebilmesinin anahtarının ne olabileceği ve “olmadığı durumun” adına barış denilip denilemeyeceği, çalışmanın başından bu yana cevabını aradığımız soru olarak karşımızda durmaktadır. Barış kavramının çeşitli düşünürlerin görüşleri ışığında savaştan hareketle kavramsallaştırılması, insan hakları ve etik ile olan bağı ve nihayetinde uluslararası anlaşmalar ve düzenlerle ne kadar korunabildiği yahut korunamadığı bu çalışmayla anlatılmaya çalışılmıştır.

Bu yönüyle bakıldığında çalışmanın birinci bölümünde barışa farklı bakış açılarıyla Grotius, Kant, Fromm ve Kuçuradi'nin görüşleri ele alınmıştır. Grotius savaşı olabilecek en son ihtimal olarak ele almakta ve barışı savaşların bir sonucu olarak görmektedir. Kant kısmen insan haklarını da göz önüne almakta ve barışın antlaşmalarla sağlanan kısa geçiş dönemleri olmadığını öne sürmektedir. Toplumsal yapıların ve uluslararası kurumların *Ebedi Barış Üzerine Felsefî Bir Deneme* adlı eserinde belirlediği kurallara uygun olarak düzenlenmesi gereğine vurgu yapmakta ve ancak bu sayede ebedi barışın tesis edilebileceğini belirtmektedir. Fromm ise barışı savaşın olmadığı durum olmaktan bir adım daha ileri taşıyarak, bunun “olumsuz anlamda” barışı tesis ettiğini, “olumlu anlamda” barışın tesis edilebilmesi için belirli başka bazı şartların da sağlanması gerekliliğini belirtmektedir. Çalışmanın birinci bölümünde son olarak Kuçuradi'nin barış konusundaki görüşleri ele alınmıştır. Kuçuradi, diğer düşünürlerden farklı olarak barışı insan hakları ile ilişkilendirmekte ve ancak insan haklarının tüm insanlara sağlandığı durumun adı olarak tanımlamaktadır.

Ardından ikinci bölümde insan haklarının korunması için gerekli olan insanın değerini koruma bilincinin edinilmesi ve bu bilincin hangi yollarla edinileceği, etik ilişkiler kurulmasının insan olanaklarının korunmasına nasıl katkı sağladığı ve insan haklarının korunmasının nasıl barış durumunu oluşturduğu konuları irdelenmiştir.

Son olarak üçüncü bölümde ilk dönem insan hakları belgelerine ve ilk örgütlü insan hakları hareketlerine değinilmiş ve günümüzde insan hakları ve barışı koruma ülküsünü açıkça ilân eden Birleşmiş Milletler ve koruma mekanizmaları, AIHS ve bu

sözleşmenin getirdiği düzenlemeler incelenmiştir. Bütün bunlara rağmen geçmişten günümüzde ulaşılmış uzun süreli bir barış durumu olmamasına eleştiriler getirilmiştir.

Bu bağlamda, dünya tarihine baktığımızda savaşların, çatışmaların ve yıkımların olmadığı kısa süreler olsa da, genel olarak -bizim anladığımız anlamıyla- barışın yüzyıllar sürdüğü bir döneme rastlanılmamaktadır. Devletlerin politikaları, toplumların kendini çatışma doğuracak şekilde ifade etmeleri, coğrafi ve stratejik yaklaşımlardan doğan huzursuzluklar ve tek tek insanların birbirlerine olan tahammülsüzlükleri savaşı yaşamın “olağan bir aktivitesi” haline getirmekte, Hannah Arendt’in ifadesiyle insanlık “kötülüğün sıradanlaşması- durumunu yaşamaktadır.

Birlikte yaşadığımız dünyada konvansiyonel ve düzenli ordularla yapılan savaşlar yerini asimetrik harbe, terör ve katliamlara bırakmıştır. Savaşın “hukuku” olmaz desek de, bu tip çatışma ve saldırılar vahşice, kural tanımayan, kendini herhangi bir etik, hukuki kural ve ilkeyle bağlamamış insanların sınır tanımaz eylemleriyle devam etmektedir. Medenî olarak, teknolojik olarak ne kadar geliştiğiyle övünen çağımız toplumları uluslararası sorunlarını şiddete başvurmadan çözebilme yeteneğini henüz kazanabilmiş değildir (Tepe, 2016, s. 167). Ortadoğu’ da son 20 yılda meydana gelen olaylar, keza Türkiye’ de 30 yıldır süren huzursuzluk ortamı bunun en tipik örneğidir.

Şiddetin yol açtığı çatışmaların ve savaşların temeli ise, devletleri oluşturanlar ve yönetenler insanlar olduğundan, insan teklerine dayanmaktadır. Nitekim Thomas Hobbes da görüşlerini insanın doğal durumda bir çatışma içinde olduğu doğrultusunda ortaya koymuştur. “İnsan insanın kurdudur” cümlesi düşünürün bu konudaki düşüncesini açıklıkla ortaya koymaktadır. Hobbes bu düşüncesini, yani insanların içinde bulunduğu bu çatışma ortamını temelde üç nedene dayandırmaktadır.

Bu durumda, insan doğasında üç temel kavga nedeni buluyoruz. Birincisi, rekabet; ikincisi, güvensizlik; üçüncüsü de, şan ve şeref. Birincisi, insanları, kazanç için; ikincisi, güvenlik için; üçüncüsü ise şöhret için mücadele etmeye iter. Birincisi, başka insanların kişiliklerine, karılarına, çocuklarına ve hayvanlarına egemen olmak için şiddet kullanır; ikincisi, kendilerini korumak için; üçüncüsü ise, kendi kişiliklerine yönelik olarak doğrudan doğruya veya hısımları, arkadaşları, milletleri, meslekleri veya adları dolayısıyla, bir söz, bir

gölümseme, farklı bir görüş ve başka bir aşağılama işareti gibi küçümsemelere karşı şiddet kullanır (Hobbes, 2001, s. 94).

Buna karşılık, Kant gibi bazı düşünürler de, yine aynı insan doğasına gönderme yaparak, aklın oluşturduğu yasalar sayesinde kişilerin doğa durumunda birbirine saldırmaktan ve birbirinin özgürlüklerini kısıtlamaktan geri durabileceklerini ileri sürmektedirler. Hobbes'un bahsettiği "insanın insanın kurdu olmamasının yolu da bu akıl ve kimi tutkuların gösterdiği yolu izlemektir, yani barışı istemek, kimseye saldırmamaktır" (Tepe, 2016, s.176-177).

Hobbes ve benzeri düşünürlerin insan doğasıyla ilişkilendirdiği şiddet, yok edilemeyeceği için bu şiddeti engelleyecek ve kavga nedenlerini barışçıl yollarla çözebilecek düzenlere dünyamızın ihtiyacı vardır ve bu ihtiyaç savaş teknolojisinin gelişmesine bağlı olarak her geçen gün artmaktadır.

Barış durumunun nasıl tesis edilebileceği üzerinde düşünen bir diğer filozof olan ve fikirleriyle bu çalışmaya önemli katkılarda bulunan Kant da barışın insanlardan başlayarak dünya geneline yayılabileceğini *Ebedi Barış Üzerine Felsefi Bir Deneme* adlı kitabında açıklamaya çalışmaktadır.

İnsan tekler olarak ölümlü iken devletler kurmakla varlık olarak -tür olarak- biyopsişik bir ölümsüzlüğe ulaşmış varsayılmaktadır. Bu ölümsüzlüğe sahip insan, kurduğu toplumsal mekanizmaların devamlılığını sağlayabilmesi sayesinde barışı da ebedi bir hale getirebilme gücüne sahiptir.

İnsanların oluşturduğu devletlerin çıkar çatışmaları sonucu kişilerin özgürlüklerinin ve insansal olanaklarının yok edilmesi, kısıtlı hale getirilmesi barış durumunun tesis edilmesinin önündeki en büyük engeldir. Bu çatışmalar ise savaşların temelini hazırlamaktadır.

Bu bağlamda Kant, savaşların önüne geçmek için, birbirleri üzerinde etkisi olan insanların medenî bir teşkilat içinde bulunması, ardından da bu teşkilatların aşağıdakilerden birine dayanması gerektiğini savunur:

- 1.Ya, bir millete mensup insanlar olarak bir amme hukukuna (ius civitatis);
- 2.Ya, devletlerin birbiriyle münasebetleri bakımından devletler hukukuna (ius gentium);
3. Ya da, evrensel bir insanlık devletinin üyeleri sıfatıyla, bir birlerine tesir icra eden insanlar ve devletler olmaları bakımından bir dünya vatandaşlığı hukukuna (Kant, 1960, s. 17).

Düşünür, bu zincir oluşmadığı takdirde toplulukların kendi içinde ve birbirleri ile aralarında çatışmaların meydana geleceğini öne sürmüştür. Kant'ın bu koşulları göz önüne alındığında bir durum olarak kabul ettiğimiz barışın gerçekleşmesi için öncelikle toplulukların kendi içinde medenî bir düzene, ardından da bu medenî düzenin diğer medenî düzenlerle birlikte bir üst düzene bağlı olması gerekmektedir. Kant barışın tesisi için gerekli gördüğü bu sıralamayı, öncelikle her devletin esas teşkilatının cumhuriyetçi, herkesin o ülkenin vatandaşı olarak eşit olması gerekliliğine, devletlerin hukuklarının ise özgür devletlerden oluşmuş bir federasyona dayanması gerektiğine dikkat çekmiştir. Bunlarla birlikte Kant'a göre "dünya vatandaşlığı hukuku evrensel bir misafirlik şartları ile sınırlandırılmalıdır" (Kant, 1960, s. 26).

Kant "evrensel misafirlik şartları" olarak adlandırdığı bu şartta, dünyanın milletlerden değil de insanlardan oluştuğu gerçeğine vurgu yapmak istemiştir. Dünyada yaşayan insanlar ise ülkede bulunursa bulunsun, insan hakları ilkelerine göre muamele görmelidirler.

Kant esasen 'evrensel misafirlik' olarak adlandırdığı bu şartı ile herhangi bir devletin günümüzde de uyguladığı mültecileri, sığınmacıları ve yabancı ülkelere gelen insanlara herhangi bir sebeple kapılarını kapatması durumunu eleştirmektedir; bunun kabul edilemez bir durum olduğunu savunmaktadır. İnsanların misafirlik şartlarına paralel olarak dostluğa bağlı ilişkiler kurması gerektiğini ve ancak bununla dünya vatandaşlığı kavramına yaklaşılabileceğini belirtmektedir (Bozkurt, 2007, s. 516).

Kant başvurulacak tüm yolların öncelikle hukuka ve politikaya uygun olması gerektiğini belirtmiştir (Kant, 1960, s. 55). Bu sayede savaşların önlenebileceğini öne sürmekte ve hiçbir durumda haklı bir savaş olamayacağını özellikle

vurgulamaktadır. Savaşın ancak bir zorunluluk olarak görülebileceğini ve bunun da hiç istenmeyecek bir durum olduğunu belirtmektedir. Bu hiç istenmeyen durumdan kurtulmak ise insan hakları dediğimiz, insanın değerini zedelemeyecek muamele görme ve gösterme ilkelerini temel alan, öncelikle devletlerin kendi iç hukuklarının ve buna bağlı olarak da uluslararası hukukun oluşturulması ile sağlanabilir. Bu hukuk ve getireceği barış ortamı da barış andlaşmalarından ziyade Kant'ın görüşüne göre bu andlaşmaların yerine geçecek 'ebedi barış' fikrinin inşası ile sağlanabilir (Kant, 1960, s. 55-56). Kant bu fikri sadece teorik felsefi bir görüş olmaktan ziyade pratiğe dökülebilecek bir ideal olarak görmektedir.

Kant yalnızca barış konulu çalışmasında değil, genel olarak ortaya çıkardığı etik anlayışının tamamında bize barışın tesis edilebilmesi için gerekli gücün insanın doğasında var olduğunu vurgular.

Ona göre insan ne istemelerini ben sevgisinin belirlediği bencil bir varlık ne de tüm istemeleri ahlak yasasına göre belirlenen özgür ve ahlaklı bir varlıktır. İnsan ikili, iki yanı olan, aynı anda iki dünyanın vatandaşı olan varlıktır (Tepe, 2016, s. 177).

İnsanın ahlak yasasına uygun eylemlerde bulunabilme olanağı onun özgür bir varlık olduğunu göstermektedir. Kişiler bu özgürlüklerini başka tutkuların değil aklın yönetmesine izin verdiklerinde çatışmaları engelleyebilmekte ve barış fikrinin inşası bu ortak paydayla, akılla, belirlenebilmektedir (Tepe, 2016, s.176).

Barış gerçek anlamda her kişi tarafından istendiğinde, bu istek toplumlar tarafından kendilerine mensup kişilere eğitim ve bu gibi yollarla geçirilebildiğinde, barış bir istem olmaktan çıkabilir ve dünya genelinde sağlanan bir durum olma yoluna girebilir.

Kant'ın barışın tesis edilebileceğine olan inancına ve gelişen dünyamıza rağmen insan haklarının altın çağı diyebileceğimiz son çeyrek yüzyılda savaş söylemi günden güne yükselmekte, barış ise uzak bir hayal gibi görülmektedir. Bunun sebeplerinin başında ise, devletlerin hukuklarını oluştururken ve kişilerin tek tek eylemlerini belirlerken, bu davranışların, hukukların ve eylemlerin sınırlarını çizen “insan hakları fikri”nden uzak düşmeleri gelmektedir. Başka bir deyişle insan

hakları fikri ve barış arasındaki sıkı ilişki savaşlar ve çatışmalarla zorunlu olarak koparılmaktadır.

Kuçuradi, birbiri ile sıkı sıkıya ilişkili olan barış ve insan hakları arasındaki bağlantıyı şöyle açıklamaktadır;

...temel insan haklarını dile getiren ilkeler yasal güvence altına alınarak, istemleri bir ülkede yerine getirebiliyorsa; yani bir ülkede çıkarılan bütün yasalarla, kurulan kurum ve kuruluşlarla, o ülkenin koşullarında bütün yurttaşların temel haklarının eşit ve onurlu bir şekilde korunma olanağı sürekli sağlanıyorsa, o ülkede toplumsal özgürlük vardır demektir. İşte böyle bir koşullar bütününe ya da duruma barış adını verebiliriz sanırım (Kuçuradi, 2011a, s. 181).

Barış ve insan hakları arasındaki ilişkinin, daha doğrusu hem insanlararası ilişkilerde hem de devletlerin iş görme biçimlerinde savaşızsızlığı, çatışmasızlığı sağlayacak olan ilişkinin, bir başka ön şartı ya da sağlayıcısı da, karşılıklı olarak “tolerans”ın bize sunmuş olduğu alandır. Bu alandan kasıt, birbirinin tasvip edilmeyen düşüncesine saygı göstermek değil, bu zıt düşüncelere sahip kişilerin birbirinin haklarına zarar vermemesidir (Kuçuradi, 2011a, s. 93). Bu alan kişilere insansal etkinliklerini gerçekleştirirken insan haklarını ihlal etmedikleri sürece dokunmamayı gerektirmektedir. Bunu bir tür özgürlük alanı olarak da görmemiz mümkündür.

İnsanların özgürlüklerini ve haklarını koruyan ve barış içinde yaşamalarını sağlayan bir düzene olan ihtiyaç, geçmişten günümüze önemini ve gerekliliğinin şiddetini hiçbir zaman kaybetmemiştir. Bu gereklilik, çatışmaların devletlerin mensubu olacakları evrensel bir düzenin eliyle ve barışçıl yollarla çözülmesini beraberinde getirmektedir. Fakat her ne kadar bu uluslararası düzene olan ihtiyaç keşfedilmiş olsa da, çatışmalar geçmişte olduğu gibi günümüzde de barışçıl yollardan çok şiddet ve peşinden gelen savaş ile çözüme kavuşturulmaya çalışılmaktadır.

Bu durumda barışı sağlamak adına her bir insanı adil bir kişi yapmak mümkün olmasa ve toplum kendi içinde çatışsa da, Platon'un vurguladığı gibi yöneticiler adil olduğunda adalet bütün topluma yayılabilir. Başka bir deyişle çoğunluk, doğası gereği yapıp etmelerini araç değerlerin yönlendirdiği kişilerden

oluşabilir ve savaşa yatkın olabilir; ama aynı toplumda azınlıkta kalan fakat etik değerlere sahip, insan olmanın bilincine ulaşmış bazı kişiler veya bir tek yönetici savaşları önleyebilir; elbette bunun tam tersi de olabilir. İnsanın doğasını değiştirmek mümkün olmamasına karşın, bu çatışmaları çözmek ve bir düzene koymak ancak bu tür etik değerlere sahip kişilerin varlığıyla mümkün olabilmektedir. Bunu sağlayabilecek, insan haklarına saygı gösterebilecek bir gücü oluşturmak yine insanın kendi elindedir.

Aynı zamanda insan, farklı kişi veya kesimlere göre değişmeyen ve herkesin uyması gereken yasalar üzerine oturtulmuş, temel hak ve özgürlüklerin korunduğu bir düzene ihtiyaç duymaktadır. Bu düzen de kuşkusuz ki günümüz toplumlarında insan haklarını sağlayabilen bir devlet ve elbette bununla birlikte devletin yöneticisi olan insan ile mümkün hale gelmektedir (Mengüşoğlu, 1988, s. 186).

İnsanın kendi içindeki disharmonisi etrafı ile olan ilişkilerine, bu ilişkiler buldukları toplulukların düzenine, bu topluluklar da kendileri gibi oluşmuş diğer toplulukların düzenine etki etmektedir. İşte yine bu etki sayesinde insan, kendi başına başaramayacağı barış durumunu, yine de kendi yapıp etmeleriyle, bu yapıp etmelerin topluluklardaki insanların geneline ve dünyaya yayılmasıyla başarılabilir ideal bir “durum” yapmaktadır.

Fakat, çalışmanın başında da belirttiğimiz gibi, barışın bir durum değil de temel kişi haklarından birisi olduğu görüşünü savunanlar da vardır. Özünde “iyi niyetli” diyebileceğimiz bu tür bir görüşü savunanlardan birisi de Yücel’dir. Yücel, barışın bir insan hakkı olduğunu şöyle açıklamaktadır:

Zira barışın bir insan hakkı olarak ilanı, onu hayata geçirmeyi mümkün kılacak düzenlemelerin yapılmasını zorunlu kılmakta; aynı zamanda barış kültürünün yapılmasında ve devamlılığında devletlere, toplumlara ve bireylere görev düştüğünü hatırlatmaktadır. Özellikle barışın bir insan hakkı olarak anayasalarda yer alması, şiddetin yapısal ve kültürel kaynaklarını kurutmayı ve toplumsal yapıyı dönüştürmeyi mümkün kılacak adımların atılmasını sağlayabilecektir. Son olarak denilebilir ki, barış, bireysel olduğu gibi, hakkın öznesinin ve yükümlüsünün herkes olarak belirlendiği kolektif bir insan hakkıdır ve başta yaşama hakkı olmak üzere tüm insan hakları ile yakından ilişkilidir (Yücel, 2011, s. 207).

Yukarıda da belirtildiği gibi Yücel, barışı taşıyıcısının insanlık olduğu bir hak olarak görmektedir. Fakat bir şeyin hak olabilmesi için taşınması gereken kimi şartlar olduğu bilinmektedir. Barış durumu ise bir ön koşul, bir istem, bir talep olmak gibi şartları taşımaktan çok bu şartları taşıyan muamele etme ve muamele görme ilkelerinin hazırladığı koşullar bütününe bir sonucu olarak görülebilir.

Bu da demektir ki, bir şeyin insan hakkı olabilmesi için muamele etme ve muamele görme istemi olarak ele alınabilmesi gerekmektedir. Kaldı ki insan hakları belirli talepleri oluşturan evrensel ilkeler olarak tanımlanmakta ve barış bir talep olmak yerine yaşama talebi, insanlık onurunun zedelenmemesi talebi, işkence görmeme talebi gibi taleplerin karşılandığı, insanların insansal olanaklarını gerçekleştireceği koşullar bütününe sağlandığı bir üst şemsiye olarak karşımızda durmaktadır. Benzetilebilir ki, insan hakları dediğimiz evrensel muamele etme ve görme ilkeleri sağlandığında insansal olanakların gerçekleştirilebildiği bir zemin hazırlanmış olmakta, bu olanaklar gerçekleştirildiğinde ise toplumsal özgürlükler sağlanmış olmakta ve sonuçta bu da bizi barış durumu dediğimiz duruma götürmektedir.

Bütün bu anlatılanlarla birlikte, bu çalışma sonucunda görülmüştür ki barış kavramı tek başına alındığında bir hakka karşılık gelmemektedir. Belirli ve geçici süreçlere “barış” adı verilemeyeceği ve barışın süreklilik arz eden bir kavrama denk geldiği Kant’ın ele aldığı barış kavramıyla da ortaya konulmuştur. Kaldı ki, günümüzde Ortadoğu’da -yakın geçmişte tamamıyla bittiği bir döneme rastlanmayan- savaşlar sonucu öldürülen binlerce insan, Afrika’da açlığa mahkûm edilen ve su bulmakta bile zorluk çeken milyonlarca insan, dünyanın çoğu bölgesinde halen sürmekte olan iç savaş ve çatışmalar, Uzak Doğu’da inanç ve ideolojiler nedeniyle yerlerinden edilen binlerce insan, ekonomileri sözde “gelişmiş” sömürgeci ülkelerce yerle bir edilen -Güney Amerika ülkeleri başta olmak üzere- sömürge haline getirilmiş ülkeler gözümüzün önünde dururken, barış durumunun dünyamıza çok yakın bir istek olduğunu söylemek güçtür.

Fakat tüm bunlara rağmen, Kant’ın da belirttiği gibi, barışı belirli ve zor sağlanabilir şartları olsa da imkânsız bir hayal olarak görmemekteyiz. Çalışmamız da

bu şartların sağlanabilirliğinin imkânlı olduğunu göstermek amacıyla kaleme alınmıştır.

Bu bağlamda sonuç olarak belirtmek gerekir ki, barış savaşların olmadığı bir durum olmakla beraber, ancak aynı anda başka koşulların da sağlanması şartı ile oluşabilecek bir durumdur; insanların olanaklarını gerçekleştirebildiği, hak ettiği muameleyi gördüğü ve hak edilen muameleyi gösterdiği bir durum. İnsan hakları dediğimiz evrensel ilkeler tüm dünyada uygulanabilirlik kazandığında, insan tekleri bu muamele görme ve muamele etme ilkelerine göre tutum ve davranışlarını şekillendirdiğinde ancak barış durumundan söz etmek mümkün hale gelmektedir.

Nihayetinde, çalışmanın başından bu yana açıklanan konular da göz önüne alındığında, vardığımız sonuç barışın bir hak değil, insan haklarının kişilere sağlanması sonucu oluşan durumun adı olduğudur.

İnsan hakları dediğimiz evrensel ilkelerin gerektirdiklerinin tüm dünya insanlarına sağlandığı durumun adı.

KAYNAKLAR

KİTAPLAR

Aristoteles (1997). *Nikomakhos'a Etik*. (Yunancadan Çeviren: Saffet Babür). Ankara: Ayraç Yayınevi.

Asan, Şefik (2007). *Barış Kültürü*. İstanbul: Heyamola Yayınları.

Aydın, Mustafa (2001). *Barış Çalışmaları ve Çatışmaların Çözümü*. Ankara: Avrasya- Bir Vakfı.

Arı, Tayyar (2008). *Geçmişten Günümüze Orta Doğu Siyaset Savaş ve Diplomasi*. Bursa: Mkm Yayıncılık.

Bozkurt, Veysel (2000). *Prof. Dr. Nusret Ekin'e Armağan*. Ankara: TASİSHS.

Davutoğlu, Ahmet (2013). *Stratejik Derinlik*. İstanbul: Küre Yayınları.

Einstein, Albert (2009). *Niçin Savaş?*. (Çeviren: Emre Ak). Ankara: Ayraç Yayınları.

Fromm, Eric (1996). *Barışın Tekniği ve Stratejisi*. (Çevirenler: Fehmi Emir, Kaan H. Ökten). İstanbul: Arıtan Yayınevi.

Galtung, Johan (1999). *Bir Başka Açıdan İnsan Hakları*. (Çeviren: Müge Sözen). İstanbul: Metis Yayınları.

Grotius, Hugo (1967). *Savaş ve Barış Hukuku: Seçmeler*. (Çeviren: Seha L. Meray.) Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi.

Kant, Immanuel (1984). *Seçilmiş Yazılar*. (Çeviren: Nejat Bozkurt). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kant, Immanuel (1960). *Ebedi Barış Üzerine Felsefi Bir Deneme*. (Çevirenler: Dr. Yavuz Abadan, Seha L. Meray). Ankara: Ajans Türk Matbaası.

Keskin, Funda (1998). *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: SAVAŞ, KARIŞMA ve BİRLEŞMİŞ MİLLETLER*. Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları.

Kuçuradi, İoanna (2009). *Uludağ Konuşmaları Özgürlük Ahlak Kültür Kavramları*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.

Kuçuradi, İoanna (2011a). *İnsan Hakları, Kavramları ve Sorunları*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.

Kuçuradi, İoanna (2011b). *Etik*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.

Kuçuradi, İoanna (2013). *Barışın Felsefesi 200. Ölüm Yıldönümünde Kant*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.

Mengüşoğlu, Takiyettin (1988). *İnsan Felsefesi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Oğuzlu, Tark (2013). *NATO Ortaklıkları ve Türkiye Barış İçin Ortaklık, Akdeniz Diyalogu, İstanbul İşbirliği Girişimi*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Özcan, Muttalip (2016). *İnsan Felsefesi İnsanın Neliği Üzerine Bir Soruşturma*. Ankara: Bilge Su Yayıncılık.

Sav, Özden (2015). *Uluslararası İnsancıl Hukuk Açısından Savaş ve Barış Hukuku*. Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları.

Selek, Pınar (2004). *Barışamadık*. İstanbul: İthaki Yayınları.

Taşdemir, Fatma (2006). *Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi*. Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Yayınları.

Tepe, Harun (2016). *'Pratik Etik' Etiğin Pratik Sorunları*. Ankara: BilgeSu Yayıncılık.

Yücel, Kıvılcım Turanlı (2012). *Barış Hakkı ve Hayata Geçirilmesi*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.

TEZLER

Arısoy, Özgül (2010). "Avrupa Birliği Kimlik Sorununa Çözüm Olarak Avrupa Birliği Anayasası". Yüksek Lisans Tezi. Dumlupınar Üniversitesi.

Beysan, Nazime (2008). "Hak Kavramının Hukuk Felsefesi Açısından Analizi". Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi.

Bilgin, Azime Aslı (2011). "Avrupa Birliği Hukukunun Önceliği İlkesi Kapsamında Avrupa Birliğinde Temel Hak Koruması". Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi.

Demir, Timur (2010). "Avrupa Birliğinde Temel Hak ve Hürriyetlerin Korunması ve AİHS'nin Avrupa Birliği Hukukundaki Yeri". Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi

Dinçer, Pelin (2011). "İmmanuel Kant'ta Ahlak ve Barışın Birlikteliği: Bir Siyasal İdeal Olarak Ebedi Barışın Ahlak Felsefesi Üzerinden Yeniden İnşası". Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi.

Kedikli, Umut (2005). "BM Antlaşması'nda Meşru Müdafaa Hakkı". Doktora Tezi. T.C. Ankara Üniversitesi.

Taşdemir, Fatma (2005). "Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Ülkeleri Dışında Münferiden Kuvvete Başvurma Yetkisi". Doktora Tezi. T.C. Ankara Üniversitesi.

Yalçınöz, Ayşe (2014). "Kant'ın Ebedi Barış Fikrinin Temellendirilmesi". Yüksek Lisans Tezi. Kırklareli Üniversitesi.

Yıldız, Huriye (2016). "İnsan Felsefesi ve İnsan Hakları Bakımından İslam Karşıtlığı". Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi.

Zor, Ali Rıza (2012). "Türk Dış Politikasında Milletler Cemiyeti Dönemi". Yüksek Lisans Tezi. T.C. Beykent Üniversitesi.

MAKALELER

Alpkaya, Gökçen (2002). "Barış Hakkı ve Uluslararası Hukuk". *İnsan Hakları Dergisi*. Cilt Sayı 1.

Aybay, Rona (2008/Temmuz). "Türkiye, Birleşmiş Milletler ve Uluslararası Yargı". *Güncel Hukuk Dergisi*.

Ardal, Beral (2007). "Bir Grup Hakkı Olarak Barış Hakkı". *İnsan Hakları Araştırmaları*, Cilt Sayı 4.

Azarkan, Ezeli (2003). "Uluslararası Hukukta İnsanlığa Karşı Suçlar". Ankara: *AÜHF Dergisi*.

Bağcı, H. Emre (2003). "Küresel Savaşların Eşiğinde Kant ve Hegel'i Yeniden Okumak". Ankara: *Doğu Batı Dergisi*, Sayı 24.

Bağcı, Hüseyin (1994). "Bosna-Hersek: Soğuk Savaş Sonrası Anlaşmazlıklara Giriş", Ankara: *A.Ü. DTCTF Dergisi*, Sayı 27.

Beyazıt, Özgür (2011). "La Haye Uluslararası Ceza Mahkemesine Giden Süreçte Uluslararası Ceza Yargılaması". Ankara: *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi* 5. Sayı.

Bozkurt, Enver (2007). "Kant'ın Ebedi Barış Üzerine Denemesinin Günüme Yansıması". Ankara: *Anayasa Yargısı Dergisi*. 4. Cilt.

Eco, Umberto (2005). (Hazırlayan: Barret-Ducrocq, Françoise). "Savaş ve Barış Üzerine Tanımlar". *Barışı Hayal Etmek*. İstanbul: Evrensel Kültürler Akademisi.

Costa, Jean Paul (2007). "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Yargı Yetkisi: Bir Barış ve Hoşgörü Faktörü Mü?"

http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/jpcosta.pdf .

Çotuksöken, Betül (2013). "Kant'ta Barış Kavramı". Ankara: *Barışın Felsefesi 200. Yıldönümünde Kant*.

Gedik, Nermin Yavlal (2002). "Kuçuradi'nin İnsan Hakları Görüşü". Bursa: *Kaygı Dergisi*. Sayı 2.

Geyikli, Yemliha (2014). "Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma Sorunu: BM, NATO, Bush Doktrini". <http://akademikperspektif.com/2014/08/20/uluslararasi-hukukta-kuvvet-kullanma-sorunu-bm-nato-bush-doktrini/> .

Göztepe, Ece (2004). "Amerika'nın İkinci Irak Müdahalesi". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*.

Hinsch, Wilfried (2013). "Kant, İnsancıl Müdahale ve Ahlaksal İstisnacılık". Ankara: *Barışın Felsefesi 200. Yıldönümünde Kant*.

Kuçuradi, İoanna (2002). "İnsan Hakları Düşüncesi Işığında İnsan Hakları Belgeleri". Bursa: *Kaygı Dergisi*. Sayı 2.

Kuçuradi, İoanna (2013). "'Altın Kural'a Karşı 'Kesin Buyruk'". *Barışın Felsefesi 200. Ölüm Yıldönümünde Kant*. Türkiye Felsefe Kurumu.

Küçükylmaz, M. Mücahit (2004). "NATO'nun Genişleme Sürecinde BİO". *Anlayış Dergisi/Hedef Avrasya*.

Orallı, Levent Ersin (2014). "Uluslararası Hukukta ve BM Sisteminde Askerî Müdahale Olgusu". *TESAM Akademi Dergisi*.

Özbek, Dolunay (2008). "Birleşmiş Milletlerin Rolü ve Geleceği". *Güncel Hukuk Dergisi*.

Tarhanlı, Turgut (2003). "Kuvvet Kullanma, Meşruiyet ve Hukuk", Anayasa Mahkemesi Yayınları: 50, *Anayasa Yargısı Dergisi*, Sayı 20.

Tatlı, Zehra (2014). "Edebiyat ve Sanatta Yargı Kararlarının Kaynağı ve Meşruiyetine Felsefi Bir Bakış: Hobbescu Toplum Sözleşmesi". Hukuk Gençleri Sempozyumları, *2012 Dergisi*.

Tepe, Harun (2013). "Kant Etiği ve Barış Düşüncesi: Etik Savaşları Önleyebilir mi?". *Barışın Felsefesi*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.

ANTLAŞMALAR VE BEYANNAMELER

Birleşmiş Milletler Antlaşması (1945),

http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/chart_turkce.pdf .

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (1948).

<http://humanrights.maltepe.edu.tr/sites/default/files/files/%C4%B0NSAN%20HAKLARI%20EVRENSEL%20B%20C4%B0LD%20C4%B0RGES%20C4%B0.pdf> .

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (1950).

<http://www.danistay.gov.tr/upload/avrupainsanhaklarisozlesmesi.pdf> .

ANSİKLOPEDİLER

Erul, Bünyamin (2012). "Veda Hutbesi: Hz. Peygamber'in Vedâ Haccında Okuduğu Hutbeler". *TDV İslam Ansiklopedisi*. Cilt:42. s. 591-593.

RAPORLAR

Leitenberg, Milton (August, 2003, 2005, 2006). Deaths in Wars and Conflicts in the 20th Century. Cornell Universty Peace Studies Program.

İNTERNET KAYNAKLARI

Ersoy M., Kadir (2015). *İnsan Olmanın Bedeli: Rakamlarla Savaşın Yeryüzüne "Maliyeti"*. <https://gaiadergi.com/insan-olmanin-bedeli-rakamlarla-savasin-yeryuzune-maliyeti/> . İndirilme Tarihi: 05.07.2017.

DHA, 2016. *Suriye İç Savaşında 283 Bin Kişi Öldü*. <http://www.ntv.com.tr/dunya/suriye-ic-savasinda-283-bin-kisi-oldu,ZaQmqBSgbEWX5MVFHG0Y9A> . İndirilme Tarihi: 27.07.2017.

EK-1

“Napalm Girl”

Fotoğrafçı: Nick Ut
8 Haziran 1972
Vietnam

ÖZGEÇMİŞ

1988 yılında Trabzon ilinde doğdu. Lisans Eğitimini Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde tamamladı. 2011 yılında İstanbul'a taşınarak TEİAŞ 4. Bölge Müdürlüğü'nde çalışma hayatına başladı. Halen Trabzon'da çalışma hayatına devam etmektedir.